1 La pobresa a Catalunya: Pobresa monetària i privació a Catalunya a principis del segle XXI

Sara Ayllón Gatnau, Magda Mercader Prats (coord.)
i Xavier Ramos Morilla

Abstract

Cada dia es fa més evident a Catalunya que, al costat del progrés econòmic de bona part de la societat catalana hi ha una realitat persistent, la de la població que pateix situacions de pobresa. L'anàlisi detallada de les dades de la primera onada del PaD (2001-2002), ens porta a fer una constatació fonamental: la pobresa es manifesta de formes molt complexes i variades.

L'estudi no només s'ocupa de la quantificació de la pobresa sinó que en ressegueix els perfils a través del gènere, l'edat, l'estat civil, la situació d'activitat, l'habitatge o l'estat de salut, entre d'altres. A les ja conegudes formes de pobresa associades a la vellesa i a la inactivitat s'hi afegeixen formes noves, vinculades als efectes de l'atur i a l'empitjorament de les condicions de treball. Finalment també s'analitzen els índexs de privació de les llars catalanes en tres àmbits: la privació bàsica de consum, la privació bàsica d'habitatge i la privació secundària. L'anàlisi de privació, que complementa l'estudi de la pobresa monetària, fa emergir les limitacions de moltes llars en l'accés a determinats béns que incideixen directament sobre el seu nivell de vida. L'estudi assenyala que les limitacions són especialment importants pel que fa a l'accés a l'habitatge de les llars més joves.

Índex

Introducció 13
La dimensió monetària de la pobresa a Catalunya l'any 2000 21
· Una visió panoràmica de la pobresa monetària 21
  · Quants pobres hi ha a Catalunya? 21
  · La pobresa per grups d'edat 25
  · La pobresa segons el sexe i l'estat civil de la persona de referència 28
· Pobresa i família 32
  · Un enfocament a partir del tipus de família 32
  · La pobresa segons la grandària de la llar 37
· Pobresa i mercat de treball 40
  · L'efecte de l'activitat econòmica de la persona de referència 40
  · Pobresa segons la concentració de persones ocupades al nucli familiar 44
  · Pobresa entre la població assalariada 46
  · Pobresa segons la categoria socioprofessional de la persona de referència 49
· Pobresa i atur o inactivitat 50
· Pobresa i règim de tinença de l'habitatge 55
· Pobresa i salut 57
· Pobresa i nova immigració 63
· Pobresa i nivell educatiu 65
· Síntesi. Els grups de risc de la pobresa monetària a Catalunya 70
La privació a Catalunya l'any 2000 72
· Privació i pobresa monetària 76
· Una visió panoràmica de la privació 78
  · Privació per grups d'edat 79
  · Privació segons el sexe i l'estat civil de la persona de referència 80
· Privació i família 82
  · Un enfocament per tipus de família 82
  · Privació segons la grandària de la llar 86
· Privació i mercat de treball 88
  · L'efecte de l'activitat econòmica de la persona de referència 88

· Privació segons la concentració d'ocupats al nucli familiar 90
· Privació entre la població assalariada 92
· Privació segons la categoria socioprofessional de la persona de referència 94
· Privació i atur o inactivitat 95
· Privació i règim de tinença de l'habitatge 97
· Privació i salut 99
· Privació i nova immigració 102
· Privació i nivell educatiu 103
· Síntesi. Els grups de risc de la privació a Catalunya 105
Conclusions i reflexions finals 107
Annex metodològic 111
· Pobresa monetària i privació: dues perspectives complementàries per a l'estudi de la pobresa a Catalunya 111
· El PaD: nova font de microdades per a l'estudi de la pobresa a Catalunya 116
· Què és el PaD? 116
· La representativitat poblacional de la mostra del PaD 119
· La problemàtica associada als ingressos al PaD 2001 127
· Opcions metodològiques adoptades a l'anàlisi 130
· Metodologia emprada per a l'anàlisi de la pobresa monetària 131
· Metodologia emprada per a l'anàlisi de la privació 135
· La construcció dels grups poblacionals 145
Bibliografia 153

Introducció[1]

Cada dia es fa més evident a Catalunya que, al costat d'un progrés econòmic de bona part de la societat catalana, hi ha una nova realitat, la de la població en situació de risc de pobresa i exclusió social. Es tracta d'una pobresa no sempre lligada al fet de passar gana, sinó a la dinàmica econòmica i social de les societats més riques.

Segons els indicadors socials primaris sobre pobresa i distribució de la renda publicats per la Unió Europea i referents a l'any 1999, l'Estat espanyol se situa en el grup de països a la cua d'Europa, amb un dels diagnòstics més greus de pobresa monetària. En relació amb la mitjana europea, una proporció més elevada de persones es troben en situació de risc de pobresa, i tant la intensitat com la durada d'aquesta és també superior a la mitjana comunitària. [2] Les últimes estimacions recollides sobre les tendències en el nivell de pobresa al conjunt de l'Estat no són optimistes: després d'uns anys (la dècada dels vuitanta) de lleu reducció de les taxes de pobresa, a principis dels anys noranta s'hauria produït un canvi de tendència.[3] Catalunya no n'és una excepció. Segons les

1. Aquest estudi va ser publicat el desembre de 2003 per la Fundació Un Sol Món i la Fundació Jaume Bofill amb el títol *La pobresa a catalunya. Informe 2003*, un informe de l'Observatori de la Pobresa i l'Exclusió Social de La Fundació Un Sol Món de la Caixa de Catalunya. De l'esmentat estudi l'únic que no es reprodueix aquí és l'annex estadístic.

2. Vegeu Eurostat (2003) i García-Serrano *et al.* (2001).

3. Vegeu Del Río i Ruiz Castillo (1997), Martínez *et al.* (1998) i Cantó *et al.* (2002).

estimacions disponibles d'edicions anteriors de l'Observatori, la pobresa a Catalunya l'any 1996 afectava un 15,2% de les llars catalanes.

Diversos són els elements que poden ajudar a entendre aquesta nova problemàtica social.[4] Un mercat de treball en el qual persisteix l'atur, la precarietat de l'ocupació i els baixos salaris; els canvis en les formes tradicionals de família; les tendències dels últims anys en el preu de l'habitatge i les noves formes d'immigració són potser quatre dels elements de canvi social més importants a l'hora d'entendre l'emergència d'aquestes noves formes de precarietat econòmica, pobresa i exclusió social. A més d'aquests canvis socials no es pot obviar el paper que haurien de jugar les polítiques públiques per tal de combatre aquestes problemàtiques.

En efecte, malgrat la reducció de les xifres d'atur dels últims anys, a Catalunya l'any 2002 hi ha una mitjana de 294.700 persones en edat activa que volen treballar però no troben feina, un 9,6% de la població activa (no inclou els aturats que busquen la primera feina). Per aquest mateix any 2002, un 40,2% dels aturats fa més d'un any que són a l'atur. A més a més, la feina constitueix cada dia menys una garantia de poder escapar de les situacions de vulnerabilitat econòmica. La precarietat en l'ocupació i els baixos salaris que han caracteritzat el model de creixement econòmic de les últimes dècades, fan que la nova pobresa ja no s'associï només a la inactivitat i a la malaltia, sinó que la nova pobresa afecta cada dia més la població treballadora.[5]

Un segon element que pot ajudar a entendre les noves formes de pobresa, té l'arrel en les tendències demogràfiques recents, les quals indiquen que s'estan produint canvis importants en les formes tradicionals de família, la qual cosa comporta sovint l'emergència de llars financerament més vulnerables. Avui la família a Catalunya ja no és un tot homogeni basat en la tradicional parella amb fills. Les opcions de vida són cada vegada més variades, les ruptures familiars més freqüents i els fills en el marc del

4. Vegeu els treballs anteriors de l'Observatori de la Pobresa i l'Exclusió Social de la Fundació Un Sol Món de Caixa Catalunya, així com les contribucions de Van den Bosch *et al.* (1993), Masats (1996) o Mercader i Delicado (1998). Vegeu també els treballs de Càritas Diocesana (1983, 1985) i EDIS (1996, 1998).
5. L'any 2002, el 86% dels contractes de treball registrats van ser temporals segons dades de Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya. Vegeu també Carrasquer i Romero (1999).

matrimoni cada cop són menys la regla. En les últimes dècades s'observa un augment significatiu de les llars monoparentals i unipersonals. Les estadístiques també són reveladores d'aquests canvis.[6]

Les interrelacions entre els canvis demogràfics i la pobresa no són, tanmateix, senzilles, i estan certament condicionades per molts altres factors. Si bé, aquestes tendències demogràfiques suggereixen un debilitament de la xarxa familiar contrasten amb les taxes de dependència juvenil que mostren una tendència alcista els últims anys. Capellades i Farré (2001) constaten que els patrons d'emancipació dels joves catalans difereixen considerablement dels d'altres països europeus. A Catalunya preval la permanència a la llar dels pares i, si bé es detecta un cert augment de les formes alternatives d'emancipació, aquestes no deixen de ser bastant minoritàries.

Tal com apunten diversos autors, els efectes sobre la pobresa del deteriorament del mercat de treball a Catalunya han quedat molt mitigats per la xarxa familiar i l'ajust demogràfic dels últims anys. Malgrat les elevades taxes d'atur i precarietat en l'ocupació, molt superiors a la mitjana europea, des d'una perspectiva familiar, Catalunya es caracteritza per tenir un dels percentatges més baixos de llars en les quals tots els membres estan a l'atur o són inactius, és a dir, llars on no hi ha ningú que treballi[7]. Els efectes de la precarietat laboral, especialment intensa entre les dones i els joves, s'han vist molt atenuats per les estratègies en el si de les famílies. El retard en les decisions d'emancipació i/o formació de noves famílies o el reagrupament familiar, en un context en el qual la protecció social per fer front a aquesta precarietat laboral ha estat molt limitada, són exemples d'aquestes estratègies. És poc sorprenent que Catalunya presenti avui una de les taxes de fecunditat més baixes del món. Roigé (2001) defensa que Catalunya manté un dels índexs de complexitat familiar més alts d'Europa, amb un elevat grau de residència intergeneracional. En efecte, a Catalunya la família és

6. Segons Capellades i Farré (2001) es produeix un augment remarcable de les llars unipersonals i monoparentals entre 1991 i 1996. El percentatge de naixements de dones no casades sobre el total a Catalunya assoleix la xifra d'un 20,3% l'any 2000 en comparació al 12,9% del 1994. Igualment reveladora és la xifra de divorcis a l'Estat espanyol (separacions i nul·litats): de cada 100 matrimonis registrats, 27 acabaren en divorci l'any 1990 i 47,3 l'any 2000. Vegi's també Ajenjo i Blanes (1999).

7. Vegeu Mercader (2001).

vista com una institució fonamental en la protecció dels seus membres davant de l'adversitat econòmica.[8]

Aquestes tendències en l'emancipació juvenil, tampoc són independents de les referents al preu de l'habitatge, el tercer element important de canvi per entendre les noves realitats de pobresa i exclusió social a Catalunya. A la dècada dels noranta, el preu de l'habitatge s'ha incrementat gairebé d'un 25% més que els salaris mitjans bruts. Per tant, l'esforç econòmic que suposa l'habitatge és cada vegada superior per al conjunt de la població, però encara ho és més per a un col·lectiu de joves que normalment obtenen sous per sota la mitjana de la població. Aquesta tendència alcista s'ha reforçat en els últims anys.

Finalment, un quart element de canvi és l'arribada del fenomen de la nova immigració. Catalunya presenta una de les taxes de creixement de població estrangera més altes d'Europa. Si la de dret a Catalunya l'any 1996 era de 114.000 individus, l'any 2002 superava els 328.000, molt per sobre dels nivells observats des d'una perspectiva històrica recent. La naturalesa d'aquesta immigració també ha canviat. Entre el 2001 i el 2002 la població estrangera no comunitària ha representat un augment vertaderament important, per exemple, el 2002, quatre de cada deu immigrants a Catalunya provenia del continent africà.

Davant d'aquestes dinàmiques de canvi, certament no es pot obviar el paper que juguen les polítiques públiques en el combat de la pobresa i l'exclusió social. Si els anys vuitanta es van caracteritzar per un increment de la despesa social, lligada sobretot a les reformes en el sistema de pensions i a la universalització de l'educació i la sanitat al conjunt de l'Estat, els anys noranta ho han estat per un debilitament de l'acció pública en el camp social. Les xifres de despesa social per habitant en són una bona mostra. Diversos estudis recents[9] han destacat el baix nivell de despesa pública social a Catalunya (i a Espanya) i el seu procés de divergència respecte als països membres

8. D'acord amb la classificació d'estats del benestar àmpliament utilitzada d'Esping-Andersen (1993), Espanya (i Catalunya) se situaria dins dels règims d'estats del benestar corporativistes en els quals l'Estat intervindria només quan s'acaba la capapacitat de la família de protegir els seus membres.
9. Vegeu Navarro (2003) i Navarro i Quiroga (2003).

de la Unió Europea. Catalunya mostra la despesa pública social més baixa de la Unió Europea (amb l'excepció d'Irlanda).[10]

Pel que fa a la protecció financera de les rendes baixes, en les últimes dècades el sistema de prestacions de la Seguretat Social s'ha anat transformant i adaptant a aquestes noves realitats socials, introduint un conjunt de programes assistencials que integrarien les pensions mínimes, les pensions no contributives i assistencials, el subsidi assistencial d'atur o la prestació per fill a càrrec. A aquest conjunt de programes d'àmbit estatal s'hi afegeix a Catalunya l'últim esglaó de la protecció amb vocació universal, la PIRMI. Aquest programa instaurat a principis dels anys 90 lluny de consolidar-se com un instrument flexible que garanteixi uns recursos mínims a qualsevol persona en situació de necessitat a Catalunya, tal com ha passat amb els programes de rendes mínimes a Navarra o Euskadi[11], s'ha convertit en un sistema residual amb condicions d'accés que deixen fora de la seva cobertura bona part de la població en situació de pobresa extrema.[12]

En aquest context, l'objectiu del treball és contribuir a un millor coneixement de les realitats actuals de pobresa i exclusió social a Catalunya. El treball se centra fonamentalment en l'estudi de la dimensió econòmica d'aquests fenòmens i ofereix una descripció exhaustiva dels recursos i les condicions de vida de la població més desafavorida a Catalunya l'any 2000.

El cert és que no hi ha gairebé consens entre els científics socials sobre com mesurar el fenomen de la pobresa. Davant d'aquesta manca de definició, l'aproximació d'aquest estudi serà eminentment pragmàtica. La qüestió clau que cal plantejar és com aproximar-se a la mesura de la pobresa de manera vàlida, que tingui sentit en el context català

10. La despesa pública social a Catalunya representava el 17,5% del PIB al 1999. Aquest percentatge està per sota l'espanyol (19,9%) i molt lluny de la mitjana de la UE-15 (27,6%). A més, l'evolució relativa d'aquesta despesa ha estat negativa des del 1993, quan representava el 21,8% del PIB.

11. Vegeu Laparra *et al.* (2002) per al cas de la comunitat de Navarra o Sanzo (2002) per al cas del País Basc.

12. Per una revisió crítica dels canvis recents en l'estat del benestar vegi's Adelantado (2000). Per una anàlisi de l'impacte sobre la pobresa del conjunt de prestacions assistencials a l'Estat vegi's Levy i Mercader (2001).

i que sigui útil per al disseny de polítiques. Per tant, l'objectiu de l'estudi no pot ser oferir una xifra única de pobresa o proporcionar un mètode "oficial" per mesurar-la, ja que aquests objectius no tenen massa sentit atesa la naturalesa mateixa del fenomen. En aquest monogràfic, l'objectiu és molt menys ambiciós. Es provarà d'apropar-se des de diferents perspectives a la mesura de la dimensió econòmica de la pobresa, per veure què és possible dir sobre la pobresa econòmica a Catalunya a principis del segle XXI. Més concretament, se centrarà l'interès en la identificació dels grups que pateixen una situació de risc més elevat de pobresa i exclusió social en el context català. Es farà a partir de dues aproximacions complementàries: una de més convencional, basada en els ingressos de les famílies i, una altra, fonamentada en el nivell de vida, mesurat a partir de les condicions de privació que suporten les famílies.

L'anàlisi dels ingressos permetrà estudiar la dimensió monetària de la pobresa. Tal com postula l'aproximació dels drets, el dret a un nivell mínim de recursos és una condició necessària per garantir la participació social (vegeu Atkinson, 1989). Des d'aquesta perspectiva, s'estudiarà la població que no és capaç d'assolir un nivell mínim de recursos a Catalunya. La dimensió monetària és important no només des de la perspectiva dels drets. Els indicadors de pobresa monetària juguen un paper clau en el conjunt d'indicadors que recentment ha elaborat la Unió Europea per a l'anàlisi i el seguiment de les realitats de pobresa i exclusió social als diferents estats membres. L'enfocament a través dels ingressos es fonamentarà en un llindar relatiu a la distribució de la renda a Catalunya i, metodològicament, seguirà les directrius recentment marcades per la Unió Europea en l'establiment dels indicadors socials primaris de pobresa i distribució de la renda.[13]

L'examen de la privació permetrà complementar l'anàlisi corresponent als ingressos. Es tracta d'estudiar la població que sofreix una acumulació important de mancances que incideixen directament sobre el seu nivell de vida, a causa de la falta de mitjans econòmics. S'estudien les carències de la població en una sèrie d'àmbits com el de l'alimentació, el consum en alguns béns bàsics o les condicions de l'habitatge. Més

13. Vegeu http://www.europa.eu.int/comm/employment_social.

concretament en aquest treball, s'estudia la privació en tres àmbits: la privació bàsica de consum, la privació bàsica d'habitatge i la privació secundària. La privació bàsica de consum recull els aspectes més bàsics de la privació relacionats amb el consum de béns bàsics com l'alimentació, el vestit o el calçat, els medicaments o les despeses d'aigua o llum de la casa. Es tracta d'identificar les persones que pateixen dificultats, que es podrien qualificar com a bàsiques per a la subsistència, lligades a la dimensió més absoluta de la pobresa. La privació bàsica d'habitatge recull els aspectes més fonamentals de l'habitatge, com el fet de disposar de vàter o d'aigua corrent. Finalment, la dimensió secundària recull aspectes potser menys bàsics, però que també integren aspectes fonamentals del benestar, com el fet de disposar d'alguns béns d'equipament a la llar, poder reparar-los quan es fan malbé o no patir problemes econòmics per poder anar de vacances almenys un cop l'any.

Tal com mostra l'evidència empírica,[14] les aportacions de l'enfocament de la privació a l'hora d'identificar les llars i persones en situació de pobresa i exclusió social, són importants, ja que la mesura de la privació permet incorporar la multidimensionalitat de la pobresa a l'anàlisi. Els resultats de la introducció d'aquesta multidimensionalitat forcen a fer un salt cap a l'observació dels processos d'acumulació i erosió dels recursos de les llars i les persones, i cap a una comprensió més àmplia de les dinàmiques de pobresa i exclusió social. A més a més, la present aproximació a la privació permet superar algunes de les limitacions que tradicionalment s'han atribuït a la variable dels ingressos monetaris, per la seva falta de fiabilitat. A l'inici de l'annex metodològic s'aprofundeix en la complementarietat que presenten l'anàlisi de la pobresa monetària i el de la privació a l'hora de mesurar la pobresa.

En aquest treball, l'estudi de la pobresa i privació segons diferents tipologies de persones i llars constitueix una part essencial, per tal d'oferir una diagnosi dels perfils de la pobresa a Catalunya. A més a més d'una anàlisi per edats, sexes i estat civil de la població catalana, l'estudi per grups considera la relació entre la pobresa i la família, el mercat de treball, la inactivitat, l'habitatge, l'estat de salut, la nova immigració i el

14. Vegeu Nolan i Whelan (1996) i Martínez i Ruiz-Huerta (1999).

nivell educatiu. Aquesta visió per grups permet tenir una primera observació de com diferents col·lectius estan afectats per les situacions de risc de pobresa i privació, per, a partir d'aquí, plantejar una primera sèrie d'hipòtesis sobre les possibles causes i dinàmiques que duen cap aquesta situació. Tenir en compte els diferents col·lectius aporta molta llum en la comprensió del fenomen i pot ser d'utilitat en un primer pas pel disseny de polítiques públiques. La manera com s'han construït els grups poblacionals que s'estudien es detalla al darrer epígraf de l'annex metodològic.

L'estudi es fonamenta en l'evidència procedent de la primera onada del PaD, el Panel de Desigualtats Socials a Catalunya, amb informació de l'any 2000. El PaD és una nova enquesta representativa de la població catalana que viu en llars privades a Catalunya amb una mostra de 1.991 llars i 5.757 individus. Aquesta nova font estadística, conté informació detallada molt valuosa per a l'anàlisi social en general i per a l'estudi de la pobresa econòmica en particular, en les dues vessants que s'han volgut tractar: la pobresa monetària i la privació (l'epígraf sobre el PaD com a nova font de microdades de l'annex metodològic conté tota la informació referent a aquesta nova base de dades).

Aquest treball consta de dos grans apartats: el primer, examina la pobresa monetària, a partir de l'explotació de la distribució dels ingressos familiars. Seguint en bona mesura les metodologies proposades a escala europea, es presenten estimacions de la pobresa monetària per al conjunt de la població catalana i per als diferents grups poblacionals ja assenyalats, de cara a caracteritzar la població amb un risc elevat de pobresa monetària. Tota l'anàlisi de la pobresa monetària està basada en tres índexs de pobresa que capturen diferents dimensions del fenomen: el risc de pobresa, la intensitat i la severitat de la pobresa. A més d'estudiar el risc de pobresa per als diferents grups, hi ha també una descripció de la importància d'aquests dins de la població pobra.

El segon apartat ofereix una observació paral·lela de la privació. La primera part s'ha focalitzat en la relació entre pobresa monetària i privació. A continuació, s'han construït els índexs de privació de cada una de les dimensions —bàsica de consum, bàsica d'habitatge i secundària—, així com l'índex de privació global, per als diferents collectius d'interès, identificant els grups amb graus de privació relativa més importants entre la població catalana.

La síntesi de les principals conclusions i qüestions obertes s'exposen a l'epígraf de "Conclusions i reflexions finals".

Es tanca el monogràfic, amb l'annex metodològic[15] que conté tres parts. A la primera part es discuteixen, des d'una perspectiva més teòrica, les aportacions a la mesura de la pobresa de les aproximacions basades en els ingressos i en la privació i s'emfasitza la complementarietat entre aquestes dues aproximacions. Una bona part de l'annex metodològic està dedicada a presentar el PaD, el seu abast i les seves principals limitacions, ja que es tracta d'una base de dades nova i poc coneguda encara. A la darrera part de l'annex metodològic s'explica de manera més precisa les opcions concretes que hi ha al darrere de les estimacions de pobresa monetària i privació.

La dimensió monetària de la pobresa a Catalunya l'any 2000

Una visió panoràmica de la pobresa monetària

Quants pobres hi ha a Catalunya?

Aquesta pregunta, per a la qual tothom vol una resposta concreta i precisa, és difícil de respondre. Per poder mesurar la pobresa monetària, cal fer una sèrie de tries metodològiques que inevitablement introdueixen judicis de valor a l'anàlisi, i que en bona mesura en condicionen els resultats. Bona part de les tries fetes en aquest apartat per mesurar la pobresa monetària es fonamenten en les directrius fixades per la Comissió Europea en l'establiment d'un conjunt d'indicadors socials per a l'avaluació de la pobresa i la distribució de la renda. El detall de la metodologia emprada per mesurar la pobresa monetària és a l'annex metodològic.

15. L'estudi original també inclou un annex estadístic amb un conjunt de taules que complementen l'anàlisi presentada en cada un dels apartats de l'estudi. Podeu accedir a l'annex estadístic consultant la font original *La pobresa a Catalunya.Informe 2003*. Fundació Un Sol Món de Caixa Catalunya i Fundació Jaume Bofill, desembre 2003, o bé descarregar-vos els arxius de l'estudi de http://www.obrasocial.caixacatalunya.es o del web de la Fundació Jaume Bofill http://www.obdesigualtats.org.

D'aquesta manera, l'anàlisi de la pobresa monetària se centra únicament en la dimensió relativa de la pobresa i es consideren pobres aquelles persones que conviuen en una llar amb una renda equivalent disponible inferior al 60% de la renda mediana.[16] L'escala d'equivalència utilitzada que ajusta la renda familiar a les necessitats de la llar és l'anomenada escala de l'OCDE (Organització per a la Cooperació i Desenvolupament Econòmic) modificada. La unitat d'anàlisi en la qual es fonamenta l'estudi és la llar, sota el supòsit que tots els membres de la llar comparteixen el mateix nivell de benestar i la unitat de ponderació és el nombre d'individus a la llar. Pel que fa a la definició d'ingrés, s'ha usat l'ingrés disponible anual de la llar.

D'acord amb les opcions metodològiques adoptades la taxa de pobresa a Catalunya l'any 2000 era d'un 18,6 %, és a dir, 1.181.700 individus patirien el risc de la pobresa. De manera més precisa, un 18,6% de la població catalana viuria en llars amb uns ingressos equivalents per sota del llindar de pobresa establert en el 60% de la renda mediana, llindar que per a una persona sola té un valor de 5.805,8 euros l'any (966.000 pessetes).[17] Es tracta d'un percentatge de pobresa molt proper, encara que lleugerament per sota del del conjunt de l'Estat, i significativament més elevat que el de la mitjana dels països europeus, tal com evidencia el Gràfic 1 que mostra les taxes de pobresa als diferents països Europeus l'any 1999.

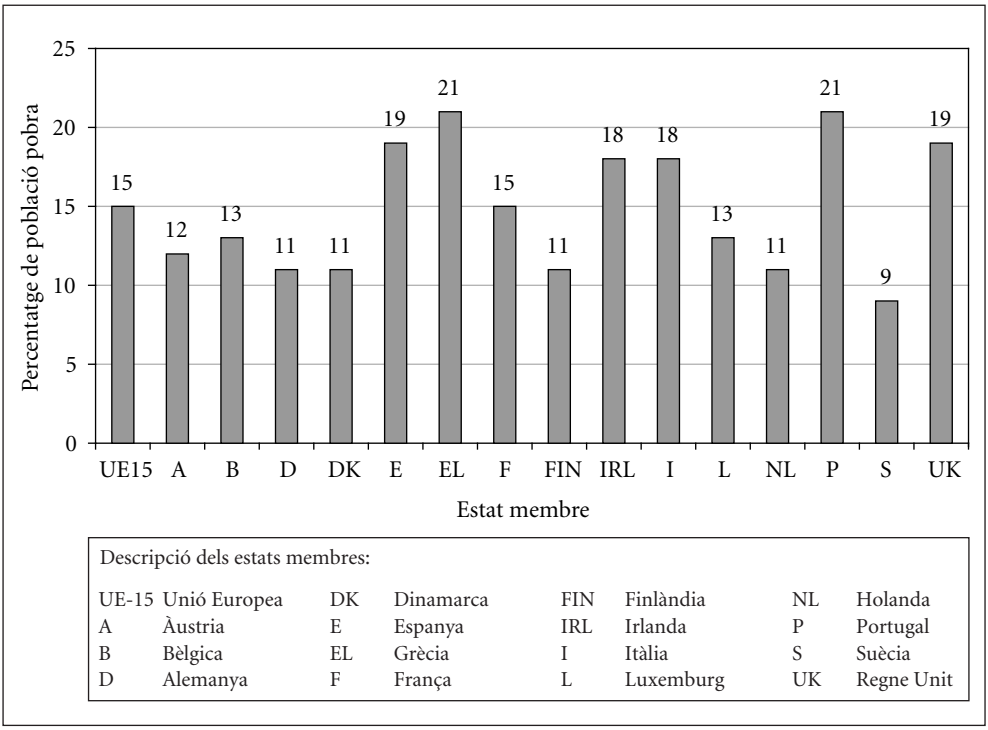
Val la pena assenyalar que es tracta d'una taxa de pobresa més elevada que la que s'havia obtingut en estudis anteriors. Segons les dades publicades per l'*Observatori* a *La pobresa a Catalunya. Informe 2002*, la taxa de pobresa l'any 1996 era d'un 15,2% a les llars catalanes.[18] Igualment, estimacions basades en l'Enquesta de Pressupostos

16. Si bé en anteriors informes de l'Observatori el llindar de pobresa emprat era el 50% de la renda mitjana, ha semblat oportú modificar-lo d'acord amb els indicadors socials europeus. La mitjana és un estimador de posició molt sensible als valors extrems de la cua alta de la distribució. Cowell i Victoria-Feser (1996) mostren que en presència de dades contaminades, per exemple a causa d'errors de mesura, els estimadors de pobresa basats en un llindar fixat d'acord amb la mediana són més robustos que els basats en la mitjana. Malgrat tot, val a dir que, en el cas de Catalunya, el 50% de la renda mitjana és molt similar al 60% de la renda mediana.

17. Vegeu la Taula A.8 a l'annex metodològic, on es descriu el valor dels llindars per als diferents tipus de família.

18. Tot i que tant les dades com les opcions metodològiques utilitzades en l'Informe 2001 difereixen

Gràfic 1.
Percentatge de pobresa en cada un dels estats membres de la Unió Europea. 1999

Font: *Statistics in Focus. Population and Social Conditions*, 2003.

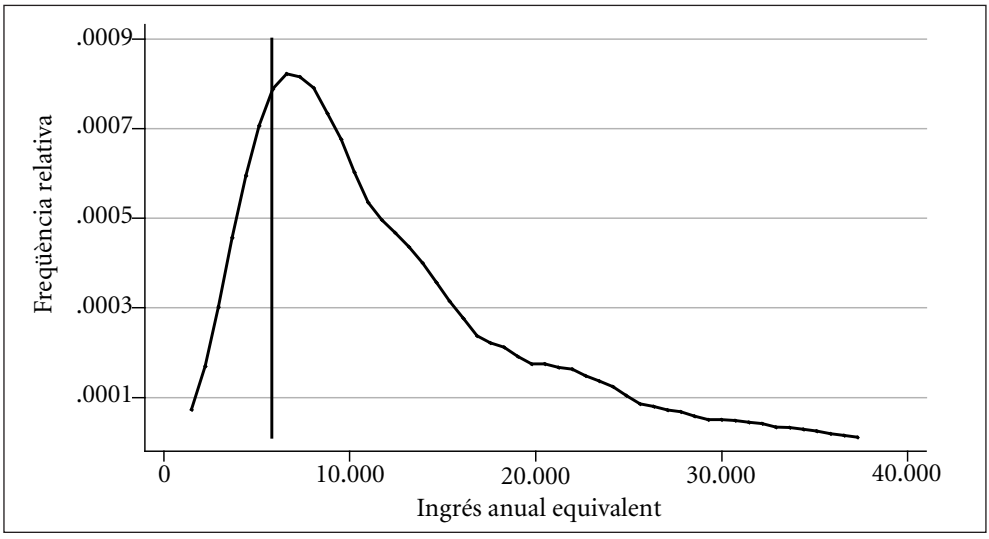
Familiars per a l'any 1990-91 situaven la taxa de pobresa en termes de renda disponible entre un 14 i un 15%. Una primera comparació temptativa entre aquestes xifres i les de l'any 2000 obtingudes aquí, suggereix que la pobresa a Catalunya s'ha incrementat de manera significativa durant els anys noranta. En qualsevol cas, l'evolució de la taxa

substancialment de les adoptades en aquest informe, els llindars de pobresa utilitzats en ambdós informes són coherents. En altres paraules, quan s'estima el llindar de pobresa utilitzat en l'*Informe 2001* amb les dades del PaD s'obté una xifra (720.100 pessetes del 1996) que es troba dins del rang de valors utilitzats en l'*Informe 2001*.

de pobresa a Catalunya requereix una anàlisi molt més acurada que s'espera abordar en futurs treballs, ja que ni les bases de dades ni les metodologies emprades en aquests treballs són exactament equivalents.

El Gràfic 2 mostra la funció de densitat de la renda (equivalent) a Catalunya l'any 2000, de manera que es pot veure el percentatge de la població per a cada nivell de renda. Tal com pot observar-se en el gràfic, la població catalana està molt concentrada entorn del llindar de pobresa, cosa que fa que petits canvis en el llindar comportin estimacions de pobresa força diferents. La Taula 1 mostra el percentatge de la població amb rendes per sota del 50 i del 70% de la renda mediana. Per sota d'un llindar del 50% de la mediana, equivalent a 4.838,1 euros/any (805.000 pessetes), encara hi ha un 11,3% de la població catalana, mentre que per sota d'un llindar del 70 per cent de la mediana (6.773,4 euros o 1.127.000 ptes/any) un 27,1% del total.

Gràfic 2.
Funció de densitat de l'ingrés anual equivalent a Catalunya i llindar de pobresa. Dades monetàries en euros/any

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Taula 1.
Percentatge de pobres, intensitat i severitat de la pobresa a Catalunya segons diferents llindars

Llindar (com a % de la mediana)	50%	60%	70%
Llindar de pobresa (€/any)	4.838,1	5.805,8	6.773,4
Percentatge de pobres	11,3	18,6	27,1
Intensitat	2,0	4,2	6,9
Severitat	0,5	1,3	2,4
Població pobra (en milers)	721,5	1.181,7	1.720,7

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

A més a més del percentatge de població pobra —que ens indica la proporció d'individus a la població que viuen per sota del llindar de pobresa—, la Taula 1 ofereix també els nivells d'intensitat i severitat de la pobresa mitjans pel conjunt de la població catalana. La intensitat de la pobresa depèn de la distància de les rendes dels pobres al llindar de pobresa mentre que la severitat de la pobresa, igual que l'anterior depèn de la distància al llindar de pobresa, però dóna més importància als individus més pobres. Aquests valors mitjans pel conjunt de la població serviran de referència per avaluar la situació d'intensitat i severitat relativa de la pobresa dels diferents col·lectius estudiats.[19]

La pobresa per grups d'edat

No tots els grups demogràfics són igualment vulnerables al problema de la pobresa. Els infants i la gent gran se situen entre els grups demogràfics més propensos a patir-ne. Els primers perquè poc o res poden fer per alterar el seu benestar econòmic, els segons perquè són dependents de rendes no laborals. En el cas de la pobresa infantil aquesta dependència és especialment important perquè la pobresa a edats joves té conseqüències molt profundes sobre les oportunitats vitals dels individus. En els últims anys, el problema de l'atur juvenil i el deteriorament del mercat de treball ha deixat els joves en un estat de semidependència.

19. A l'annex metodològic es dóna el detall de com es construeixen aquests indicadors.

S'analitza a continuació, quin és el risc de pobresa monetària per als diferents grups d'edat. La Taula 2 presenta el risc de pobresa per grups d'edat, així com les taxes d'intensitat i severitat expressades en relació amb la mitjana poblacional.

Taula 2.
Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa[1] de la pobresa a Catalunya segons grups d'edat

Grups d'edat	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
Menys de 16 anys	14,2	0,6	0,5
16-29 anys	18,2	1,1	1,2
30-49 anys	12,3	0,6	0,6
50-64 anys	20,5	1,1	1,1
65 o més anys	33,3	1,8	1,8
Conjunt població	18,6	1,0	1,0

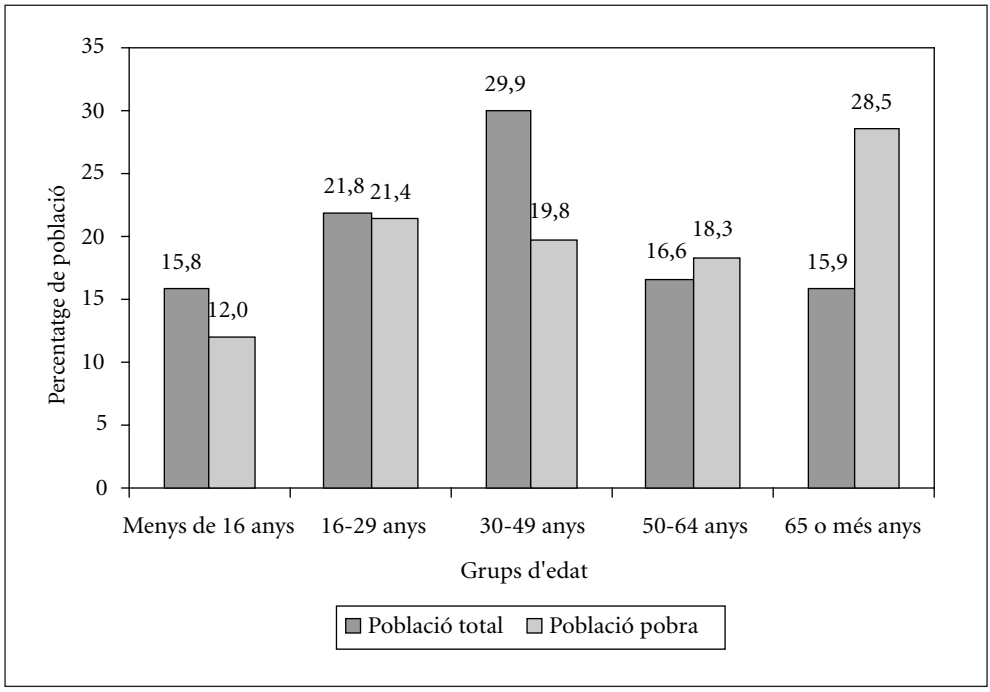
1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Segons les dades de renda, el grup d'edat amb un risc de pobresa més important és el de les persones grans. Més de tres de cada deu estarien en situació de pobresa amb nivells d'intensitat i severitat molt alts, un 80% per sobre la mitjana. S'observa també en el Gràfic 3 com el percentatge de persones grans que són pobres pràcticament dobla el pes poblacional d'aquest grup, de manera que el risc de pobresa a Catalunya es troba especialment associat a les llars amb persones d'edat avançada.

La població amb edats entre 50 i 64 anys, i els joves d'entre 16 i 29 anys serien grups amb una taxa similar a la mitjana (dos de cada deu, aproximadament, patiria el risc de la pobresa), mentre que els grups d'edat amb un risc més baix serien els nens i les persones entre 30 i 49 anys. La taxa de pobresa infantil és sorprenentment baixa, del 14,2%, lleugerament inferior a l'obtinguda en estudis anteriors per a l'any 1990, que utilitzaven metodologies similars.[20]

20. Vegeu Mercader i Delicado (1998).

Gràfic 3.
Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons grups d'edat

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Tal com constaten estudis anteriors en l'àmbit català i espanyol, el deteriorament del mercat de treball (que s'esperaria que es reflectís amb unes taxes de pobresa més elevades entre els joves i els seus fills), no influeix negativament en l'anàlisi de pobresa per aquests grups.[21] Sens dubte, les baixes taxes de pobresa entre aquests col·lectius no es

21. El citat estudi de Mercader i Delicado (1998) ja posava en relleu aquest resultat que contrasta amb les elevades taxes de pobresa infantil que presenten països com el Regne Unit o els Estats Units (vegeu, per exemple, les contribucions de Vleminckx i Smeeding, 2001).

poden explicar sense tenir en compte els importants canvis demogràfics dels últims anys, relacionats amb el retard en l'emancipació dels joves i els importants ajustos en la fecunditat que, a Catalunya, presenta un dels nivells més baixos del món. Tant la decisió d'emancipació com l'arribada dels fills sembla que van lligades (majoritàriament) al gaudi d'una seguretat econòmica suficient. Els resultats semblen indicar que, globalment, a Catalunya s'emancipa i té fills qui s'ho pot permetre econòmicament. L'anàlisi per tipus de llar acabarà de complementar aquestes observacions per grups d'edat.

La pobresa segons el sexe i l'estat civil de la persona de referència

L'examen de la vessant de pobresa entre homes i dones es pot fer des de diverses perspectives. Aquí es presenta una visió de la pobresa segons si la persona de referència és un home o una dona, de manera que no s'estan considerant totes les dones i homes, sinó només els que són persona de referència de la llar. Tal com s'assenyala en l'annex metodològic, l'anàlisi que es presenta ignora les desigualtats en el si de la parella, ja que considera la llar com un tot homogeni.

La Taula 3 mostra les taxes de pobresa de les llars on la persona de referència és un home o una dona, tenint en compte també el seu estat civil. El Gràfic 4 presenta la importància poblacional i la distribució de la població pobra per sexes. Segons el PaD al voltant d'un terç de la població catalana viu en una llar on la persona de referència és una dona (gairebé dos milions de persones). La resta, en canvi, ho fa en llars amb un home al capdavant. Tenint en compte la definició que s'ha fet servir de persona de referència, les dades indiquen que l'home segueix sent la persona que, de manera generalitzada, més guanya a la llar.

El risc de pobresa és superior en la població que viu en llars amb una dona al capdavant que la que té un home com a persona de referència. Les diferències entre sexes, de mitjana, no són però gaire importants: per sobre d'un 22% de les llars amb la persona de referència femenina serien pobres, percentatge superior, doncs, al 17% de les llars que tenen un home com a persona de referència.

Lògicament, les llars encapçalades per dones es troben sobrerepresentades entre la població pobra catalana respecte al seu pes poblacional. Sobre la població pobra total,

Taula 3.
Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa[1] de la pobresa a Catalunya segons el sexe i l'estat civil de la persona de referència

	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
Segons el sexe de la persona de referència			
Home	17,0	0,9	0,8
Dona	22,1	1,2	1,2
Segons l'estat civil de la persona de referència			
Si la persona de referència és home			
Casat	15,7	0,8	0,8
Solter	23,1	1,3	1,2
Separat o divorciat	14,0	0,3	0,2
Vidu	15,5	0,5	0,3
Si la persona de referència és dona			
Casada	17,3	0,8	0,8
Soltera	26,2	1,9	2,1
Separada o divorciada	21,1	1,0	0,9
Vídua	36,7	2,1	2,1
Conjunt població	**18,6**	**1,0**	**1,0**

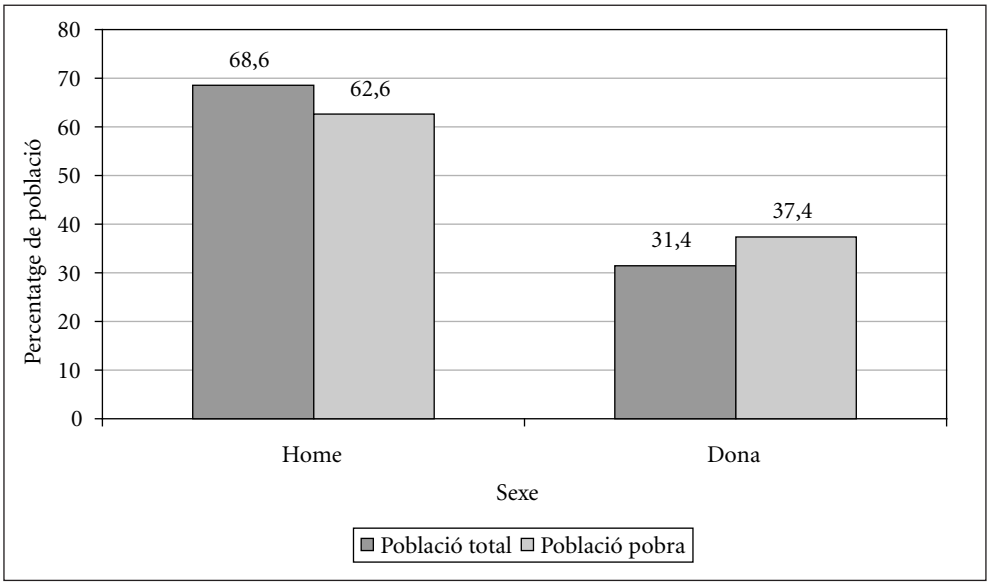
1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

poc més d'un terç conviuria en una llar femenina, mentre que un 62,6% ho faria en llars amb un home al capdavant.

Com ja es va fer visible en anteriors estudis i es constatarà aquí també, hi ha una sèrie de característiques que diferencien les llars encapçalades per dones de les encapçalades per homes, relacionades amb la vellesa i la monoparentalitat, sovint associada a la viduïtat, el divorci i la separació.

Com es desprèn de la Taula 3, en el cas dels homes, excepte per als solters, totes les taxes de pobresa es troben per sota de la mitjana poblacional, mentre que per a les

Gràfic 4.
Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons el sexe de la persona de referència

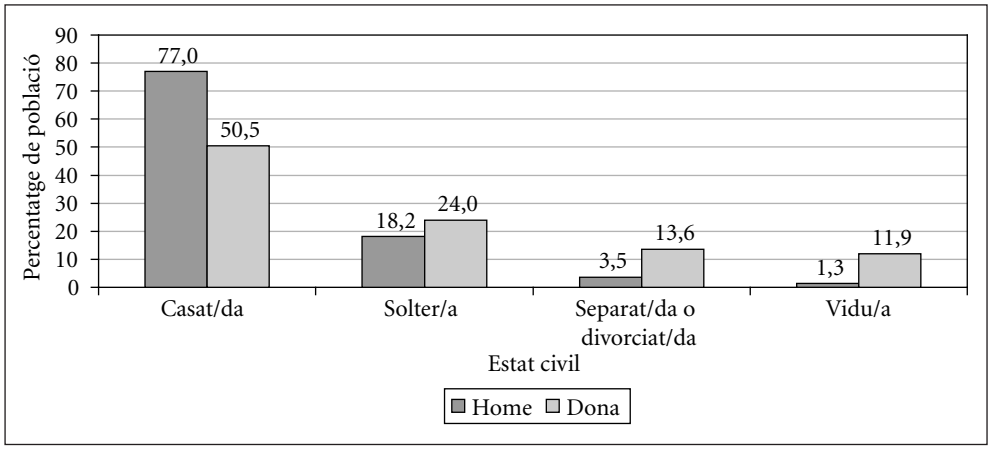

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

dones solteres i vídues, les taxes d'intensitat i severitat de la pobresa doblen les del conjunt de la població.

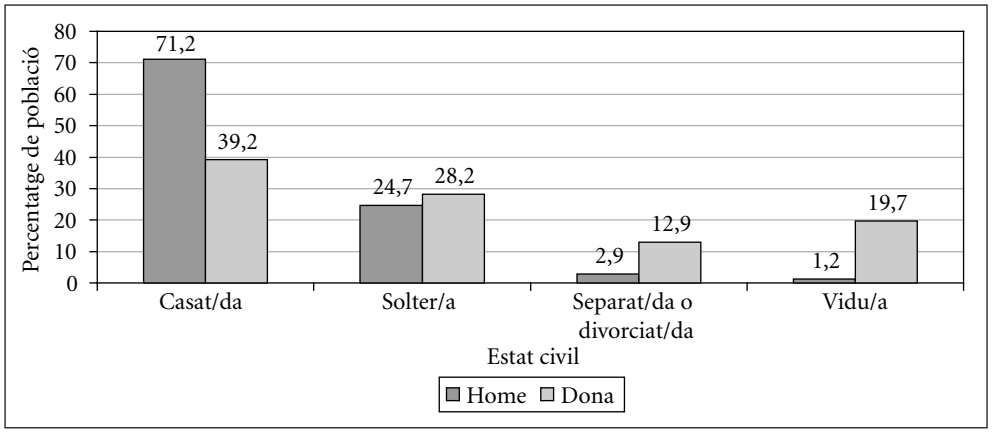
El Gràfic 5 mostra la distribució de la població total segons l'estat civil i el sexe de la persona de referència. Com es deriva del gràfic, quan la persona de referència és un home, aquest és, majoritàriament, casat, i en un segon nivell, però a molta distància, solter. D'acord amb el PaD, menys d'un 5% dels individus que viuen en llars encapçalades per homes, tindrien un separat, divorciat o vidu com a cap de la llar. Els percentatges en el cas de les llars encapçalades per dones es troben molt més repartits entre els diferents estats civils: dos de cada quatre individus viuria en una llar on la persona de referència és casada, una de cada quatre, soltera, i la resta separada, divorciada o vídua.

Gràfic 5.
Distribució de la població total a Catalunya segons l'estat civil i el sexe de la persona de referència

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 6.
Distribució de la població pobra a Catalunya segons l'estat civil i el sexe de la persona de referència

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Més interessant és la diferència de perfils de les llars pobres encapçalades per homes i dones segons el seu estat civil, i així ho il·lustra el Gràfic 6. És fàcil comprovar com, quan una llar pobra és encapçalada per un home, aquest és casat en set de cada deu casos, mentre que en el cas de les dones, només seria així en quatre de cada deu. En el pol oposat, gairebé un 33% dels individus pobres que viuen en llars encapçalades per una dona, tenen una vídua, separada o divorciada com a persona de referència, percentatge que cau fins al 4% quan la persona de referència és un home. Finalment, la condició de solter/a sembla trobar-se associada al risc de pobresa per part d'ambdós sexes.

Pobresa i família

Quina és la incidència de la pobresa per diferents tipus de famílies a Catalunya? En aquests epígraf s'estudia la pobresa segons els diferents tipus de famílies i la grandària de les llars.

Un enfocament a partir del tipus de família

Per provar de respondre aquesta pregunta s'ha construït una tipologia que classifica les llars segons l'edat de la persona de referència (jove, d'edats intermèdies o persona gran), si la persona de referència viu en parella o no, i segons si a la llar hi ha nens (menors de setze anys) i joves (amb edats entre els setze i els vint-i-nou anys). A la Taula A.13 de l'annex metodològic es detalla com s'ha fet aquesta tipologia de famílies que permetrà complementar la visió demogràfica anterior.

El Gràfic 7 i la Taula 4 reflecteixen, respectivament, la importància poblacional de cada una de les categories, la seva distribució entre la població pobra i les taxes de pobresa segons les diferents tipologies de família que s'analitzen amb detall a continuació.

D'acord amb el que ja mostrava l'anàlisi per grups d'edats i com queda clarament reflectit a la Taula 4, les taxes de pobresa són més elevades en les edats avançades que en nuclis on la persona de referència està en edat activa. Gairebé una mitjana de quatre (39,3%) de cada deu individus que viuen en llars envellides són pobres. Aquestes categories es recullen als tipus de llars "10. Persona gran, nucli sense parella" i "11. Persona gran, nucli

amb parella". Com il·lustra el Gràfic 7, el col·lectiu de persones pobres que conviuen amb una persona gran al capdavant representa 382,3 mil persones, un terç de la població pobra a Catalunya, mentre que el seu pes poblacional és de només un 15,3%. Els índexs d'intensitat i severitat de la pobresa que es presenten a la Taula 4 indiquen que les situacions de pobresa severa també són més freqüents entre la gent gran.

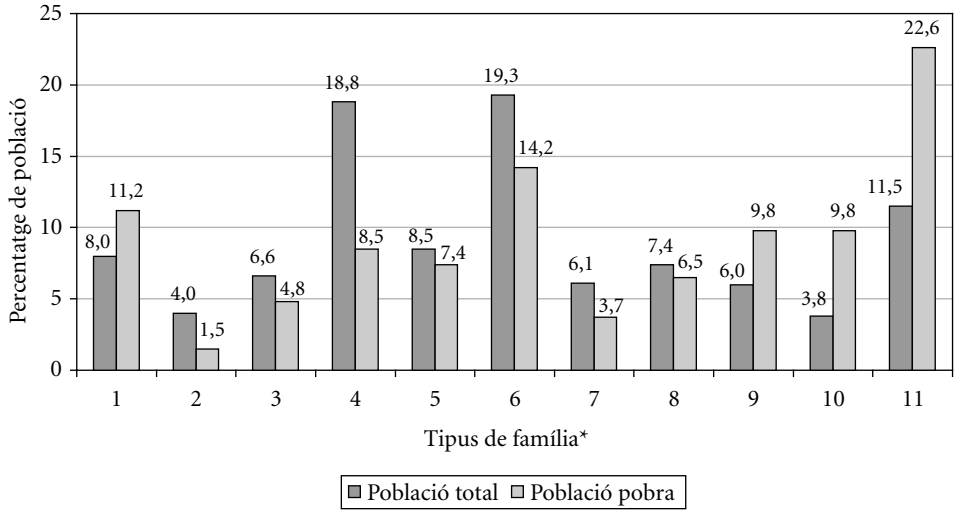
La majoria, un 70%, d'aquesta població pobra envellida viu en llars en les quals hi conviu una parella de pensionistes. És interessant assenyalar, però, que la taxa de pobresa més alta la tenen les famílies on la persona de referència és d'edat avançada i no viu en parella. Tant és així, que pràcticament una de cada dues persones que conviuen en aquest tipus de família serien pobres. La precarietat d'aquest grup és especialment intensa quan en aquestes llars hi conviuen varis membres; aquest grup, a més, presenta les taxes d'intensitat i severitat de pobresa monetària més altes de la societat catalana, o sigui, els més pobres d'entre els pobres es trobarien vivint en aquest tipus de llar. Pel que fa a la intensitat, la taxa és gairebé tres vegades la taxa mitjana que trobem a la població total, igual que la severitat que pràcticament triplica la del conjunt de la població. El col·lectiu de persones grans pobres que viuen sense parella està constituït per uns 116 mil individus, i el formen, en un 79,7% dels casos, una llar encapçalada per una dona l'edat mitjana de la qual és de 74 anys, i, en un 74,2% dels casos, és vídua.

Als informes de la pobresa a Catalunya del 2001 i del 2002, ja es descrivia el col·lectiu de dones grans i soles com el tipus de pobresa estructural de Catalunya, ateses les dificultats d'aquestes persones de beneficiar-se de la millora de les condicions econòmiques. En aquest informe, de nou, es constata aquesta realitat.

Si l'evidència empírica recent tendeix a destacar la pobresa en les llars monoparentals més envellides, un segon col·lectiu amb un risc de pobresa elevat és el de llars formades per un pare o mare sol en edat activa amb algun menor a càrrec. Aquest tipus de llar es recull en la categoria "9. Nucli sense parella, no jubilada, amb nens". [22] Tres de cada

22. Es tracta de llars monoparentals on la persona de referència té algun menor a càrrec. Almeda (2001) destaca la importància de distingir aquest col·lectiu de llars monoparentals, de les més envellides ja que es tracta de dues realitats molt diferents.

Gràfic 7.
Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons el tipus de família

* **Descripció del tipus de família:**

Persona de referència menys de 35 anys
1. Jove, nucli sense parella, sense nens
2. Jove, nucli amb parella, sense nens
3. Formació família, jove, nucli amb parella, amb nens

Persona de referència de menys de 65 anys o 60 en cas de jubilada
4. Formació família, parella amb nens de menys de 16, sense joves
5. Principi dispersió familiar, parella amb nens, algun jove
6. Dues generacions, parella sense nens, algun jove
7. Nucli amb parella, ni jove ni jubilada, sense nens ni joves
8. Nucli sense parella, ni jove ni jubilada, sense nens
9. Nucli sense parella, no jubilada, amb nens

Persona de referència de més de 65 anys o de 60 en cas de jubilada
10. Persona gran, nucli sense parella
11. Persona gran, nucli amb parella

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

deu de les persones que hi conviuen tenen recursos per sota del llindar de pobresa. La carència d'aquestes persones i, sobretot, la severitat d'aquesta pobresa dobla els nivells que corresponen a la població en el seu conjunt. Les persones que viuen en aquests nuclis representen un 9,8% del total de pobres, unes 116 mil persones.

Taula 4.
Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa[1] de la pobresa a Catalunya segons el tipus de família

	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
Persona de referència menys de 35 anys	**17,5**	**1,0**	**0,9**
1. Jove, nucli sense parella, sense nens	25,8	1,7	1,8
2. Jove, nucli amb parella, sense nens	6,8	0,2	0,2
3. Formació família, jove, nucli amb parella, amb nens	13,7	0,5	0,3
Persona de referència de menys de 65 anys o 60 en cas de jubilada	14,1	0,7	0,8
4. Formació familia, parella amb nens de menys de 16, sense joves	8,4	0,3	0,2
5. Principi dispersió familiar, parella amb nens de menya de 16, algun jove	16,1	0,9	0,8
6. Dues generacions, parella sense nens, algun jove	13,6	0,7	0,8
7. Nucli amb parella, ni jove ni jubilada, sense nens ni joves	11,5	0,7	0,8
8. Nucli sense parella, ni jove ni jubilada, sense nens	16,3	0,8	0,8
9. Nucli sense parella, no jubilada, amb nens	30,5	1,9	2,1
Persona de referència de més de 65 o de 60 en cas de jubilada	**39,3**	**2,1**	**2,1**
10. Persona gran, nucli sense parella	48,5	2,8	2,7
11. Persona gran, nucli amb parella	36,3	1,9	1,8
Conjunt població	**18,6**	**1,0**	**1,0**

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

És important assenyalar que en aquest cas també hi ha, en un 69,2% dels casos, llars monoparentals amb menors que tenen una dona al capdavant majoritàriament separada, divorciada o vídua. Sovint, en un 78,0%, aquesta mare o pare amb nens conviu amb altres adults o joves a la llar.

El risc de pobresa es redueix per sota de la mitjana del conjunt de la població quan en aquest nucli no hi ha nens. La categoria "8. Nucli sense parella, ni jove ni jubilada, sense nens" conté llars amb 2,3 adults de mitjana que, en un 63,1% dels casos, també tenen una dona al capdavant. Es tracta d'un grup poblacional heterogeni que integra,

per exemple, mares amb joves, altres relacions de parentiu més complexes o llars amb membres sense cap vincle familiar. Un 7,4% de la població catalana viuria en aquests tipus de llar que apareix subrepresentada entre els pobres en ingressos.

L'anàlisi també posa en relleu l'emergència d'un nou col·lectiu de risc: els nuclis familiars sense parella amb una persona jove al capdavant (categoria "1. Jove, nucli sense parella, sense nens"). Una de cada quatre persones que viuen en aquest tipus de llar es trobaria en situació de pobresa amb uns índexs d'intensitat i severitat de gairebé el doble de la mitjana poblacional. Aquest col·lectiu té un pes important en la població pobra, ja que en representa un 11%.

Es podria pensar que aquest col·lectiu l'integren joves que s'han emancipat però que no viuen en parella. Al cap i a la fi, són els joves els que estan patint més els efectes del deteriorament del mercat de treball. Però una anàlisi més detallada de les dades confirma que no és així. En un 89,0% dels casos aquest jove conviu amb altres adults o joves a la llar, i, en la majoria de casos, aquests adults són els seus pares i germans. No es tracta, doncs, de joves que s'han emancipat, sinó de joves que no han sortit de casa dels pares i que, dins de la llar, són els que, d'acord amb les dades analitzades, més diners guanyen. És un fet especialment punyent que una de cada quatre persones que viu en aquest tipus de llar no aconsegueixi escapar de la pobresa. Les dades semblen corroborar el que ja s'havia trobat en d'altres treballs recents pel conjunt de l'Estat: els joves que treballen juguen un paper clau en la prevenció de la pobresa en llars de baixa renda. El coixí familiar, en aquest cas des dels fills a pares i germans, sembla que seria l'estratègia de moltes famílies de baixa renda per escapar de la pobresa.[23] En qualsevol cas, caldrà aprofundir en l'anàlisi d'aquest resultat i les seves possibles implicacions.

Les parelles joves sense fills (categoria "2. Jove, nucli amb parella, sense nens") presenten la taxa de pobresa més baixa de totes les categories. Un 6,8% seria pobre, d'acord amb les estimacions fetes, el que equival a un 1,5% de la població pobra. Quan hi ha parella, si aquesta treballa, esdevé un element clau en la reducció del risc de pobresa, tal com es veu en l'anàlisi que segueix.

23. Vegeu Cantó i Mercader (2001).

Probablement un altre dels resultats més sorprenents és la taxa de pobresa de les famílies en formació, o sigui de les parelles amb nens menors de 16 anys, en la mesura que les taxes de pobresa d'aquest col·lectiu es troben per sota de la taxa mitjana de la població. Aquest és el cas de la persona de referència tant quan té una edat inferior als 35 anys com quan té més edat. Aquestes llars es recullen a la taula a les categories 3 i 4 "Formació de família". De fet, d'acord amb els resultats obtinguts (que no es presenten a la taula), la menor taxa de pobresa d'entre tots els tipus de llars és la de les llars formades per una parella sola amb un sol nen/a menor de setze anys. Tal com ja s'assenyalava en l'epígraf anterior, aquest resultat tampoc es pot desvincular dels canvis demogràfics que han afectat les pautes d'emancipació i fecunditat dels darrers anys. Malgrat aquest baix risc de patir els efectes de la pobresa per les persones que viuen en llars en la fase de formació de família, atès l'important pes demogràfic que té aquesta categoria, un 13,3% de la població pobra pertany a aquest col·lectiu.

Els tipus de llars a les categories 5 i 6, estan constituïts majoritàriament per nuclis amb parella i fills joves, i concentren una part important de la població catalana (un 27,8%). La grandària mitjana d'aquestes llars és superior a la de la resta de grups, ja que hi conviuen una mitjana d'entre quatre i cinc persones. Aquest tipus de llars tenen un risc de pobresa per sota de la mitjana (d'un 16,1 i un 13,6%, respectivament), però ja que el seu pes poblacional és important, acaben representant més d'un 21,6% de la població pobra.

Finalment, el "Nucli amb parella, sense nens ni joves", quan la persona de referència es troba en edat activa, recollida a la categoria 7, també mostra un risc de pobresa per sota de la mitjana poblacional. Es tractaria majoritàriament de parelles sense fills o amb fills que ja s'han emancipat.

La pobresa segons la grandària de la llar

L'anàlisi del risc de pobresa segons el nombre de membres que conviuen a la llar complementa aquesta anàlisi per categories de tipus de família. L'estudi segons la grandària de la llar revela que el risc més elevat de pobresa el pateixen les llars unipersonals i les més grans, amb sis o més membres (vegeu a continuació la Taula 5). Per a aquestes llars de grandària elevada, el risc assoleix un màxim del 45%, és a dir, gairebé la meitat

Taula 5.

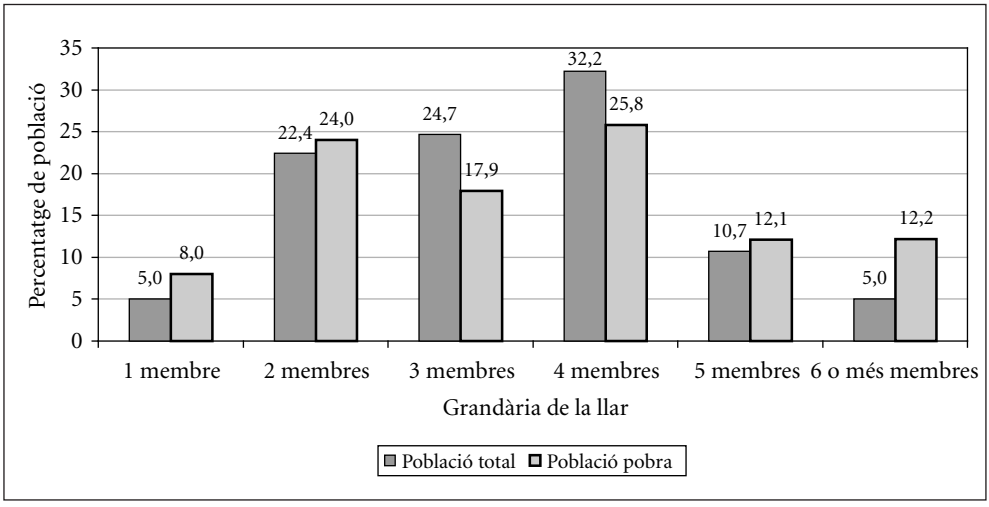
Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa[1] de la pobresa a Catalunya segons la grandària de la llar

Número de membres	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
1 membre	29,9	1,4	1,2
2 membres	19,9	1,1	1,2
3 membres	13,4	0,7	0,8
4 membres	14,9	0,6	0,5
5 membres	21,0	1,3	1,4
6 o més membres	45,4	3,2	3,5
Conjunt població	**18,6**	**1,0**	**1,0**

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

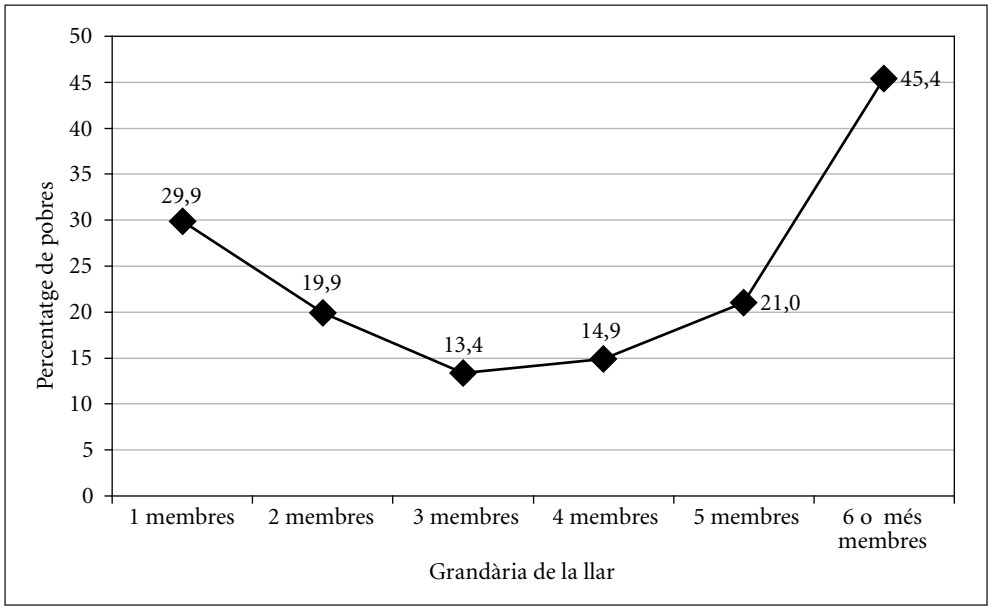
Gràfic 8.

Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons la grandària de la llar

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 9.
Relació entre la grandària de la llar i el percentatge de pobres a Catalunya

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

de la població en aquest grup se situa per sota del llindar de la pobresa. Per a les llars unipersonals, una de cada tres seria pobra. El Gràfic 8 mostra com, si bé a la població catalana només un 10% dels catalans viuen en llars unipersonals i de més de cinc membres, aquest percentatge s'eleva al 20% quan es parla de la població pobra. Cal però tenir present aquí que les llars unipersonals i en menys mesura les més nombroses, es troben subrepresentades al PaD.

Tal com il·lustra el Gràfic 9 es pot parlar d'una relació en forma de U entre pobresa i grandària de la llar: decreixent per a les llars fins a tres membres, i creixent per a les llars amb quatre individus o més. Les situacions de més intensitat i severitat també es concentren als extrems, molt especialment a partir dels cinc membres. El risc de patir pobresa severa a les llars amb més de cinc membres és 3,5 vegades el risc mitjà.

En tercer i quart lloc, i amb una proporció de pobres encara per sobre de la mitjana de la població, hi ha les llars formades per cinc i dos membres, amb taxes de pobresa del 21,0% i del 19,9%, respectivament. Les taxes de pobresa de les llars formades per tres i quatre membres són les úniques que es troben per sota de la mitjana de la població.

Tot i que el risc de pobresa es trobi especialment associat a les llars més petites i més grans, la majoria de la població pobra viu en llars de dos, tres i quatre membres. Aquests tres grups concentren el 67,7% de la població pobra total, atès el seu pes poblacional més elevat.

Pobresa i mercat de treball

En aquest epígraf s'estudia la població que viu en llars la persona de referència de les quals no està jubilada. Les llars d'estudiants no formen part d'aquest camp d'estudi. Primer s'ofereix una visió panoràmica per passar, després, a l'anàlisi més en detall del col·lectiu dels assalariats.

L'efecte de l'activitat econòmica de la persona de referència

La Taula 6 i el Gràfic 10 ofereixen la distribució de la població total i pobra, i el risc de pobresa segons l'activitat econòmica que realitza la persona de referència, distingint entre els que treballen, els aturats, les persones en situació d'invalidesa laboral, i altres tipus d'inactius.

Quan la persona de referència de la llar està en situació d'atur, invalidesa laboral o altres situacions d'inactivitat, el risc de pobresa en les seves tres dimensions (abast, intensitat i severitat) és molt elevat, se situa a nivells que doblen els de la població en el seu conjunt. Entre tres i quatre de cada deu d'aquestes persones es trobarien en situació de pobresa. En conjunt, aquesta població comptaria amb 648 mil persones (per sobre d'un 10% del total de la població catalana). Les situacions més greus —quan la severitat dobla la mitjana de la població en el seu conjunt—, es troben en la categoria dels aturats i d'altres inactius. Els col·lectius que conviuen amb una persona de

Taula 6.

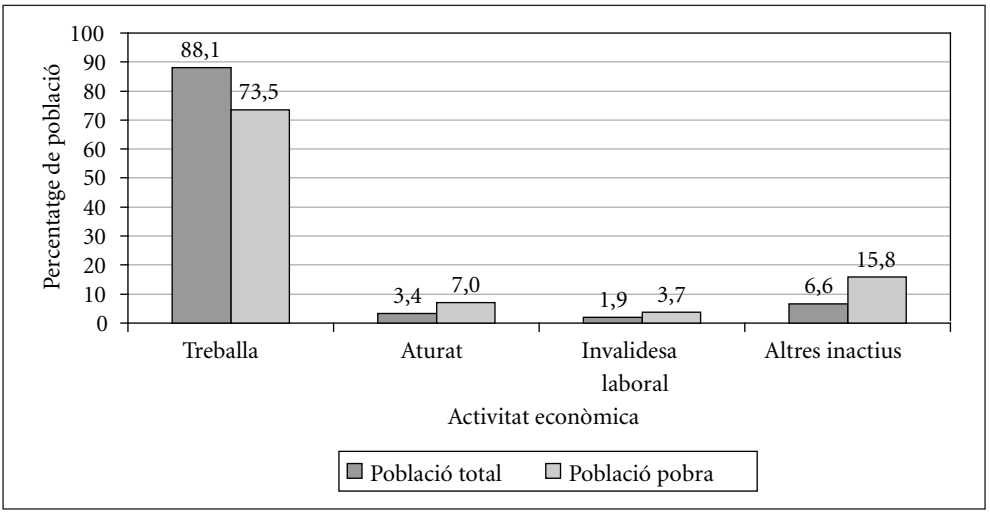
Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa[1] de la pobresa a Catalunya segons la relació amb l'activitat econòmica de la persona de referència, excepte jubilats

Activitat econòmica	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
Treballa	12,7	0,6	0,6
Aturat	31,5	2,0	2,3
Invalidesa laboral	29,1	1,4	1,4
Activitat no econòmica (altres inactius)	36,3	2,1	2,2
Població total	18,6	1,0	1,0

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 10.

Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons la relació amb l'activitat econòmica de la persona de referència, excepte jubilats

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

referència amb invalidesa laboral presenten uns nivells d'intensitat i severitat elevats, però lleugerament inferiors als dels aturats i altres inactius.

Amb un risc de pobresa per sota de la mitjana hi ha les llars amb una persona de referència que treballa. Quan la persona de referència treballa, entre una i dues persones de cada deu es trobarien en situació de pobresa. Malgrat tractar-se d'un grup amb un risc mitjà o baix, representa el 73,5% de la població pobra (607,5 mil individus) dins d'aquest subgrup poblacional. Són les llars amb persones que treballen i que no són capaces de superar la situació de precarietat econòmica. Aquest és un tema que s'analitzarà amb més detall en les pàgines següents.

La Taula 7 mostra la situació en relació amb la pobresa per al col·lectiu dels treballadors, distingint entre els treballadors per compte propi i els que desenvolupen una activitat per compte d'altri. Malauradament, la falta de resposta a l'enquesta pel que fa al tipus de treball realitzat és rellevant. Aquesta falta obliga a prendre amb molta precaució qualsevol conclusió que es pugui extreure d'aquesta taula.

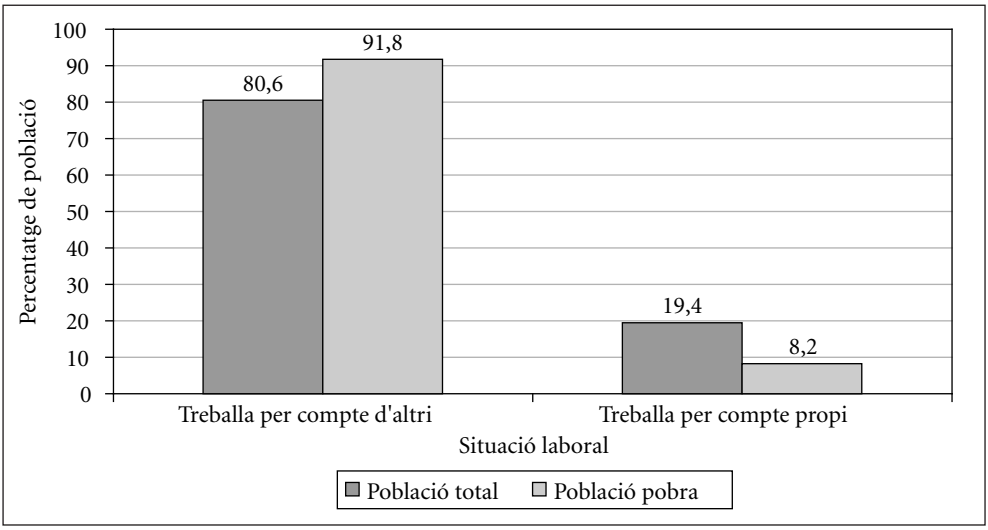
Les taxes de pobresa a la població amb la persona de referència treballant per compte propi són significativament més baixes que les que corresponen al conjunt de la població treballant per compte d'altri. Poc més de quatre de cada cent individus que

Taula 7.
Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa[1] de la pobresa segons la situació laboral de la persona de referència en cas de ser treballador/a

	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
Treballa per compte d'altri[2]	12,1	0,6	0,6
Treballa per compte propi[3]	4,5	0,1	0,1
Conjunt població	18,6	1,0	1,0

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.
2. Inclou també 'Ajuda en el negoci familiar' i arrendataris o masovers.
3. Inclou també els cooperativistes o socis / treballadors d'una SAL o d'una SLL.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 11.
Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons la situació laboral de la persona de referència en cas de ser treballador/a

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

viuen en llars on la persona de referència és un treballador per compte propi serien pobres a Catalunya. En la mateixa línia, les taxes d'intensitat i severitat es troben molt per sota de la mitjana de la població. Els treballadors per compte propi representen el 19,4% de la població treballadora però entre la població pobra aquest percentatge cau al 8,2%, i així ho mostra el Gràfic 11.

D'acord amb les dades disponibles es tracta, en un 50,7% dels casos, de professionals liberals. També el 71,8% dels treballadors per compte propi diuen ser propietaris o copropietaris del seu negoci i minoritàriament treballadors d'altres empreses. Un 82,9% d'aquests treballadors es constitueixen com a autònoms o paguen alguna mutualitat obligatòria i, pel que fa a la categoria professional, es tracta majoritàriament de directius o gerents d'empreses en un 33,6% dels casos, de treballadors agraris, en un 7,5%, o de treballadors qualificats del sector serveis, en un 12,7%, entre d'altres.

Pobresa segons la concentració de persones ocupades al nucli familiar

La Taula 8 mostra el risc de pobresa segons el nombre de persones ocupades, distingint entre els nuclis familiars amb parella i els nuclis familiars sense parella, informació que complementa la de l'epígraf anterior, integrant la importància que, cada dia més, té la presència de la dona al mercat de treball. A l'hora de comptar els ocupats a cada llar només es té en compte la persona de referència i la seva eventual parella. La població jubilada està fora del camp d'estudi, excepte els menors de 60 anys.

Taula 8.
Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa[1] de la pobresa a Catalunya segons la concentració de persones ocupades al nucli principal[2]

	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
La persona de referència viu en parella	**11,9**	**0,6**	**0,5**
Cap membre treballa	44,4	3,3	3,9
1 membre treballa	17,4	0,7	0,6
2 membres treballen	7,1	0,3	0,3
La persona de referència no viu en parella	**23,2**	**1,4**	**1,5**
No treballa	39,3	2,7	3,3
Treballa	21,0	1,2	1,2
Conjunt població	**18,6**	**1,0**	**1,0**

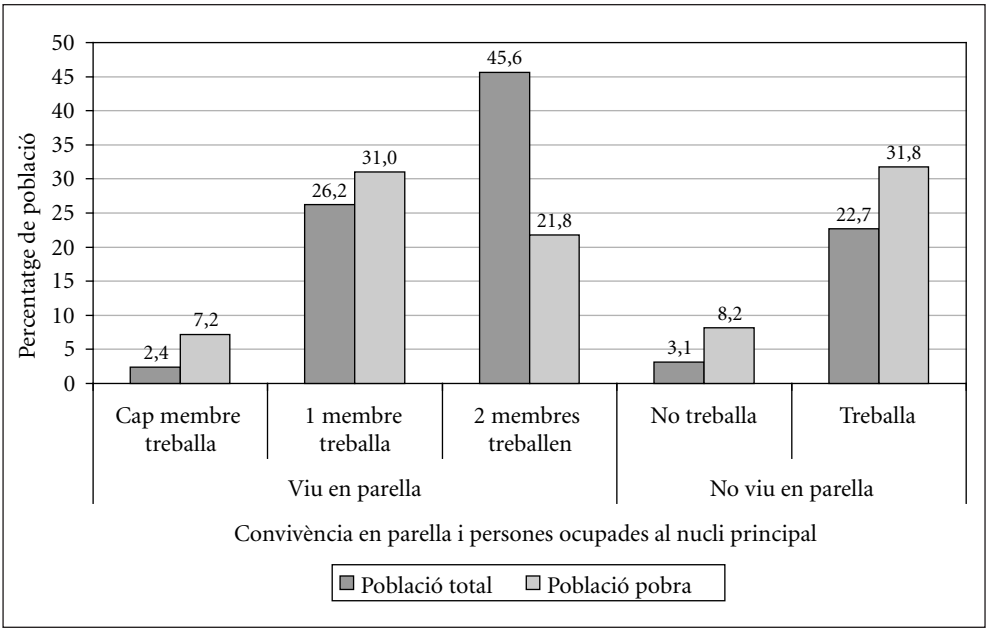
1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.
2. La persona de referència té menys de 65 anys i no està jubilada ni és estudiant, o bé té menys de 60 anys en cas d'estar jubilada.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Com era previsible, els riscs més alts de pobresa, en les seves tres dimensions d'abast, intensitat i severitat, es concentren en les llars en les quals cap membre treballa, tant si la persona de referència viu en parella com si no hi viu. El total d'individus pobres que viuen en aquest tipus de llars són uns 120.000 i representen un 15,4% de la població de pobres, tal com mostra el Gràfic 12. Es tracta de llars la persona de referència

(i l'eventual parella) de les quals està a l'atur o inactiva. Les llars amb parella on cap membre treballa apareixen en una situació lleugerament menys favorable que quan la persona que no treballa no viu en parella, tot i que estadísticament aquesta diferència no és significativa.

Gràfic 12.

Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons la concentració de persones ocupades al nucli principal[1]

1. La persona de referència té menys de 65 anys i no està jubilada ni és estudiant, o bé té menys de 60 anys en cas d'estar jubilada.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

El risc de pobresa es redueix significativament quan algun membre del nucli treballa. El percentatge de pobres es divideix pràcticament per dos, mentre que la severitat de la pobresa es divideix per entre 3 i 5, segons si la persona viu en parella o no. Quan la parella treballa, el risc de pobresa és baix o molt baix, d'un 7,1%.

L'ocupació no garanteix una cobertura adequada davant del risc de pobresa econòmica. Encara que el risc de pobresa es redueixi quan augmenta el nombre de membres que treballen, el gruix de la població en situació de precaritetat el constitueixen les llars amb algun ocupat. En efecte, el 94,5% de la població conviu en llars on la persona de referència està en edat activa i algun membre del nucli principal treballa, fet que no evita que gairebé un 85% de la població pobra considerada visqui en llars amb un ocupat. L'epígraf següent reflecteix que, en un context del mercat de treball de salaris baixos i precarietat en l'ocupació, tenir feina ja no constitueix sempre una garantia contra la pobresa econòmica.

És interessant destacar que, malgrat tenir un risc de pobresa relativament baix (7,1%), més d'un 21,8% de la població pobra conviu en llars amb una parella al capdavant i on tots dos membres treballen. Malgrat els esforços d'aquestes parelles per sortir de la vulnerabilitat econòmica que pateixen, l'ocupació de tots dos no és suficient per garantir-los un nivell de vida suficient, si bé aquests col·lectius són capaços de superar els problemes de pobresa severa. Com s'analitza en l'epígraf següent, la temporalitat en el contracte d'almenys un dels dos treballadors es revela com un factor clau per entendre la pobresa d'aquest col·lectiu.

Pobresa entre la població assalariada

La Taula 9 mostra que no només el nombre d'ocupats és important a l'hora d'entendre el risc de pobresa. L'estabilitat de la relació amb el mercat de treball i el tipus de jornada és crucial per al col·lectiu dels assalariats, especialment quan a la llar només hi ha una persona ocupada.

Entre 3 i 4 de cada 10 de les persones que conviuen en llars amb un sol assalariat treballant amb contracte temporal o a temps parcial són pobres. El grau d'intensitat i severitat d'aquesta pobresa és notablement alt, i se situa a un nivell que dobla i triplica el del conjunt de la població. La població pobra en aquest col·lectiu és de gairebé 160 mil persones (138,7 mil amb contracte temporal i 20,6 mil amb contracte a temps parcial).

Taula 9.
Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa[1] de la pobresa a Catalunya segons el nombre d'ocupats al nucli principal, el tipus de jornada i el tipus de contracte entre la població assalariada

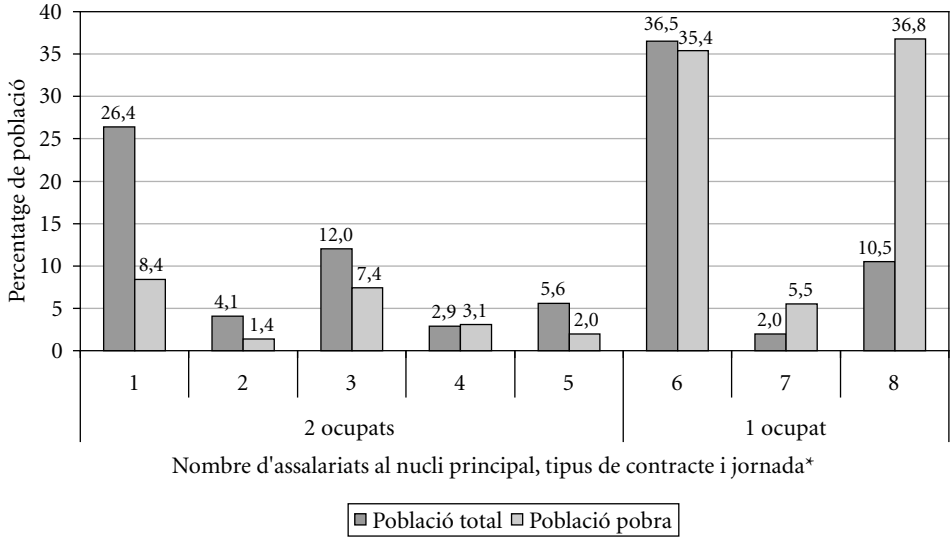
	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
2 ocupats	**5,2**	**0,2**	**0,2**
Ambdós jornada completa i fixos	3,8	0,2	0,2
Ambdós fixos, un jornada completa i l'altre parcial o intermitent	4,0	0,1	0,0
Un fix i jornada completa i l'altre amb contracte temporal	7,3	0,4	0,4
Ambdós contractes temporals (ambdues jornades)	12,6	0,2	0,0
La persona de referència assalariada i la parella, compte propi	4,2	0,2	0,2
1 ocupat	**18,8**	**1,0**	**1,0**
Fix i jornada completa	11,5	0,4	0,3
Fix i jornada parcial	33,0	3,0	3,9
Contracte temporal (ambdues jornades)	41,4	2,7	3,0
Conjunt població	**18,6**	**1,0**	**1,0**

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Quan només hi ha un assalariat, però aquest treballa a jornada completa i és fix, el risc de pobresa es redueix molt sensiblement (fins a un 11,5%), així com els nivells de severitat i intensitat d'aquesta pobresa. Tanmateix, atès el pes poblacional d'aquest grup, més d'un terç de la població pobra s'integra en aquest tipus de llar (vegeu Gràfic 13).

La situació més favorable en termes de risc de pobresa és per a les persones que viuen en nuclis amb parelles on tots dos membres treballen a jornada completa i són fixos: només quatre de cada cent tindrien rendes per sota del llindar. A mesura que es deteriora el vincle amb el mercat de treball de la parella d'ocupats el risc de pobresa augmenta. Quan l'ocupació d'un membre és fixa i a jornada completa i l'altre té un contracte temporal, la precarietat creix (7 de cada 100 estarien en situació de pobresa), i quan tots dos tenen un contracte temporal 12 de cada 100 passen a estar en situació de risc.

Gràfic 13.
Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons el nombre d'ocupats, el tipus de jornada i el tipus de contracte entre la població assalariada

* **Descripció de les categories:**

2 ocupats
- Ambdós jornada completa i fixos
- Ambdós fixos, un jornada completa i l'altre parcial o intermitent
- Un fix i jornada completa i l'altre amb contracte temporal
- Ambdós contractes temporals (ambdues jornades)
- La persona de referència assalariada i la parella, compte propi

1 ocupat
- Fix i jornada completa
- Fix i jornada parcial
- Contracte temporal (ambdues jornades)

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Malgrat aquest augment en la taxa de pobresa, el risc per a aquest col·lectiu segueix sent relativament baix. L'ocupació del segon membre apareix com una garantia per evitar situacions de pobresa, i, sobretot, de pobresa més severa. Els nivells de severitat i intensitat per a aquest grup són molt baixos. Tanmateix, cal recordar que, atès l'important pes poblacional de les llars amb dos ocupats, aquests col·lectius representen una part important de la pobresa a Catalunya.

D'acord amb aquesta evidència, moltes famílies aconsegueixen escapar de la pobresa monetària, i, per tant, tenir un nivell de vida mínimament acceptable perquè dediquen una part molt important del seu temps al treball remunerat.

El treball a temps parcial o el fet de desenvolupar una activitat per compte propi per part del segon ocupat dins del nucli familiar no es tradueix en un deteriorament respecte a la situació de dos assalariats, jornada completa i fixos.

Pobresa segons la categoria socioprofessional de la persona de referència

La Taula 10 presenta el risc de pobresa segons la categoria professional de la persona de referència, distingint entre directius o gerents d'empresa, tècnics de diferents graus, treballadors de la indústria i els serveis, qualificats o no, i treballadors del sector agrari.

D'entre les persones que viuen en llars la persona de referència de les quals treballa, les que pateixen un nivell de precarietat més alt són els treballadors no qualificats de la indústria i els serveis, juntament amb els treballadors del sector agrari. Entre dos i tres persones de cada deu que formen part d'aquest col·lectiu estarien en situació de pobresa. Aquests constituirien un 31,3% del total de la població pobra que viu en llars on la persona de referència treballa, és a dir, unes 141 mil persones (vegeu el Gràfic 14). Dels 450.200 treballadors en situació de pobresa, gairebé la meitat són treballadors qualificats de la indústria o els serveis, si bé el risc de pobresa d'aquest col·lectiu es troba entorn d'un 16%. Les taxes de pobresa per als grups de directius, tècnics i administratius, i d'altres són relativament baixes. Cal destacar la importància

Taula 10.
Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa[1] de la pobresa a Catalunya segons la categoria professional de la persona de referència

Categoria professional	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
Director o gerent d'empresa	3,2	0,1	0,1
Tècnic alt (administratiu, comercial o tècnic)	1,0	0,1	0,2
Tècnic mitjà (administratiu, comercial o tècnic)	6,8	0,5	0,5
Altres administratius, comercials o encarregats	1,1	0,0	0,1
Treballador indústria qualificat	15,7	0,5	0,2
Treballador indústria no qualificat	22,8	1,4	1,4
Treballador serveis qualificat	16,5	1,0	1,0
Treballador serveis no qualificat	23,8	1,2	1,3
Treballador agrari	27,4	1,0	0,8
No classificable	13,7	0,4	0,2
Conjunt població	**18,6**	**1,0**	**1,0**

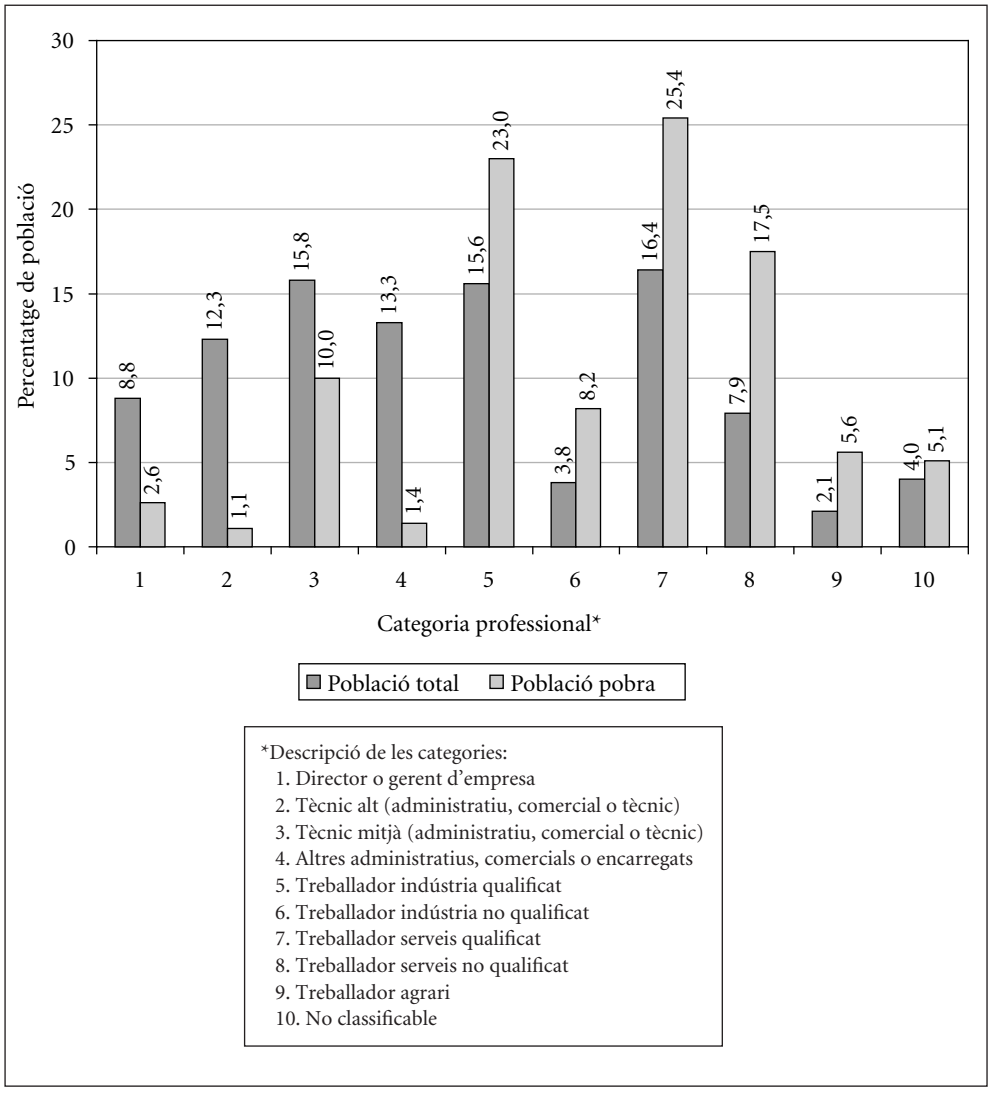
1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

del col·lectiu de tècnics mitjans dins dels pobres, que representa un 10% d'aquesta població.

Pobresa i atur o inactivitat

Com ja s'ha constatat en l'anàlisi precedent, un dels grups de risc més afectats de pobresa és el de les llars la persona de referència de les quals està aturada o és inactiva. S'ha vist que aquest elevat risc ocorre en els períodes d'inactivitat durant els anys de vida activa, però també a la jubilació. A la Taula 11 s'estudia la pobresa durant els períodes d'inactivitat i atur, tenint en compte el tipus de prestació pública que rep la persona de referència que pertany a aquest grup. Aquesta informació es complementa amb una anàlisi de tres poblacions dins d'aquest col·lectiu. D'una banda, la situació de les persones de referència

Gràfic 14.
Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons la categoria professional de la persona de referència

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

que es declaren inactives o aturades però que diuen realitzar alguna feineta. En segon lloc, l'efecte que té sobre aquestes llars que hi hagi algun altre membre que treballi. I, finalment, l'impacte de rebre més d'una prestació pública a la llar.

Alguns resultats interessants emergeixen de l'anàlisi d'aquesta Taula 11. Segons les xifres del PaD, la població que viu en llars on la persona de referència rep algun tipus

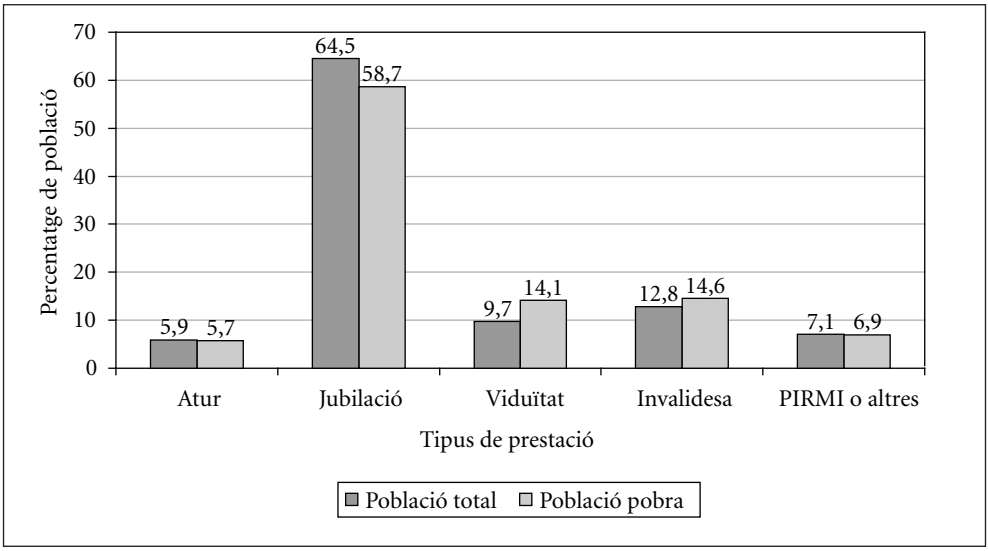
Taula 11.
Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa[1] de la pobresa a Catalunya segons el tipus de prestació que rep la persona de referència aturada o inactiva

	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
Segons tipus de prestació			
Atur[2]	36,1	1,1	0,9
Jubilació	33,7	1,9	1,9
Viduïtat	53,7	2,9	2,7
Invalidesa	42,1	2,5	2,6
PIRMI o altres[3]	35,6	2,3	3,0
Altres efectes			
No rep cap prestació	32,0	1,9	1,8
La llar rep més d'una prestació[3]	33,0	1,9	2,0
A la llar hi ha algun membre que treballa	28,6	1,5	1,7
La persona de referència inactiva			
Fa una feineta	19,9	0,9	0,6
No fa cap feineta	39,1	2,2	2,2
Conjunt població	**18,6**	**1,0**	**1,0**

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.
2. Inclou el subsidi d'atur per mesos cotitzats (o prestació d'atur), i la prestació complementària (quan la primera s'ha esgotat).
3. Inclou ajuts econòmics de l'Administració local, tant ajuntaments com consells comarcals, de la Generalitat, del Govern central, de la Unió Europea o d'entitats privades com ara Càritas. Si cap llar rep més d'una prestació, per exemple, el subsidi d'atur i un ajut econòmic d'alguna institució es dóna prioritat a la recepció de la prestació d'atur.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

de prestació pública és d'1.180.000 persones (un 18,5% de la població catalana total). Un 64,5% d'aquests són jubilats, un 12,8% rep pensions d'invalidesa, un 9,7% prestacions de viduïtat, un 5,9% prestació d'atur[24] i el 7,1% restant rep una prestació del Programa Interdepartamental de Rendes Mínimes d'Inserció (en endavant PIRMI), o altres prestacions.[25] El Gràfic 15 mostra aquesta distribució.

Gràfic 15.
Distribució de la població total i pobra inactiva o aturada a Catalunya segons el tipus de prestació que rep la persona de referència

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

24. Inclou el subsidi d'atur per mesos cotitzats (o prestació d'atur) i la prestació complementària (quan la primera s'ha esgotat).

25. Inclou ajuts econòmics de l'Administració local, tant ajuntaments com consells comarcals, de la Generalitat, del Govern central, de la Unió Europea o d'entitats privades com ara Càritas. Si alguna llar rep més d'una prestació, per exemple, el subsidi d'atur i un ajut econòmic d'alguna institució es dóna prioritat a la recepció de la prestació d'atur en el còmput del tipus de prestació assignat.

Per al conjunt del col·lectiu perceptor de prestacions públiques el risc de pobresa és rellevant en les seves tres dimensions, abast, intensitat i severitat. Entre quatre i cinc de cada deu persones d'aquests col·lectius estarien en situació de pobresa.

D'entre els perceptors d'algun tipus de prestació pública, són els jubilats i els perceptors d'una prestació d'atur els que, en el seu conjunt, estan una mica millor, ja que mostren un risc de pobresa lleugerament més baix que la resta pel que fa a les situacions de pobresa més extrema. El PaD no permet distingir entre les prestacions contributives i no contributives de vellesa i invalidesa, ni tampoc entre la prestació contributiva i l'atur assistencial per manca de suficients observacions, però de ben segur, si poguéssim distingir entre aquests tipus de prestacions identificaríem un major risc de pobresa en els col·lectius de jubilats i aturats amb una prestació de nivell més baix. Les situacions d'intensitat i severitat més greus també es donen entre els perceptors d'un subsidi d'invalidesa, una pensió de viduïtat o una PIRMI.

És molt freqüent que en les llars amb una persona inactiva o aturada al capdavant s'hi rebi més d'una prestació pública. De fet segons les dades del PaD, del total de la població que conviu amb una persona de referència inactiva o aturada, un 67% viuria en llars que reben més d'una prestació. Aquesta acumulació de prestacions no sembla tenir cap efecte significatiu sobre els nivells de pobresa d'aquest col·lectiu, que mostra un risc de pobresa similar al de la mitjana d'aquest grup.

També segons el PaD, del total de la població que viu en llars amb una persona de referència inactiva o aturada, en un 36% dels casos algun membre treballa. Aquest efecte del treballador en aquestes llars sembla ser de petita magnitud pel que fa als nivells de pobresa d'aquest col·lectiu, atès que es mostra molt similar al de la mitjana del grup, si bé estadísticament és significatiu. Tal com s'assenyala en l'annex metodològic, també pot ser que estigui mal recollida la renda de les persones fora del nucli principal en aquest tipus de llar.

Igualment, el PaD ofereix informació interessant pel que fa a la població inactiva que desenvolupa algun tipus de feineta, malgrat la seva condició d'inactivitat. Un 12,8% de la població amb un inactiu al capdavant reconeix fer algun tipus de feineta, i els efectes

d'aquesta feineta es manifesten en una reducció del risc de pobresa d'aquest col·lectiu, que mostra nivells de pobresa molt similars als de la mitjana del conjunt de la població catalana, i també reduccions molt significatives sobretot pel que fa a la pobresa extrema. Aquest efecte posa en relleu la importància que el disseny de les prestacions públiques no penalitzi la participació al mercat de treball dels col·lectius d'aturats i inactius.

A Catalunya, també hi ha un grup de llars on la persona de referència és inactiva però no rep cap prestació, i on hi viuen 364 mil persones. Mostren una situació de risc també elevat, similar al de la població amb la persona de referència inactiva. Es tracta d'un grup molt heterogeni que inclouria grups amb un alt risc de pobresa, des d'aturats sense prestació, persones amb algun tipus d'invalidesa no coberta pel sistema de prestacions, fins a rendistes.

Pobresa i règim de tinença de l'habitatge

Un altre dels factors claus a l'hora d'entendre les noves formes de pobresa és el relacionat amb l'habitatge. El Gràfic 16 mostra la distribució de la població segons el règim de tinença de l'habitatge principal de la llar, distingint entre les categories de propietat —amb i sense préstecs o hipoteques—, lloguer i cessió gratuïta o semigratuïta. Com il·lustra aquest gràfic, segons el PaD, el 80,8% de la població catalana viu en llars amb règim de propietat (un 49,8% sense pagaments pendents i un 31% amb préstecs o hipoteques pendents). Gairebé un 15% hi viu en règim de lloguer, i el 4,5% restant en règim de cessió gratuïta o semigratuïta.[26] Aquest últim col·lectiu el configuren, en la seva majoria, llars que viuen en una casa cedida per algun familiar (pares que cedeixen segones residències als fills, per exemple).

La Taula 12 reflecteix la pobresa segons el règim de tinença de l'habitatge principal de la llar. Els resultats d'aquesta taula no donen lloc a l'ambigüitat. Tres de cada deu per-

26. Aquesta distribució és coherent amb la distribució del parc d'habitatges segons el règim de tinença provinent d'altres fonts. Per exemple, Trilla (2001) troba que el 86% dels habitatges són de propietat, mentre que el 14% són de lloguer.

Taula 12.

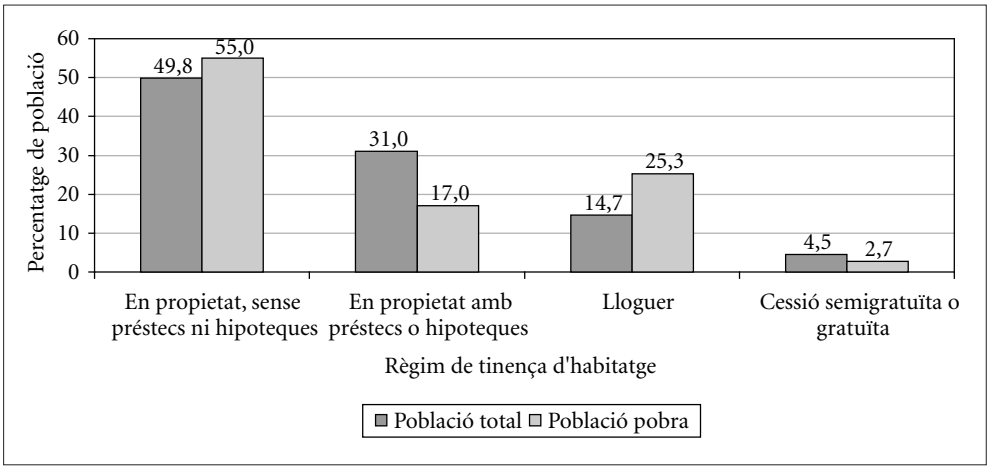
Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa[1] de la pobresa a Catalunya segons el règim de tinença de l'habitatge principal

Règim de titença d'habitatge	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
En propietat, sense préstecs ni hipoteques	20,5	1,0	0,9
En propietat amb préstecs o hipoteques	10,2	0,5	0,4
Lloguer	32,0	2,1	2,4
Cessió semigratuïta o gratuïta	11,1	0,6	0,7
Conjunt població	**18,6**	**1,0**	**1,0**

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 16.

Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons el règim de tinença de l'habitatge principal

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

sones en un habitatge de lloguer té rendes per sota del llindar de pobresa. La intensitat i la severitat de la pobresa d'aquest col·lectiu dobla les de la mitjana de la població. En aquest tipus de llar s'hi concentrarien uns 300 mil individus pobres, que representen una quarta part de la població pobra. Una part important dels individus que viuen de lloguer, per tant, sembla fer-ho perquè no poden comprar un habitatge.[27] El següent grup de risc en ordre decreixent d'importància és el dels propietaris sense préstecs ni hipoteques pendents. Dos de cada deu estarien en risc de pobresa. Aquests representen més de la meitat de la població de pobres de Catalunya. Una part important dels pobres que són propietaris sense préstecs ni hipoteques pendents són persones grans que viuen en habitatges mal adaptats o que no han gaudit d'un manteniment adequat.[28] D'acord amb Trilla (2001), aquesta és una de les problemàtiques importants que presenten els habitatges de propietat a finals dels anys noranta.

La situació més avantatjosa la mostren els col·lectius que han accedit a la propietat recentment i encara estan pagant préstecs i hipoteques, o bé els que es beneficien d'una cessió gratuïta o semigratuïta. En aquests grups només una de cada deu persones estaria entre els pobres, amb uns nivells d'intensitat i severitat baixos.

Val la pena assenyalar aquí que el concepte de renda emprat a l'anàlisi no té en compte els costos de l'habitatge.

Pobresa i salut

Sens dubte, l'estat de salut dels membres que formen una llar és una altra de les característiques que cal tenir en compte quan s'estudia la pobresa, i és així des d'una doble perspectiva. D'una banda, la malaltia o discapacitat d'una persona té conseqüències

27. En efecte, d'acord amb un estudi recent del Parlament Europeu (MacLennan, Stephens i Kemp, 1997) els usuaris del parc de lloguer es poden classificar en quatre grans grups, tres dels quals tindrien rendes baixes: (i) llars d'edat avançada, amb ingressos baixos, i amb condicions de l'habitatge molt desfavorables; (ii) joves solters, que conviuen amb altres persones, també amb ingressos baixos o a l'atur, i en els habitatges de pitjor qualitat; (iii) llars pobres que no poden permetre's arribar a ser propietaris, i (iv) joves amb feina, en lloguer transitori, però que, amb el temps, arribaran a ser propietaris.
28. L'edat mitjana dels individus pobres que viuen en llars de propietat és de 54 anys.

molt importants sobre les possibilitats d'aquesta i de les persones que en tenen cura d'incorporar-se plenament al mercat de treball, cosa que fa que, molt sovint, la llar depengui de rendes no salarials i de la protecció social que l'Estat del benestar els pugui proporcionar. D'altra banda, tal com apunten Gómez (1998) i Borrell i Benach (2003), les condicions de vida de la població pobra fan que aquest col·lectiu sigui més sensible a estats de salut deteriorats, perquè estan exposats a una situació global menys saludable, i perquè disposen de menys renda per cobrir necessitats bàsiques (mantenir una dieta prou rica o comprar medicaments, etc).[29] Normalment, les classes socials menys avantatjades treballen en ocupacions que són més propenses a factors de risc físics i psicosocials, habiten en vivendes de menys qualitat (és a dir, amb pitjors característiques i amb pitjors serveis) i, sovint, viuen en àrees on hi ha més contaminació ambiental (Davey Smith *et al.*, 1994).

Per tant, l'estat de salut i els baixos nivells de renda són dos elements que es retroalimenten formant un cercle viciós, de tal forma que les persones pobres pateixen pitjors condicions i nivells de vida que els porten a estats de salut més deteriorats i, al mateix temps, un pitjor estat de salut representa un impediment per poder sortir de la situació de pobresa.

En aquesta secció, s'analitzen les taxes de pobresa a les llars amb persones discapacitades, amb adults dependents,[30] i segons la percepció subjectiva de l'estat de salut de la persona de referència.

La Taula 13 presenta taxes de pobresa segons la condició de discapacitat de la persona de referència, discapacitat que pot ser física-sensorial, física-motriu, psíquica o mental. Segons es deriva dels resultats obtinguts, el percentatge d'individus pobres a les llars que tenen una persona de referència amb una discapacitat, pràcticament dobla la de la resta de la població catalana. De cada deu individus que viuen en llars on la persona de referència té una discapacitat, gairebé quatre són pobres. Dins del col·lectiu de la població pobra, aquests individus representen un 4,4% del total.

29. Aspectes que s'estudiaran en el proper apartat amb l'anàlisi de la privació a Catalunya.
30. El col·lectiu dels dependents i discapacitats només coincideix en un 38% dels casos.

Taula 13.
Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa[1] de la pobresa a Catalunya segons la condició de discapacitat de la persona de referència, la presència de membres amb alguna discapacitat o d'adults dependents a la llar

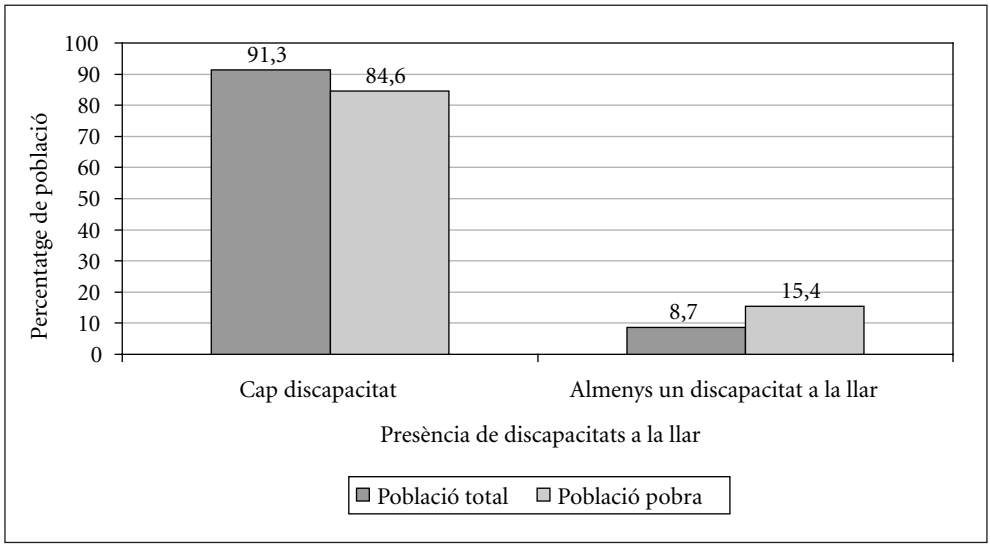
	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
Persona de referència			
Sense discapacitat	18,2	1,0	1,0
Amb discapacitat	35,3	1,3	1,2
Membres de la llar amb discapacitat			
Cap discapacitat	17,2	0,9	0,9
Almenys un discapacitat a la llar	32,6	1,8	1,9
Adults dependents a la llar			
Cap dependent	17,3	0,9	0,9
Almenys un adult dependent a la llar	37,0	2,1	2,2
Conjunt població	**18,6**	**1,0**	**1,0**

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

La mateixa taula mostra també les taxes de pobresa segons si a la llars hi ha cap discapacitat. Els percentatges a la població total són ara molt més importants. Gairebé nou de cada cent catalans viurien en una llar on algun membre pateix una discapacitat. Les taxes de pobresa, una vegada més, pràcticament es doblen quan a la llar hi ha persones amb alguna discapacitat. D'entre la població pobra, les llars amb persones discapacitades representen un 15,4%, percentatge que no arriba al 9% quan es tracta del conjunt de la població (vegeu Gràfic 17).

La mateixa Taula 13 mostra les taxes de pobresa de la població si conviu amb una persona adulta dependent. D'acord amb la informació de què es disposa, s'ha considerat com a dependent el membre de la llar adult amb dificultats per menjar sol, per caminar cent metres, per baixar o pujar escales, per moure's dins de casa, per vestir-se sol, i per

Gràfic 17.
Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons la presència de discapacitats o no a la llar

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

realitzar la higiene personal autònomament. Els resultats són, una vegada més, clars: el percentatge d'individus pobres es dobla amb la presència d'adults dependents a llar. Alhora, si bé els individus que viuen en llars amb adults dependents representen poc més del 6,3% de la població catalana, aquest percentatge passa al 12,7% quan es tracta de la població pobra.

Una manera alternativa d'analitzar la relació entre pobresa i salut consisteix a veure què opinen els membres de la llar del seu estat de salut, i com aquesta percepció subjectiva es relaciona amb els ingressos de la llar. Els resultats, quant a la persona de referència, mostren una relació clara i directa entre pobresa i estats de salut deteriorats, tal com es pot veure a la Taula 14.

Taula 14.
Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa[1] de la pobresa a Catalunya segons la percepció de l'estat de salut general i la condició de jubilat o no de la persona de referència

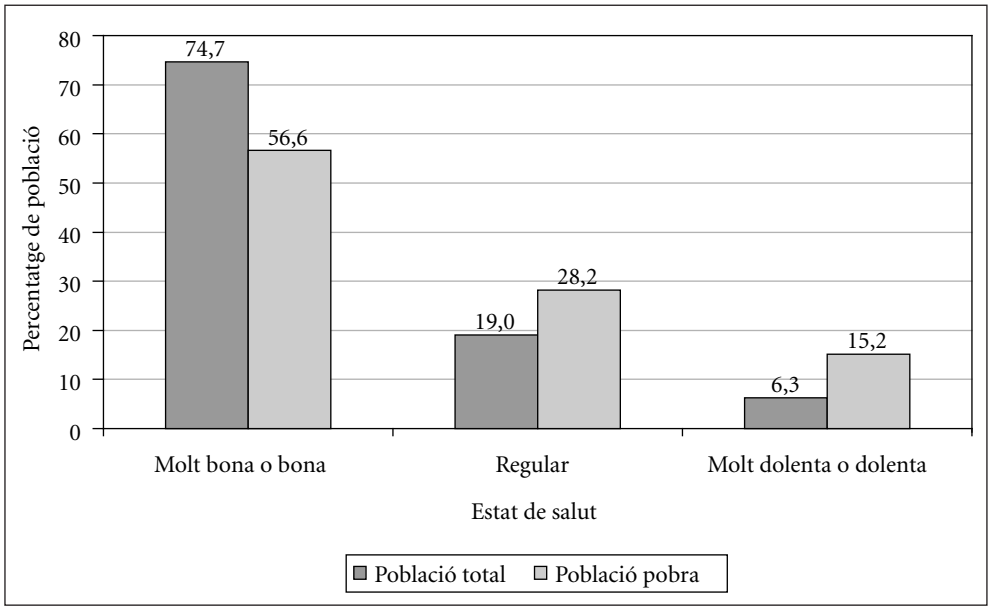
	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
Estat de salut			
Molt bona o bona	13,3	0,6	0,6
Regular	26,0	1,6	1,8
Molt dolenta o dolenta	42,4	2,4	2,5
Jubilats			
Molt bona o bona	24,4	1,0	0,8
Regular	42,1	2,8	3,1
Molt dolenta o dolenta	69,3	3,8	3,7
No jubilats			
Molt bona o bona	11,9	0,6	0,6
Regular	20,1	1,2	1,3
Molt dolenta o dolenta	25,7	1,5	1,8
Conjunt població	**18,6**	**1,0**	**1,0**

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

S'observa que quan la persona de referència de la llar diu gaudir d'un estat de salut bo o molt bo, només el 13,3% dels individus serien pobres. En l'extrem oposat, quatre de cada deu individus serien pobres quan la llar l'encapçala una persona amb un estat de salut dolent o molt dolent. Les taxes de pobresa també són força superiors a la mitjana quan es tracta d'estats de salut regulars.

El Gràfic 18 dibuixa clarament com la població pobra es troba clarament sobrerepresentada quan es tracta d'estats de salut deteriorats. Per exemple, el percentatge d'individus pobres amb un estat de salut dolent o molt dolent és més de dues vegades el pes poblacional d'aquest grup. En total, un 43,4% de la població pobra patiria un estat de salut regular, dolent o molt dolent.

Gràfic 18.
Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons la percepció de l'estat de salut de la persona de referència

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

L'estat de salut està molt relacionat amb l'edat dels individus, fins al punt que es podria pensar que la relació negativa entre estat de salut i pobresa ve explicada, en gran part, pel major percentatge de persones grans que declaren tenir una salut dolenta o molt dolenta. Per investigar si, efectivament, la relació entre l'estat de salut i l'edat distorsiona la relació entre pobresa i estat de salut, els dos panells inferiors de la Taula 14 presenten les taxes de pobresa per als tres estats de salut considerats, segons la persona de referència estigui o no jubilada. En primer lloc, cal destacar que la relació negativa entre estat de salut i pobresa es manté. Tant per a les persones jubilades com per a les no jubilades, un millor estat de salut està relacionat amb una taxa de pobresa més baixa. Així mateix, com era previsible, les taxes de pobresa dels jubilats són molt més elevades (doblen) que les dels no jubilats amb el mateix estat de salut. Per tant, si bé

és cert que l'edat incideix en la relació entre l'estat de salut i la pobresa, aquest efecte és especialment important en les persones d'edat avançada, ja que el risc de pobresa monetària, sobretot la més extrema, està associada a les persones grans amb un estat de salut dolent o molt dolent.

Pobresa i nova immigració

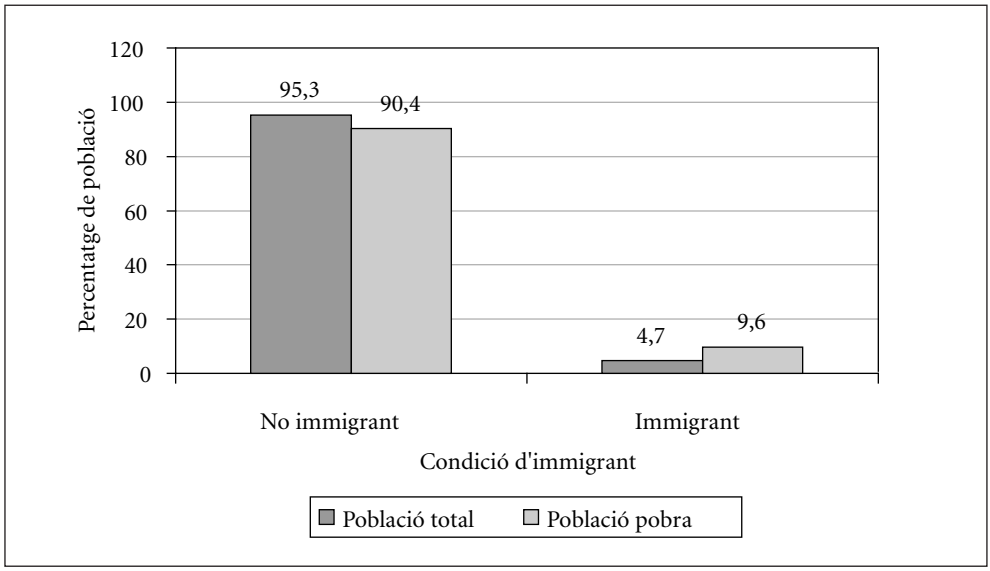
Un dels nous col·lectius amb un risc més elevat de pobresa és el dels nous immigrants que ha crescut de manera important a Catalunya. La Taula 15 mostra el risc de pobresa econòmica d'aquest col·lectiu, i aquest mateix risc segons l'origen d'aquesta població immigrant, ja sigui d'Europa, o de l'Àfrica, l'Amèrica Central, del Sud o d'Àsia. El Gràfic 19 mostra també la distribució de la població total i pobra segons la condició d'immigrant de la persona de referència. Atesa la poca mostra que hi ha al PaD per aquesta anàlisi (76 observacions), només es donen els resultats de dos grups d'immigrants segons el seu origen: els procedents del continent europeu i els de fora d'aquest.

Taula 15.
Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa[1] de la pobresa a Catalunya segons la condició d'immigrant de la persona de referència i el seu origen

	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
Persona de referència			
No immigrant	17,6	0,9	0,9
Immigrant	38,1	2,4	2,8
Segons l'origen de la població immigrada			
Europa	15,8	1,1	1,4
Amèrica del Sud, Central, Àsia o Àfrica	44,7	2,8	3,3
Conjunt població	**18,6**	**1,0**	**1,0**

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

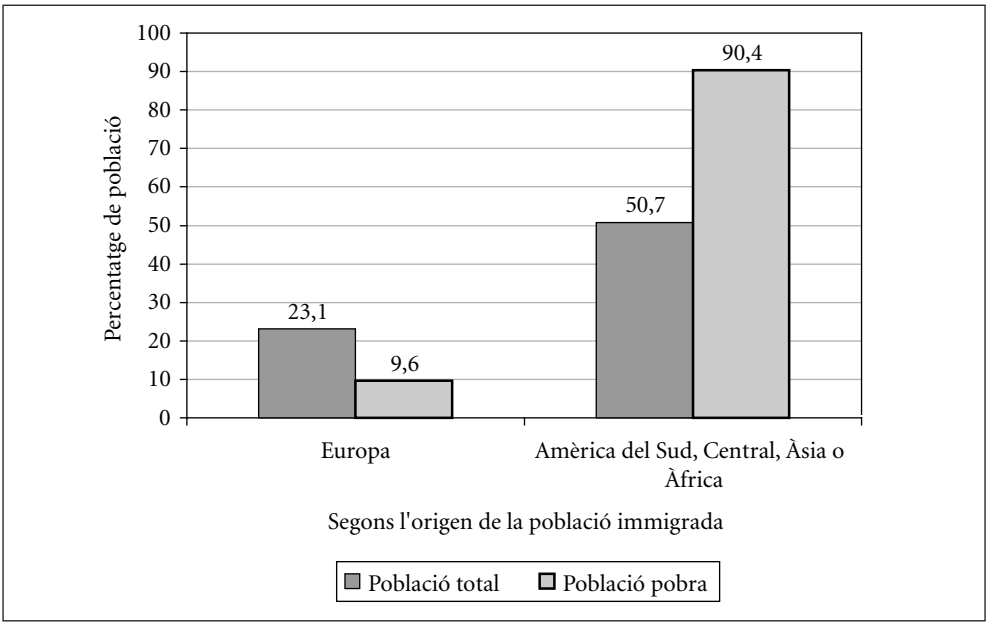
Gràfic 19.
Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons la condició d'immigrant de la persona de referència

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

D'acord amb els resultats obtinguts, quatre de cada deu persones immigrants no europees es troben en situació de pobresa. La intensitat i severitat d'aquesta pobresa és igualment elevada, cosa que indica que aquest col·lectiu també està sobrerepresentat a la pobresa extrema. La situació d'aquest col·lectiu és molt diferent segons el país d'origen. La Taula 15 reflecteix que en la pitjor situació estarien el immigrants d'origen africà, els procedents d'Amèrica del Sud, Central o d'Àsia. Els immigrants procedents d'Europa mostren una taxa de pobresa inferior a la mitjana del conjunt de Catalunya. En suma, però, el pes d'aquesta població immigrant sobre el total de pobres és d'un 9,6% (vegeu Gràfic 20).

Gràfic 20.
Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons l'origen de la persona de referència immigrada

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Pobresa i nivell educatiu

La formació és, sens dubte, un element clau a l'hora de garantir la igualtat d'oportunitats i combatre la pobresa econòmica. La teoria econòmica potser més influent per analitzar la relació positiva que s'observa entre el nivell educatiu i d'ingressos d'un individu és la teoria del capital humà. Aquesta prediu que els coneixements i aptituds adquirits en el procés educatiu són importants determinants del nivell de renda salarial.[31] Per tant, cal esperar trobar una relació positiva entre el nivell d'estudis i el nivell

31. Per altra banda, una de les principals teories alternatives a la del capital humà, la teoria de la senya-

mig de renda, i per tant, una relació negativa entre un baix nivell d'estudis i el risc de pobresa, sobretot per als col·lectius les rendes salarials dels quals representen una part important de la renda familiar.[32]

Ara bé, a l'hora d'analitzar la relació entre educació i pobresa a Catalunya, cal tenir ben present que el nivell educatiu dels grups d'edat més joves és substancialment més alt que el dels grups més vells. Per il·lustrar aquest canvi el Gràfic 21 dibuixa la distribució dels nivells educatius per a les persones de referència menors i majors de 40 anys (grup d'edat jove i grup d'edat gran). Els dos trets més importants d'aquest efecte de l'agrupació per edat en el nivell d'estudis són la menor proporció de persones de referència del grup jove en els dos nivells educatius inferiors (sense estudis i amb estudis primaris), i la major proporció d'aquests en el nivell d'estudis secundaris.[33]

A continuació s'analitza la relació entre el nivell educatiu de la persona de referència i la pobresa. La Taula 16 plasma les taxes de pobresa segons el nivell d'estudis més elevat de la persona de referència a la llar, i el Gràfic 22, les distribucions de la població total i pobra. Els resultats no deixen lloc als dubtes: d'acord amb el que es preveia, hi ha una relació monotònica decreixent entre el nivell educatiu i el risc de pobresa. El risc de pobresa més rellevant el pateixen els individus que conviuen amb una persona de referència que no té estudis: el 44% d'aquestes persones serien pobres. La situació d'aquests és molt similar a la d'aquells que no van completar els estudis primaris. Un 36,3% de la població pobra total viu en llars la persona de referència de les quals no té la primària completa.

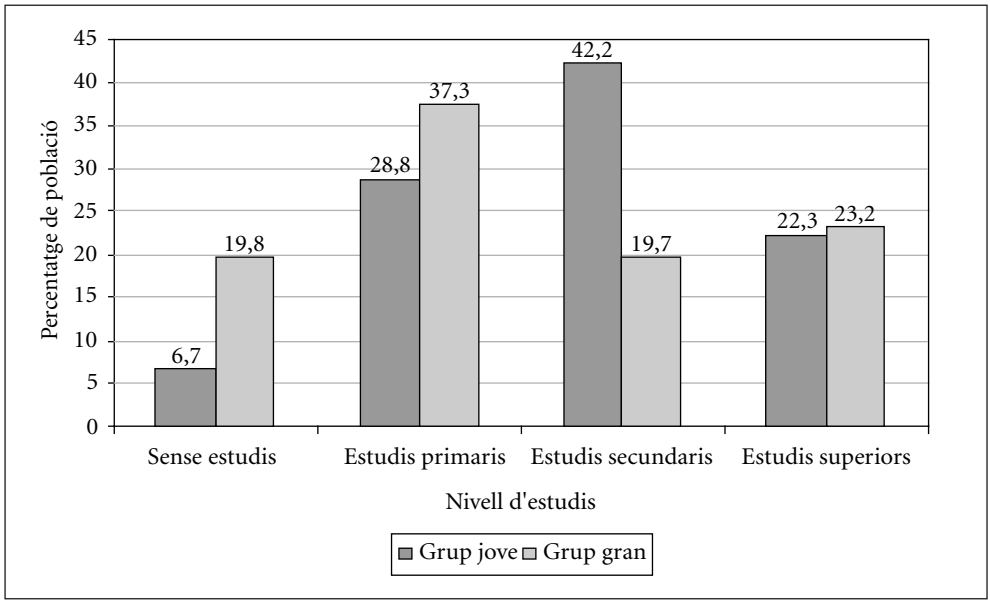
El percentatge de pobres es redueix a la meitat quan la persona de referència té el graduat escolar —dues de cada deu estarien en situació de pobresa en aquest cas—,

lització, prediu que són els títols obtinguts en el sistema educatiu, més que els coneixements adquirits en el procés educatiu, els que serveixen de senyal en el mercat de treball i, per tant, els que donen accés a millors carreres professionals i salaris més alts.

32. Els col·lectius que depenen principalment de les pensions de jubilació contributives també s'inclourien, ja que aquestes s'estableixen en funció de les rendes salarials que percebien quan es trobaven en actiu.

33. Aquest canvi en els nivells educatius queda també reflectit en les dades del Padró d'Habitants de 1996 contingudes a *La pobresa a Catalunya. Informe 2001*.

Gràfic 21.
Distribució de la població total a Catalunya segons el nivell d'estudis i el grup d'edat[1] de la persona de referència

1. Grup jove: persones de referència menors de 40 anys.
Grup gran: persones de referència de 40 o més anys.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

tot i que en aquest grup hi ha gairebé el 40% de la població pobra total (467,5 mil persones).

El risc de pobresa baixa considerablement en nivells educatius superiors al graduat escolar, tanmateix s'hi constata una bossa de pobres entre els nivells educatius més elevats. Gairebé un 24% de la població pobra té un nivell d'educació superior al graduat escolar. Fins i tot, un 9,2% del total del pobres tenen estudis universitaris.

Com s'ha apuntat més amunt, el gran canvi en el nivell educatiu de la població catalana aconsella desagregar aquesta anàlisi en dos grups d'edat: el grup jove, integrat

Taula 16.

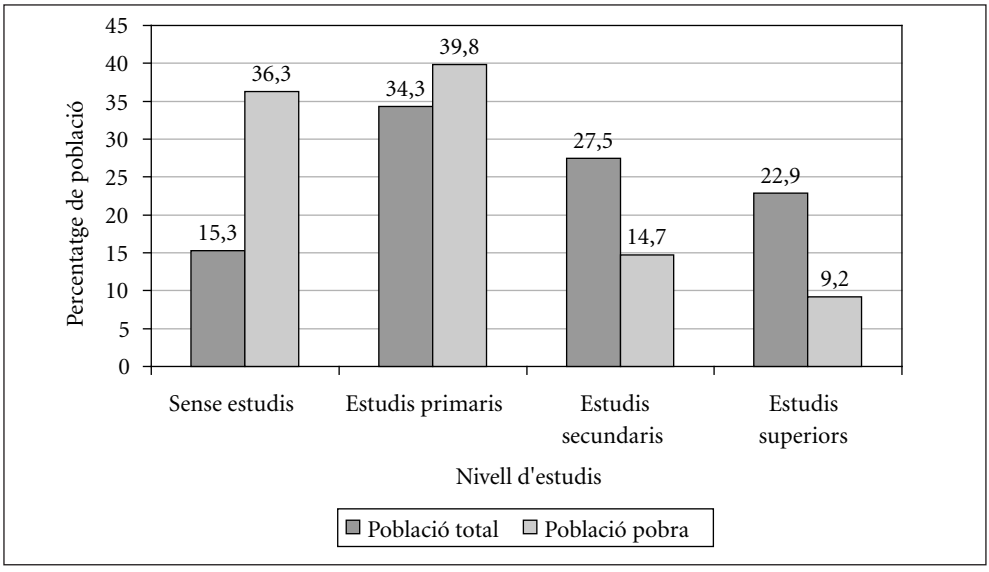
Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa[1] de la pobresa a Catalunya segons el nivell d'estudis de la persona de referència

Nivell d'estudis	Percentatge de pobres	Intensitat relativa	Severitat relativa
Sense estudis	44,0	2,4	2,5
Estudis primaris	21,5	1,1	1,0
Estudis secundaris	9,9	0,5	0,5
Estudis superiors	7,5	0,5	0,5
Conjunt població	**18,6**	**1,0**	**1,0**

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic 22.

Distribució de la població total i pobra a Catalunya segons el nivell d'estudis de la persona de referència

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

per les persones de referència menors de 40 anys, i el grup gran, integrat per les de 40 o més anys. D'acord amb les estimacions de la Taula 17, el grup jove mostra taxes de pobresa més elevades que les del grup gran. Aquestes diferències podrien explicar-se, entre d'altres, per dos fets. Per una banda, els grups d'edat més joves es troben en una etapa més primerenca de la seva carrera laboral i, per tant, tenen rendes inferiors. Per altra banda, el mercat de treball pateix un desajust important entre l'educació dels treballadors —sobretot dels joves— i les necessitats del lloc de treball que ocupen, de la qual cosa resulten salaris més baixos per a les generacions més joves.[34]

L'únic col·lectiu amb taxes de pobresa més altes per al grup d'edat més gran és l'integrat per persones de referència sense estudis. Això s'explica pel fet que no hi ha cap persona de les generacions joves que no sàpiga llegir ni escriure a la mostra del PaD.

Taula 17.

Percentatge de pobres, intensitat relativa i severitat relativa[1] de la pobresa a Catalunya segons el nivell d'estudis de la persona de referència i el grup d'edat[2]

	Percentatge de pobres		Intensitat relativa		Severitat relativa	
Nivell d'estudis	**Grup jove**	**Grup gran**	**Grup jove**	**Grup gran**	**Grup jove**	**Grup gran**
Sense estudis	26,8	47,1	1,6	2,5	2,0	2,5
Estudis primaris	22,9	20,9	1,0	1,1	0,7	1,1
Estudis secundaris	13,7	5,5	0,7	0,3	0,7	0,3
Estudis superiors	10,5	5,9	0,7	0,4	0,7	0,5
Conjunt població	**18,6**		**1,0**		**1,0**	

1. La intensitat i la severitat es mesuren en relació amb els nivells mitjans del conjunt de la població.
2. Grup jove: persones de referència menors de 40 anys.
Grup gran: persones de referència de 40 o més anys.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

34. En efecte, com il·lustra el treball de J. Oliver *et al.* (2002) per al mercat de treball espanyol, el nivell educatiu —sobretot dels joves— és més elevat que les necessitats del lloc de treball que acaben ocupant. Per tant, al mercat de treball hi ha un problema de sobreeducació. Aquest 'excés educatiu' implica que

Per acabar aquesta anàlisi de la pobresa econòmica per grups poblacionals, s'ha estimat la probabilitat de pobresa a partir d'un model multivariant pròbit la variable dependent del qual és binària segons la llar sigui, o no, pobra. Les variables explicatives d'aquest model són les que s'han analitzat en aquesta secció, i inclouen la composició familiar, passant per la situació socioeconòmica de la parella, el règim de tinença de l'habitatge, si hi ha adults dependents a la llar, la condició d'immigrant, i el nivell educatiu de la persona de referència.[35] Els resultats d'aquesta estimació permeten confirmar tant la direcció com el significat estadístic dels efectes descrits. Per tant, els resultats examinats del risc de pobresa que pateixen els diferents col·lectius són vàlids quan es passa a una anàlisi multivariant.

Síntesi. Els grups de risc de la pobresa monetària a Catalunya

Una conclusió clara emergeix d'aquesta primera anàlisi: la pobresa econòmica té moltes cares a Catalunya. Als qui la pateixen no se'ls pot caracteritzar amb un únic perfil.

Per una banda, aquest monogràfic posa en evidència la cara més tradicional de la pobresa, associada a la vellesa i la inactivitat. Entorn d'un terç de la població catalana pobra viu en una llar on la persona de referència té més de 65 anys (o més de 60, si està jubilada). D'entre la població d'edat avançada, les situacions més greus es donen en els nuclis sense parella, en la majoria dels casos amb una dona al capdavant. D'entre la població pobra, un 13,6% viu en llars la persona de referència de les quals es troba en situació d'inactivitat (invalidesa laboral, viduïtat o d'altres), si bé està en edat activa. Conjuntament, aquests dos col·lectius representen gairebé la meitat dels pobres

la renda d'aquestes joves és inferior a la que podrien tenir si no existís el problema de la sobreeducació i, per tant, contribueix a explicar unes taxes de pobresa més altes per als més joves amb el mateix nivell d'estudis que les persones de més edat. Tanmateix, altres autors com Alba (1993) consideren que aquest excés educatiu és més aparent que real, ja que simplement reflecteix un deteriorament de la qualitat de l'educació.

35. Les variables sobre l'estat subjectiu de salut de la persona de referència, el tipus de prestacions que reben els inactius o aturats o el sexe, entre d'altres, no s'han incorporat a la regressió perquè es troben molt correlacionades amb les altres variables explicatives del model.

de Catalunya (un 42,4% del total). Es tracta de llars, en bona mesura, de persones dependents d'algun tipus de prestació pública, ja sigui d'invalidesa, viduïtat, vellesa o d'altres. L'examen per tipus de prestació que rep la persona de referència ha permès constatar que els perceptors de pensions de viduïtat, invalidesa, d'altres com la PIRMI, i en menys mesura, els perceptors de pensions de jubilació, són col·lectius amb unes taxes de pobresa monetària molt elevades.

Per altra banda, al costat d'aquesta cara més tradicional hi ha les noves formes de pobresa que afecten la població activa que pateix els efectes de l'atur i del deteriorament progressiu del mercat de treball com a mecanisme de garantia de rendes. En aquest sentit, l'anàlisi revela un risc molt elevat de pobresa monetària entre les persones en llars encapçalades per un aturat, si bé el pes poblacional d'aquest col·lectiu sobre el total de pobres és relativament més petit, d'un 5%. El gruix de la població activa en situació de pobresa és el constituït per llars en les quals hi ha algun ocupat. Més de la meitat de la població pobra a Catalunya conviu en llars on hi ha almenys una persona ocupada al nucli principal, tot i que el risc de pobresa sigui notablement més baix que la mitjana poblacional quan la persona de referència treballa. És igualment alt el risc per a les persones en llars amb una sola persona ocupada amb contracte temporal o a temps parcial. D'entre els treballadors, quan la persona de referència és un treballador o treballadora no qualificat, ja sigui a la indústria o als serveis, o un treballador agrari, el risc de pobresa monetària també se situa per sobre de la mitjana. L'ocupació de dos membres al nucli aconsegueix reduir-ne molt significativament el risc, un dels més baixos d'entre tots els grups, malgrat que gairebé un 14,4% de la població pobra a Catalunya pertany a llars on tots dos membres de la parella treballen.

Un nivell educatiu baix (primària incompleta), la presència de persones discapacitades o dependents a la llar, així com un deteriorat estat de salut de la persona de referència, agreugen de manera significativa el risc de precarietat econòmica per a les persones afectades.

Sorprèn el baix nivell de pobresa monetària entre la població infantil, situant-se molt per sota del corresponent a la mitjana poblacional. Aquest resultat pot ser un indicador del fet que a Catalunya no siguin les llars més desafavorides aquelles que, de mitjana,

tenen fills. Alternativament, pot ser que la renda monetària no estigui captant de manera adequada el nivell de vida de les famílies amb fills a càrrec. L'estudi de la privació serà interessant per aclarir aquest punt. Igualment baixes són les taxes de pobresa monetària per al conjunt de la població jove, un fet que, sens dubte, està lligat a les estratègies que les famílies tenen per tal de fer front a la precarietat del mercat de treball per als joves. Malgrat que les taxes de pobresa monetària estan per sota de la taxa mitjana, nens i joves constitueixen un terç del total de la població pobra.

Un altre dels factors de risc de pobresa monetària està lligat a la monoparentalitat. Quan tenim un nucli sense parella amb la persona de referència en edat activa i amb nens a càrrec, el risc de pobresa monetària és important. Aquest col·lectiu representa un 9,8% del total de la població pobra. Al costat d'aquest resultat, en la línia del que s'obté en països propers, es constata, per primer cop, l'emergència d'un nou col·lectiu de risc, el de les llars encapçalades per un jove que sovint conviu amb els seus pares i germans. Un 11,2% de la població pobra viuria en aquest tipus de llar, que mereix un estudi més en profunditat que el que traça aquest monogràfic.

Una altra, d'entre aquestes noves cares de la pobresa monetària, és la de la nova immigració, amb un risc de pobresa monetària que gairebé dobla el del conjunt de la població. Un 9,6% de la població pobra seria immigrant. Finalment, el risc de pobresa és sensiblement superior en aquells que lloguen l'habitatge que en els que opten per la compra o estan en situació d'accés a la propietat. En aquest darrer cas, els llogaters representen un 25,3% de la població pobra a Catalunya, mentre que el gruix de la població pobra es concentra en habitatges de propietat sense càrregues pendents.

La privació a Catalunya l'any 2000

En l'apartat anterior s'ha estudiat la pobresa monetària a Catalunya utilitzant la renda com a únic indicador del nivell de vida dels individus. Tanmateix, el nivell de renda es correspon només de forma imperfecta amb el nivell de vida en les societats contemporànies. Les decisions d'estalvi i desestalvi prèvies a l'observació de la renda corrent, i la impossibilitat d'incloure la variable riquesa en l'anàlisi poden tenir efectes

importants sobre el nivell de vida de les persones. Malgrat tot, aquests dos factors no es veuen reflectits en la renda corrent.

Aquest apartat té la intenció de complementar l'anàlisi de la pobresa monetària amb una anàlisi sobre la privació de la població a Catalunya que tingui en compte aquests elements. L'aproximació de la privació estudia les carències de la població en una sèrie d'àmbits (o dimensions) rellevants a l'hora estimar-ne el nivell de vida. Es passa, doncs, d'un enfocament unidimensional, basat en un sol indicador, la renda corrent, a un de multidimensional, en el qual es tenen en compte els aspectes que es consideren fonamentals per assolir un nivell de vida mínim.

Per tal d'avaluar el nivell de privació de la població catalana, s'ha tingut en compte la informació continguda en un conjunt de 22 indicadors de mancances disponibles al PaD que permeten aproximar-se al nivell de vida de les persones. Aquests indicadors es recullen a la Taula 18 on es mostra el percentatge de la població catalana afectada per cada una de les mancances. En tots els casos es tracta de situacions de mancança degudes a la falta de mitjans econòmics. Tal com es pot observar, els indicadors s'agrupen en tres dimensions: la dimensió bàsica de consum, la dimensió bàsica d'habitatge i la dimensió secundària.

Com es desprèn de la taula, la dimensió bàsica de consum conté 8 indicadors que recullen situacions d'alimentació inadequada, falta de recursos per renovar el vestuari, problemes econòmics per comprar medicaments, o dificultats per afrontar les despeses corrents, com haver-se retardat en el pagament del lloguer, la hipoteca o algun dels rebuts de l'aigua, el gas o la llum. Un percentatge reduït però significatiu de la població viu en llars en les quals no es poden permetre menjar carn i peix setmanalment, unes 66.000 persones per al conjunt de Catalunya. Significativa també és la proporció de la població en llars que pateixen retards en el pagament de despeses bàsiques relacionades amb l'habitatge, o que declaren que comprar els medicaments receptats pel metge els suposa un esforç molt gran. Aquests percentatges de la població amb mancances s'incrementen quan es consideren altres partides de despesa com les relacionades amb el vestit i el calçat. Un 6% de la població catalana declara que no es pot permetre comprar sabates un cop l'any i entre un 11 i un 12% dels catalans no es poden permetre econòmicament comprar roba anualment.

Taula 18.
Percentatge d'individus a la població catalana afectats per tipus de mancança

Tipus de mancança	%
DIMENSIÓ BÀSICA CONSUM	
La llar no es pot permetre econòmicament comprar carn i peix setmanalment	1,04
Comprar medicaments que recepta el metge suposa un esforç molt gran per a la llar	3,58
La llar no es pot permetre econòmicament comprar roba d'abric un cop a l'any	11,07
La llar no es pot permetre econòmicament comprar roba nova cada temporada	12,85
La llar no es pot permetre econòmicament comprar sabates cada any	6,05
La llar s'ha retardat a l'hora de pagar el lloguer de l'habitatge	1,61
La llar s'ha retardat a l'hora de pagar la hipoteca	2,68
La llar s'ha retardat a l'hora de pagar els rebuts de l'aigua, el gas o el llum	6,01
DIMENSIÓ BÀSICA HABITATGE	
L'habitatge té una deficiència greu i la llar té moltes o força dificultats per solucionar-la amb els recursos de què disposa	7,33
A la llar hi manca aigua corrent i/o vàter i/o bany	0,40
A la llar hi ha problemes d'humitat	1,92
A la llar hi ha problemes de manca de ventilació, esquerdes a la paret, aluminosi, corcadura o altres problemes de seguretat	3,76
A la llar hi ha males instal·lacions d'aigua, gas o llum	1,99
A l'habitatge hi ha problemes de fred per mal aïllament	1,92
DIMENSIÓ SECUNDÀRIA	
La llar amb els ingressos que té diu que arriba a final de mes amb molta dificultat	14,24
Les despeses de l'habitatge suposen per a la llar molt d'esforç	19,71
La llar no es pot permetre econòmicament una casa confortable	8,47
La llar no es pot permetre econòmicament canviar els mobles quan es fan malbé	23,92
La llar no es pot permetre econòmicament canviar els electrodomèstics quan s'espatllen	5,34
A la llar no hi ha cap membre que disposi sempre de cotxe	2,11
La llar no es pot permetre econòmicament fer regals a amics o familiars un cop a l'any	7,61
La llar no es pot permetre econòmicament anar de vacances un cop a l'any	23,83

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Per altra banda, la dimensió bàsica d'habitatge conté 6 indicadors que recullen deficiències relacionades amb les condicions i instal·lacions de l'habitatge, com tenir un habitatge amb alguna deficiència greu i tenir problemes financers per solucionar-la, patir problemes d'humitat, de fred o de seguretat, com esquerdes a la paret o aluminosi, tenir instal·lacions deficients d'aigua, gas o llum, o no disposar d'aigua corrent, vàter o bany. Segons l'anàlisi realitzada amb el PaD, un percentatge molt reduït de

la població catalana viu encara en habitatges sense aigua corrent i/o vàter i/o bany. El pes de la població en habitatges amb problemes d'humitat, de fred, o amb males instal·lacions d'aigua, gas o llum és també reduït però significatiu, un 2% del total. Gairebé un 4% de la població viu en llars on hi manca la ventilació, hi ha esquerdes a la paret, aluminosi, corcadura o altres problemes de seguretat. Finalment, un 7,3% de la població declara viure en llars que pateixen deficiències greus en l'habitatge amb dificultats econòmiques per resoldre-les.

Finalment, la tercera dimensió de la privació estudiada és l'anomenada dimensió secundària que conté 8 indicadors. Recullen situacions de mancança més generalitzades entre la població que les recollides en els indicadors de les dues dimensions bàsiques, però que corresponen a béns o activitats considerats, en la majoria d'estudis, com a necessitats que qualsevol persona s'hauria de poder permetre. En aquest sentit, cal ressaltar que les situacions de mancança incloses en aquesta dimensió secundària en cap cas afecten més d'una quarta part de la població catalana. En la dimensió secundària s'inclouen indicadors com el de si la llar disposa de cotxe, si la llar es pot permetre econòmicament una casa confortable, canviar els mobles i electrodomèstics quan es fan malbé, fer regals a amics i familiars o anar de vacances un cop l'any. També es tenen en compte variables més subjectives, com el grau de dificultat amb què la llar arriba a final de mes o l'esforç que li suposen les despeses d'habitatge. Un 14% de la població a Catalunya declara arribar a final de mes amb molta dificultat. Gairebé una quarta part (un 24%) declara no poder permetre's econòmicament canviar els mobles quan es fan malbé o anar de vacances un cop l'any. Per a un 20% de la població les despeses de l'habitatge li suposen molt d'esforç.

Una anàlisi acurada de la població amb mancances (vegeu apèndix metodològic per a més detall) permet constatar que un 53,5% de la població catalana viu en llars en les quals s'hi manifesta alguna mancança en algun dels àmbits considerats. Al voltant d'una quarta part de la població catalana (un 24,5%) pateix alguna situació de mancança bàsica de consum, mentre que la població afectada per alguna de les mancances bàsiques d'habitatge és només d'un 9,2% i la privació secundària afecta aproximadament la meitat de la població. A més a més, un 7% dels individus que pateixen mancances ho fan en els tres àmbits de privació, el 41% en dos dels tres

àmbits i el 52% en una de les tres dimensions. Aquestes interseccions, però, no afecten totes les dimensions de la mateixa forma. Quatre de cada deu individus (39,4%) que suporten caresties en l'habitatge també en tenen en els altres dos àmbits. Aquest percentatge disminueix substancialment per aquells que en pateixen en les dimensions bàsica de consum o secundària. Per exemple, tres quartes parts dels que pateixen alguna mancança en la dimensió bàsica de consum també ho fan en un altre àmbit, mentre que els que en tenen en la dimensió secundària gairebé la meitat també en pateixen en un altre àmbit. Finalment, el 47,8% dels que experimenten caresties en la dimensió secundària només n'experimenten en aquest àmbit, mentre que aquest percentatge es redueix a menys de la meitat per als altres dos col·lectius, és a dir, els que n'experimenten en les dues dimensions bàsiques: de consum i d'habitatge. Així, les llars que suporten caresties en la dimensió bàsica tenen més possibilitats de patirne en els altres àmbits.

Per tal d'avaluar la privació que pateix la població, s'agrega la informació continguda en cada un dels indicadors de mancança recollits a la taula 18 en un índex. D'aquesta manera, s'obté un índex per a cada dimensió (bàsica consum, bàsica habitatge i secundària) i un de global que recull la informació dels 22 indicadors. Un cop construït aquest índex i per tal que l'anàlisi de la privació sigui coherent amb el de pobresa monetària, s'ha definit el llindar de privació de manera que s'obtingui un grup poblacional de grandària comparable al dels pobres segons el criteri de renda. El llindar de privació adoptat és el que correspon a un índex de privació global igual al 12,8 i una taxa agregada de privació d'un 18,9% de la població. El detall pel que fa a la metodologia utilitzada per mesurar la privació es troba a l'annex.

Privació i pobresa monetària

L'objectiu principal d'aquest epígraf és estudiar quina és la relació entre renda corrent i nivell de vida a Catalunya, i, d'aquest forma, complementar l'anàlisi sobre la pobresa monetària, basada en la renda corrent. Més concretament, l'estudi se centrarà en la privació de la cua baixa de la distribució de la renda.

En primer lloc, és obligat examinar el comportament de la privació al voltant del llindar de pobresa monetària utilitzat en aquest estudi. La Taula 19 presenta el valor mitjà dels índexs de privació global, segons les tres dimensions estudiades per diferents trams de renda. Els trams de renda s'expressen en funció de la renda mediana i cal recordar aquí que el llindar de pobresa monetària s'ha establert en el 60% de la renda mediana. Les dades d'aquesta taula són prou reveladores: la població amb una renda inferior al llindar de pobresa monetària mostra uns índexs de privació molt superiors als de la mitjana poblacional per a les tres dimensions de privació considerades.

La Taula 19 mostra que els valors mitjans dels índexs de la població pobra dupliquen els del conjunt de la població. Si bé en termes generals la mitjana de l'índex global de privació decreix amb l'ingrés, la població que es troba a l'extrem més baix de la distribució (renda inferior al 40% de la mediana) no és la que mostra un índex de privació més elevat en cap de les tres dimensions considerades. El nivell de privació mitjà de la població en aquest interval és similar al dels individus que es troben just per sota del llindar. L'anàlisi de la privació en aquest punt permet il·lustrar la complementarietat entre els dos enfocaments de mesura adoptats. En termes dels índexs de privació, el tram de renda en una situació de desavantatge més gran és el de les rendes compreses entre el 40 i el 50% de la mediana, i no el de les rendes menors al 40 per cent de la

Taula 19.
Valors mitjans dels índexs de privació per trams de renda a Catalunya

	Població		Valors mitjans			
Trams de renda com a % de la mediana	Nombre d'individus	%	Índex bàsic consum	Índex bàsic habitatge	Índex secundari	Índex global
< 40	286.200	4,50	10,19	4,77	24,89	13,67
40 – 50	435.260	6,84	16,66	5,88	28,80	17,72
50 – 60	460.290	7,24	13,29	2,81	23,06	13,62
60 – 70	538.970	8,47	6,04	3,68	16,76	9,03
70 – 80	434.880	6,84	4,78	3,95	12,72	7,25
> 80	4.205.400	66,11	3,08	2,17	8,12	4,54
TOTAL	6.361.000	100,0	5,44	2,83	12,42	7,08

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

mediana. Així mateix, és interessant constatar que just per sobre del llindar de pobresa monetària hi ha una part important de la població (gairebé un milió), amb uns índexs de privació mitjana per sobre (o molt propers) dels del conjunt de la població. Aquests individus tenen rendes entre el 60 i el 70 o el 80% de la mediana.

En termes generals, si bé no hi ha evidència suficient que permeti identificar un nivell de renda com a llindar objectiu que separi els individus que presenten privació múltiple dels que estan lliures d'aquestes situacions de mancança, el llindar de pobresa monetària establert aconsegueix captar la població amb uns nivells de privació mitjans més rellevants.

Per tant, tot i que els índexs de privació augmenten quan disminueix la renda, a Catalunya les dades mostren que l'anàlisi de la privació pot resultar un complement molt valuós a l'hora d'identificar aquells individus en risc de pobresa i exclusió social. Aquest fet és, com s'argumentava al principi d'aquest apartat sobre la privació a Catalunya l'any 2000, una de les principals motivacions dels estudis multidimensionals de privació i, per tant, la seva corroboració empírica a Catalunya omple de sentit aquesta anàlisi de privació, i permet veure fins a quin punt pobresa monetària i privació duen als mateixos resultats, per exemple, en termes de col·lectius afectats.

Una visió panoràmica de la privació

Per tal de caracteritzar la privació a Catalunya, a continuació s'examina la privació que pateixen els mateixos col·lectius analitzats a l'apartat anterior. Per tant, les reflexions que es presenten tot seguit, segueixen de forma paral·lela l'anàlisi per grups poblacionals realitzada per a la pobresa monetària.

Les taules que es presenten mostren el risc de privació per als diferents grups poblacionals (el risc queda definit com el nombre d'individus en situació de privació sobre el total d'individus de cada grup, i expressat en percentatge), així com el valor mitjà dels índexs de privació dels diferents àmbits de privació (bàsica de consum, bàsica d'habitatge i secundària) i de l'índex de privació global en relació amb la mitjana

poblacional. Per tant, aquests índexs recullen el nivell relatiu de privació per cadascun dels àmbits de privació. Per una millor comoditat, també s'exposen els riscos de pobresa monetària obtinguts en l'apartat anterior de cadascun dels col·lectius estudiats. Això facilitarà la comparació dels resultats de pobresa monetària i de privació per a un col·lectiu determinat, i es faran paleses les similituds i diferències entre les dues anàlisis.

Privació per grups d'edat

A diferència de les observacions fetes en termes de renda, el risc de privació dels infants és similar al de les persones grans, i, en ambdós casos, relativament elevat tal com mostra la Taula 20. L'índex mitjà de privació global coincideix en els infants, els joves i les persones grans, i se situa 10 punts percentuals per sobre del corresponent al conjunt de la població. Tot i que aquests dos grups presenten riscos de privació molt similars, és interessant destacar que el tipus de privació que pateixen és diferent. Mentre el col·lectiu de persones grans pateix, sobretot, privació bàsica de consum, el grup integrat pels infants en pateix sobretot d'habitatge.

Taula 20.
Percentatge de població pobra i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació[1] a Catalunya segons l'edat dels membres que componen la llar

	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
Grups d'edat	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
Menys de 16	14,2	21,5	1,0	1,2	1,1	1,1
16-29	18,2	19,3	1,0	1,1	1,1	1,1
30-49	12,3	16,2	0,8	1,1	0,9	0,9
50-64	20,5	16,1	1,1	0,8	0,9	0,9
65 o més	33,3	23,4	1,3	0,8	1,0	1,1
Conjunt població	**18,6**	**18,9**	**1,0**	**1,0**	**1,0**	**1,0**

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Per altra banda, la població amb edats compreses entre els 30 i els 64 anys suporten riscos de privació menors que se situen una mica per sota de la taxa de privació de tota la població.

De les dades de privació i de pobresa monetària, en destaca el protagonisme del grup d'infants, amb riscos més baixos de pobresa monetària, però més alts de privació. Aquest fet mostra la importància de complementar les anàlisis estàtiques de renda amb les de privació, per tal d'entendre el procés d'acumulació i erosió dels recursos al llarg del temps, i per tal d'identificar d'una manera correcta els col·lectius més vulnerables. Per la seva banda, les persones grans, tot i tenir riscos importants de privació i pobresa monetària, presenten taxes de privació molt més baixes (10 punts percentuals inferiors) que les taxes de pobresa monetària, cosa que reflecteix una situació més avantatjosa en la dimensió d'habitatge.

Privació segons el sexe i l'estat civil de la persona de referència

La taxa de privació de les persones que conviuen en llars encapçalades per una dona és superior a les que tenen un home al capdavant, i aquestes taxes són molt similars a les taxes de pobresa monetària tal com mostra la Taula 21.

D'altra banda, i en la línia de l'apartat anterior, les taxes de privació varien de forma important segons l'estat civil de la persona de referència. Les taxes i els nivells de privació són superiors als de la mitjana poblacional per a les persones de referència solteres, separades i divorciades, tant si es tracta de dones com si es tracta d'homes. En el cas dels homes, els casats i els vidus, especialment aquests darrers, tenen taxes de privació per sota de la mitjana poblacional, com succeïa amb les taxes de pobresa monetària. Les llars encapçalades per homes solters són les que presenten taxes de privació més altes, especialment pel que fa a la dimensió bàsica de consum, l'índex de la qual és un 50% superior al de la mitjana poblacional. Per acabar, cal afegir el cas sorprenent dels divorciats o separats, que si bé presentaven les taxes de pobresa més baixes entre els homes, tenen taxes de privació per sobre de la mitjana poblacional. D'acord amb els valors mitjans dels índexs, seria en la dimensió bàsica d'habitatge on aquest subgrup patiria nivells més alts de privació.

Taula 21.
Percentatge de població pobra i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació[1] a Catalunya segons el sexe i l'estat civil de la persona de referència

	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
Segons el sexe de la persona de referència						
Home	17,0	17,8	0,9	1,0	0,9	0,9
Dona	22,1	21,1	1,1	1,1	1,2	1,2
Segons l'estat civil de la persona de referència						
Si la persona de referència és home						
Casat	15,7	15,7	0,8	1,0	0,8	0,8
Solter	23,1	26,5	1,5	0,9	1,3	1,3
Separat o divorciat	14,0	22,5	1,0	1,4	1,2	1,2
Vidu	15,5	11,6	0,6	0,2	0,5	0,5
Si la persona de referència és dona						
Casada	17,3	15,2	0,8	0,8	0,9	0,9
Soltera	26,2	25,3	1,2	1,5	1,3	1,3
Separada o divorciada	21,1	25,4	1,6	1,6	1,8	1,7
Vídua	36,7	33,7	1,8	1,1	1,5	1,5
Conjunt població	**18,6**	**18,9**	**1,0**	**1,0**	**1,0**	**1,0**

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Pel que fa a les dones, les taxes de pobresa monetària i privació són força similars, de manera que les dones casades serien les úniques amb una taxa de privació inferior a la mitjana poblacional —igual com succeeix en el cas de la pobresa monetària. A les dificultats de les dones solteres i les separades o divorciades, s'hi afegeixen les que mostren les dones vídues que són les que pateixen un risc de privació més elevat. El seu índex de privació bàsica de consum es trobaria un 80% per sobre la mitjana poblacional, i, el secundari, un 50%.

Privació i família

La composició familiar juga un paper important per determinar el nivell de vida, i, per tant, el nivell de privació de les persones. A continuació, s'analitza la privació per tipus de família. Com s'ha fet en l'estudi de la pobresa monetària, aquesta anàlisi és rellevant, atès que incorpora aspectes com les 'càrregues' familiars que tenen els diferents tipus de llar, el nombre de persones que poden estar vinculades al mercat de treball, i l'etapa de la carrera professional en la qual es troben els membres actius del nucli familiar. A continuació es completa l'anàlisi considerant la gràndaria de la llar.

Un enfocament per tipus de família

La Taula 22 dibuixa les taxes de privació i el valor mitjà dels índexs de privació per onze tipus de famílies diferents. En primer lloc, s'observa la privació de les llars amb una persona gran al capdavant (categories 10 i 11). D'acord amb l'anàlisi realitzada per grups d'edat, el col·lectiu de persones grans mostrava una de les taxes de pobresa monetària més marcades. La informació continguda a la Taula 22 indica clarament que aquesta conclusió s'ha de puntualitzar, ja que els riscos de privació són molt diferents si la persona gran encapçala una llar amb o sense parella. La taxa de privació de les llars encapçalades per un persona gran sense parella és la més alta entre totes les categories del cicle vital. Quatre de cada deu persones que viuen en aquest tipus de llar es troben en situació de privació. Addicionalment, tal com indica el valor mitjà dels índexs de privació en les diferents dimensions, aquest grup pateix un dels nivells relatius de privació més alts en cadascun dels àmbits de privació, especialment en el de consum. Per tant, aquest tipus de llar presenta una taxa i uns nivells de privació molt elevats.

En canvi, quan la persona de referència de la llar és una persona gran que viu amb la parella (categoria 11), el risc de privació es redueix a la meitat, i se situa just per sobre la mitjana del total de la població (19,2%). Aquesta davallada en la taxa de privació és molt més important que la reducció observada en la taxa de pobresa, i s'explica pel bon comportament dels nivells relatius de privació bàsica d'habitatge i de privació secundària. En altres paraules, tot i que les persones que conviuen en llars encapçalades per persones grans amb parella tenen unes rendes suficientment baixes com per tenir

Taula 22.
Percentatge de població pobra i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació[1] a Catalunya segons el tipus de família

	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	Pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
Persona de referència menys de 35 anys						
1. Jove, nucli sense parella, sense nens	25,8	20,1	1,3	1,1	1,1	1,1
2. Jove, nucli amb parella, sense nens	6,8	13,0	0,7	0,6	0,8	0,8
3. Formació família, jove, nucli amb parella, amb nens	13,7	27,7	1,1	2,2	1,3	1,4
Persona de referència de menys de 65 anys o de 60 si jubilada						
4. Formació familia, parella amb nens de menys de 16, sense joves	8,4	16,4	0,8	0,8	0,9	0,9
5. Principi dispersió familiar, parella amb nens i algun jove	16,1	24,7	1,1	1,4	0,9	1,0
6. Dues generacions, parella sense nens, algun jove	13,6	10,9	0,6	0,8	0,8	0,7
7. Nucli amb parella, ni jove ni jubilada, sense nens ni joves	11,5	16,4	1,1	0,8	0,8	0,9
8. Nucli sense parella, ni jove ni jubilada, sense nens	16,3	20,9	1,2	1,0	1,3	1,2
9. Nucli sense parella, no jubilada, amb nens	30,5	22,7	1,1	1,4	1,7	1,5
Persona de referència de més de 65 o més de 60 si jubilada						
10. Persona gran, nucli sense parella	48,5	40,2	2,1	1,3	1,5	1,7
11. Persona gran, nucli amb parella	36,3	19,2	1,2	0,7	0,9	1,0
Conjunt població	**18,6**	**18,9**	**1,0**	**1,0**	**1,0**	**1,0**

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

una taxa de pobresa monetària que duplica la taxa del conjunt de Catalunya, suporten nivells de mancances similars a la mitjana de la població catalana.

Un segon col·lectiu amb un risc de privació prominent és el de les famílies joves en formació amb nens, on la persona de referència té menys de 35 anys, i, per tant, els nens són relativament petits (categoria 3). Gairebé tres de cada deu de les persones que conviuen en aquest tipus de llar suportarien privacions o estarien privats (la taxa de privació és del 27,7%). L'elevada taxa de privació d'aquest col·lectiu contrasta amb la taxa relativament baixa de pobresa monetària. Els nivells relatius de privació en tots els àmbits de privació d'aquest grup també són elevats, sobretot en termes de

privació bàsica d'habitatge. Per tant, és un segment poblacional jove, amb càrregues familiars que disposa de la renda suficient per evitar el risc de pobresa, però no tant com per no patir carències importants, sobretot d'habitatge. Si bé caldria analitzar-los amb més detall, aquests destacats nivells de privació en la dimensió d'habitatge són certament una conseqüència dels importants costos (tant de compra com de lloguer) de l'habitatge als quals es veuen obligats a fer front les famílies joves.

Quan la persona de referència d'aquesta família en formació és major de 35 anys (categoria 4), i, segurament, es troba en una fase més madura de la carrera laboral, la taxa de privació disminueix de forma dràstica fins el 16,4%, i se situa, per tant, per sota la mitjana del conjunt de la població. Aquesta davallada important del risc de privació, que també s'observa, però en menor mesura, en termes de pobresa monetària, es veu acompanyada de nivells relatius de privació molt més baixos que els del col·lectiu anterior.[36] En particular, pel que fa referència a la privació bàsica d'habitatge, aquesta se situa clarament per sota la mitjana poblacional.

A l'anàlisi de la pobresa monetària es feia evident l'emergència d'un nou col·lectiu de risc format per nuclis familiars sense parella ni nens amb una persona jove al capdavant (categoria 1). L'examen de la privació corrobora la difícil situació d'aquest grup, amb una taxa de privació per sobre la mitjana catalana (del 20,1%). Els nivells relatius de privació d'aquest grup són especialment preocupants en la dimensió bàsica de consum. Cal recordar que a diferència del que es pugui pensar, aquest grup no està majoritàriament integrat per joves que s'han emancipat i que no viuen en parella, sinó per joves que encara conviuen amb altres familiars, sobretot pares i germans. Per tant, és una situació difícil, on els joves són la persona de referència de la llar, ja que la resta d'adults que hi viuen (com els seus pares) no aconsegueixen obtenir rendes superiors a la dels joves. La renda total del nucli familiar no els permet escapar de la pobresa monetària i, a més a més, pateixen nivells de privació importants en aspectes bàsics.

La situació de les parelles joves sense fills (categoria 2) és molt diferent, ja que per a aquest col·lectiu, la taxa de privació es redueix de forma substancial. De fet, les parelles joves

36. Aquesta diferència, però, només és estadísticament significativa al 10%.

sense fills presenten una de les taxes de privació més baixes de totes les categories. Atesa la baixa taxa de pobresa monetària observada en aquest tipus de llars, es pot concloure que les parelles joves sense fills constitueixen un dels grups més privilegiats, tant en termes de pobresa monetària com de privació. La composició d'aquestes parelles joves sense nens difereix de forma substancial d'aquells nuclis encapçalats per joves que conviuen amb els pares, ja que les parelles joves no pateixen la 'càrrega' que suposen els altres adults. És interessant destacar, que malgrat que aquest tipus de llars es troba en una etapa molt primerenca del cicle vital, el nivell relatiu de privació bàsica d'habitatge és molt baix. Això és, de ben segur, un indicador de la seva solvència econòmica, sobretot si treballen, i, per tant, de les escasses restriccions del crèdit que tenen.

Els nuclis familiars constituïts per una parella amb nens de menys de 16 anys i algun jove (categoria 5) mostren una taxa de privació força més elevada que la taxa mitjana poblacional**.** L'anàlisi dels nivells relatius de privació indica que aquest col·lectiu sofreix nivells importants de privació sobretot d'habitatge. En efecte, els índexs de privació bàsica (tant de consum com d'habitatge) es troben per sobre la mitjana poblacional, cosa que revela que els nivells relatius de privació bàsica d'aquest col·lectiu són importants, i molt superiors als del col·lectiu de parelles amb nens de menys de 16 anys sense joves. La diferència però entre les llars amb nens menors sense o amb algun jove estadísticament no és significativa.

El tipus de llar amb un menor risc de privació és l'integrat per una parella sense nens i amb algun jove (categoria 6). En aquest cas només un de cada deu individus patirien privació. Tant aquesta baixa taxa com el nivell de privació són coherents amb la relativament baixa taxa de pobresa monetària. Tot i que la grandària mitjana d'aquestes llars és superior a la de la resta de grups, la possible participació en el mercat de treball tant de la parella com d'algun jove, juntament amb l'absència de nens menors de 16 anys, contribueixen a fer que els nivells de privació siguin els més baixos de tots els grups (un 10,9%).

Els nuclis familiars integrats per una parella que no és ni jove ni jubilada sense nens ni joves (categoria 7) mostren una taxa de privació que se situa just per sota la mitjana catalana (16,4%). Si es mira quin dels diferents àmbits de privació és el responsable

d'aquesta taxa, s'observa que les mancances més importants es donen en la dimensió bàsica de consum. Tot i que la taxa de privació està per sota la mitjana poblacional, aquest resultat no deixa de ser sorprenent. Per una banda, la seva taxa de pobresa monetària és relativament baixa (11,5%), i, per l'altra, aquests nuclis familiars, composats per parelles (per tant amb la possibilitat de tenir dues persones que treballin) que s'haurien de trobar en una etapa madura de la seva vida professional (majors de 35 anys i no jubilades), no tenen 'càrregues' ni de nens ni de joves.

S'examina a continuació un dels col·lectius tradicionalment colpejats per la pobresa monetària: el de les llars monoparentals amb algun menor a càrrrec (categoria 9). El risc de privació, tot i trobar-se clarament per sobre del conjunt de la població (22,7%), no és tant elevat com el seu risc de pobresa monetària, que es troba 12 punts percentuals per sobre el del conjunt de la població. Aquest quadre, però, canvia sensiblement quan es té en compte el valor mitjà dels índexs de privació en els diversos àmbits, ja que aquestes llars monoparentals mostren elevats nivells relatius de privació d'habitatge i secundària.

Finalment, la taxa de privació dels nuclis sense parella que no són ni joves ni jubilats, i que tampoc tenen cap menor a càrrec (categoria 8), és inferior (en dos punts) a la taxa de privació de les famílies monoparentals amb menors a càrrec (categoria 9). Així mateix, els nivells relatius de privació del primer grup són sensiblement menors als de les famílies monoparentals en totes les dimensions menys en la privació bàsica de consum. Quan es compara aquests dos grups, és important assenyalar que mentre els nuclis sense parella i sense menors a càrrec no pateixen greus nivells de privació d'habitatge, sí que en suporten les famílies monoparentals amb nens al seu càrrec. Cal recordar també, que la categoria 8 està formada per un grup molt heterogeni de persones: des de llars amb individus que no tenen cap parentiu, fins a fills adults que viuen amb els pares.

Privació segons la grandària de la llar

Tal com s'ha fet en l'anàlisi de la pobresa monetària, a continuació es complementa l'estudi de privació i família amb un examen segons la grandària de la llar. En termes

generals, les taxes de privació de les llars amb diferents gràndaries presentades a la Taula 23 no difereixen substancialment de les de pobresa monetària de la Taula 5, i reproduïdes a la primera columna. Malgrat tot, val la pena fer dues matisacions.

Taula 23.
Percentatge de població pobra i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació[1] a Catalunya segons la grandària de la llar

	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
1 membre	29,9	31,9	1,7	1,5	1,3	1,4
2 membres	19,9	19,7	1,1	1,0	1,0	1,0
3 membres	13,4	16,0	0,8	1,0	0,9	0,9
4 membres	14,9	17,3	0,8	0,9	1,0	0,9
5 membres	21,0	15,7	1,0	0,9	1,1	1,0
6 o més memb	45,4	32,5	1,8	1,3	1,4	1,5
Conjunt població	18,6	18,9	1,0	1,0	1,0	1,0

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

En primer lloc, les llars que tenen un risc més elevat de privació segueixen sent les llars amb grandàries menors i majors (és a dir, les integrades per un sol membre i les integrades per sis o més), amb taxes de privació semblants a les de pobresa monetària. Tres de cada deu persones que pertanyen a aquest tipus de llars tenen mancances prou importants com per considerar-les en situació de privació. Cal afegir que només aquests dos tipus de llars sofreixen nivells relatius de privació elevats i molt superiors a la mitjana poblacional en tots i cadascun dels àmbits de privació.

En segon lloc, la relació en forma de U entre pobresa i grandària de la llar, no es compleix en termes de privació. La relació entre el risc de privació i grandària de la llar és decreixent en gairebé totes les grandàries de llar inferiors a sis membres. És a dir, a mesura que s'incrementa la grandària de la llar la taxa de privació es redueix en les de menys de sis membres. Com s'ha esmentat, les llars amb sis o més membres mostren una taxa molt superior a tots els tipus de llar excepte a les unipersonals.

Privació i mercat de treball

Per començar s'estudia la privació de les llars on la persona de referència no està jubilada, per passar més endavant a veure els efectes de l'ocupació en el nucli principal de la llar. A continuació, s'analitza el risc de privació entre la població assalariada i, finalment, segons la categoria professional de la persona de referència.

L'efecte de l'activitat econòmica de la persona de referència

La Taula 24 presenta la població pobra i amb privació segons l'activitat econòmica de la persona de referència, distingint entre els que treballen, els aturats, les persones en situació d'invalidesa temporal i altres inactius.

Quan la persona de referència de la llar no treballa, és a dir, està en situació d'atur, invalidesa temporal o en altres situacions d'inactivitat laboral, el risc de privació és molt alt. Entre els que no treballen, els aturats són els que s'enfronten a un risc de privació més gran. Quatre de cada deu individus que conviuen en llars on la persona de referència està a l'atur es trobarien en una situació de privació econòmica. Aquest

Taula 24.
Percentatge de població pobra i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació[1] a Catalunya segons la relació amb l'activitat econòmica de la persona de referència, excepte jubilats

Activitat econòmica	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
Treballa	12,7	16,1	0,8	1,0	0,9	0,9
Aturat	31,5	40,0	2,6	1,0	1,8	1,9
Invalidesa laboral	29,1	25,3	1,8	1,9	1,5	1,6
Activitat no econòmica (altres inactius)	36,3	31,9	1,7	1,7	1,5	1,6
Conjunt població	**18,6**	**18,9**	**1,0**	**1,0**	**1,0**	**1,0**

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

col·lectiu pateix sobretot nivells importants de privació en les dimensions bàsica de consum i secundària, però no d'habitatge. En canvi, les llars encapçalades per persones que es troben en situació d'invalidesa laboral o en altres situacions d'inactivitat laboral, sí que presenten problemes greus de privació d'habitatge, a més de mostrar-ne en les altres dues dimensions.

Les llars encapçalades per persones que treballen presenten riscos de privació que se situen just per sota del risc mitjà del conjunt de la població, amb tot, com que el seu pes poblacional és molt important, el 78,1% de la població privada no jubilada viu en aquest tipus de llars. El fet que la taxa de privació sigui més gran que la de pobresa monetària indica que, a més d'aquelles llars amb persones que treballen i que no són capaces de superar el llindar de la pobresa monetària, n'hi ha d'altres que, tot i no ser considerats pobres en renda, suporten privacions econòmiques.

D'entre les llars encapçalades per persones que treballen és interessant saber quina és la situació en termes de privació dels que ho fan per compte propi i dels que ho fan per compte d'altri (vegeu la Taula 25). Tanmateix, abans de passar a comentar l'evidència empírica per a aquests dos col·lectius cal recordar que la notable falta de resposta dins d'aquests col·lectius obliga a prendre amb molta precaució les conclusions que segueixen.

Taula 25.

Percentatge de població pobra i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació[1] a Catalunya segons la situació laboral de la persona de referència en cas de ser treballador/a

	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
Treballa per compte d'altri	12,1	14,4	0,7	1,1	0,8	0,8
Treballa per compte propi	4,5	13,2	0,7	0,5	0,8	0,7
Conjunt població	**18,6**	**18,9**	**1,0**	**1,0**	**1,0**	**1,0**

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Les taxes de privació per a la població amb la persona de referència treballant per compte propi són lleugerament més baixes que les que corresponen al col·lectiu de llars encapçalades per un treballador per compte d'altri.[37] En qualsevol cas, d'acord amb allò esmentat anteriorment, les taxes de privació d'aquests dos col·lectius es troben per sota les de la mitjana de la població. El que resulta més significatiu és que la taxa de privació de les llars encapçalades per un treballador per compte propi és molt més elevada que la seva taxa de pobresa monetària. Malgrat això, cal destacar que el nivell relatiu de privació d'habitatge és la meitat del de la mitjana poblacional, i que els índexs globals de privació són molt similars per a totes dues situacions laborals.

Privació segons la concentració d'ocupats al nucli familiar

La Taula 26 mostra el risc i els nivells relatius de privació dels diferents àmbits segons el nombre de persones ocupades al nucli principal, distingint entre famílies amb parella i sense. Recordi's que en aquesta anàlisi només es té en compte l'ocupació de la persona de referència i la seva eventual parella, i que no es considera la població jubilada o prejubilada (a partir dels 60 anys).

Les taxes de privació segueixen el mateix patró que les de pobresa monetària. Els nuclis familiars on cap membre treballa, tant si la persona de referència viu en parella com si no, presenten els riscos de privació més elevats. Per a aquestes llars, on tant la persona de referència com la parella, si n'hi ha, són aturades o inactives, els nivells relatius de privació en els tres àmbits són també els més prominents de tots els grups. En aquest sentit, cal destacar que quan la persona de referència viu en parella (i cap dels dos membres treballa) els nivells relatius més rellevants de privació es troben a la dimensió bàsica de consum (amb nivells que doblen la mitjana catalana). Ara bé, si la persona de referència no viu en parella (i no treballa), a més a més, pateix nivells de privació molt considerables (que de nou gairebé doblen la mitjana poblacional) en l'àmbit bàsic d'habitatge.

37. Noteu que la mitjana ponderada de les taxes de privació d'aquests dos col·lectius no es correspon (és inferior) a la taxa de privació que mostra la Taula 24 per al conjunt de treballadors, atès que el conjunt de llars encapçalades per individus dels quals se'n desconeix si treballen per compte d'altri o per compte propi experimenta una taxa de privació més elevada que la del conjunt de tots els treballadors.

Taula 26.
Percentatge de població pobra i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació[1] a Catalunya segons la concentració de persones ocupades al nucli principal[2]

	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
La persona de referència viu en parella						
Cap membre treballa	44,4	32,2	2,3	1,1	1,9	1,9
1 membre treballa	17,2	20,0	1,0	0,8	1,1	1,0
2 membres treballen	7,1	14,6	0,6	1,1	0,7	0,8
La persona de referència no viu en parella						
No treballa	39,3	36,4	2,1	1,8	1,8	1,9
Treballa	21,0	19,2	1,1	1,1	1,2	1,2
Conjunt població	**18,6**	**18,9**	**1,0**	**1,0**	**1,0**	**1,0**

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.
2. La persona de referència té menys de 65 anys i no està jubilada ni és estudiant, o bé té menys de 60 anys en cas d'estar jubilada.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

El risc de privació es redueix significativament quan la persona de referència treballa, però aquest és inferior al risc mitjà del conjunt de la població només quan els dos membres treballen. Per tant, l'ocupació no només no garanteix una cobertura adequada enfront del risc de pobresa monetària, sinó que tampoc representa una garantia davant del risc de privació. Atès l'important pes poblacional de les llars amb algun ocupat, el 89,5% de la població amb privació en edat activa viu en llars on almenys un dels dos membres de la parella treballa.

A l'hora d'estudiar la pobresa monetària destacàvem que un 21,8% de la població pobra en edat activa conviu en llars encapçalades per una parella, els dos membres de la qual treballen. En termes de privació, aquest percentatge s'incrementa significativament fins al punt que un 36,8% de la població catalana amb privació en edat activa viu en aquest tipus de llars.

Privació entre la població assalariada

Tal com succeeix en el cas de la pobresa monetària, la Taula 27 mostra que el tipus de contracte laboral i de jornada de treball són elements claus per entendre millor el risc de privació. Com s'analitza a continuació amb més detall, a diferència del que succeeix per la pobresa monetària, el fet de comptar amb dos ocupats no representa una garantia davant del risc de privació si el segon perceptor treballa amb un contracte temporal.

En efecte, la presència d'un contracte temporal sembla que és sinònim de problemes importants de privació. Això es manifesta clarament als nuclis familiars en els quals

Taula 27.
Percentatge de població pobra i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació[1] a Catalunya segons el nombre d'ocupats, tipus de jornada i contracte entre la població assalariada[2]

	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	Pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
2 ocupats						
Ambdós jornada completa i fixos	3,8	8,4	0,3	0,8	0,5	0,5
Ambdós fixos, un jornada completa i l'altre parcial o intermitent	4,0	3,3	0,3	0,5	0,6	0,5
Un fix i jornada completa i l'altre amb contracte temporal	7,3	26,0	0,8	2,5	1,1	1,1
Ambdós contractes temporals (ambdues jornades)	12,6	27,5	0,5	4,9	0,9	1,3
La persona de referència assalariada i la parella, compte propi	4,2	6,8	0,6	0,5	0,3	0,4
1 ocupat						
Fix i jornada completa	11,5	9,9	0,6	0,6	0,8	0,7
Fix i jornada parcial	33,0	25,9	0,7	0,4	1,8	1,3
Contracte temporal (ambdues jornades)	41,4	32,5	1,6	1,9	1,7	1,7
Conjunt població	**18,6**	**18,9**	**1,0**	**1,0**	**1,0**	**1,0**

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.
2. El nombre d'ocupats només fa referència al nucli principal.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

l'únic assalariat treballa amb un contracte temporal. Tres de cada deu individus que conviuen en aquest tipus de llars patirien privació, i els nivells de privació en els tres àmbits se situarien molt per sobre dels nivells mitjans del conjunt de la població. Quan hi ha dos ocupats a la llar, i almenys un d'ells té un contracte temporal, els risc de privació també està per sobre el risc mitjà del conjunt de la població catalana. Addicionalment, aquests dos col·lectius mostren nivells molt elevats de privació bàsica d'habitatge. D'aquests, el cas més preocupant es dóna quan els dos ocupats tenen un contracte temporal, ja que aquests tipus de llars no només mostren una taxa de privació superior, sinó que també pateixen nivells molt més elevats de privació bàsica d'habitatge (cinc vegades superior a la mitjana poblacional).

Un altre grup que també mostra un remarcable risc de privació és el de les llars que només compten amb una persona ocupada treballant a temps parcial. Entre dos i tres de cada deu individus que hi viuen es trobarien en situació de privació. Malgrat això, els nivells de privació tant en l'àmbit bàsic de consum com en l'àmbit bàsic d'habitatge són relativament baixos, sobretot en el segon, i només pateixen problemes importants de privació en l'àmbit secundari. És, per tant, probable que es tracti de persones de referència que es veuen obligades a participar en el mercat de treball només a temps parcial, tant si és per motius relacionats amb l'atenció a familiars, com per la impossibilitat d'accedir a un treball a jornada completa.

La presència d'un ocupat treballant a jornada completa i amb un contracte fix, garanteix en termes generals, riscos de privació relativament baixos, i sempre per sota del risc del conjunt de la població, a excepció, com ja s'ha vist, d'aquells nuclis familiars on el segon ocupat treballa amb un contracte temporal.

Finalment, tal com es fa palès en relació amb la pobresa monetària, el treball a temps parcial o el fet de desenvolupar una activitat per compte propi per part del segon ocupat no significa un deteriorament en la taxa de privació respecte a la situació on els dos assalariats treballen a jornada completa amb un contracte fix, ans el contrari. El cas de les llars amb un dels dos membres del nucli principal ocupats a temps parcial mereix un comentari addicional. S'ha dit que aquest col·lectiu mostra una taxa de privació més baixa que la del col·lectiu integrat per dos membres treballant a jornada completa

i amb contracte fix; possiblement, perquè gran part de l'escassa oferta de treballs a temps parcial els ocupen segons perceptors de renda que, en conviure amb persones de referència que obtenen rendes relativament altes, es poden permetre escollir el tipus de jornada laboral. Per tant, la seva renda resulta una aportació complementària, però no estrictament necessària perquè la llar pugui assolir un nivell de vida mínim. No obstant, aquesta evidència s'ha d'interpretar amb molta cura, ja que el nombre d'observacions mostrals d'aquest grup és relativament petit.

Privació segons la categoria socioprofessional de la persona de referència

La Taula 28 reflecteix el risc i els nivells relatius de privació segons la categoria professional de la persona de referència, distingint entre directius o gerents d'empresa,

Taula 28.
Percentatge de població pobra i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació[1] a Catalunya segons la categoria professional de la persona de referència

Categoria professional	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
Director o gerent d'empresa	3,2	5,6	0,2	0,5	0,4	0,4
Tècnic alt (administratiu, comercial o tècnic)	1,0	4,4	0,4	0,4	0,5	0,5
Tècnic mitjà (administratiu, comercial o tècnic)	6,8	5,8	0,4	0,1	0,6	0,5
Altres administratius, comercials o encarregats	1,1	9,9	0,4	0,5	0,7	0,6
Treballador indústria qualificat	15,7	23,3	1,0	1,9	1,3	1,3
Treballador indústria no qualificat	22,8	26,5	0,8	4,2	1,1	1,4
Treballador serveis qualificat	16,5	22,4	0,8	1,3	1,0	1,0
Treballador serveis no qualificat	23,8	21,9	1,2	1,3	1,4	1,3
Treballador agrari	27,4	18,4	1,0	1,4	0,8	1,0
No classificable	13,7	12,1	0,8	0,3	0,7	0,7
Conjunt població	**18,6**	**18,9**	**1,0**	**1,0**	**1,0**	**1,0**

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

tècnics de diferents graus, treballadors de la indústria i els serveis, qualificats o no, i treballadors del sector agrari.

D'entre les persones que viuen en llars encapçalades per una persona que treballa, els que tenen un risc més important de privació són els treballadors de la indústria i dels serveis. Entre dues i tres persones de cada deu d'aquests col·lectius estarien en situació de privació. La distància que hi ha en termes de risc de privació entre aquests treballadors i els directors, tècnics, altres administratius, comercials o encarregats és molt significativa. Aquest últim grup presenta taxes de privació que no arriben a la meitat de la taxa pel conjunt de la població catalana. La diferència en nivells de privació entre els treballadors de la indústria i els serveis i els tècnics alts o mitjans també és força gran per a tots els àmbits de privació. El grup pitjor situat és el dels treballadors de la indústria no qualificats, amb una taxa de privació del 26,5%. Aquest grup (juntament amb els treballadors de la indústria qualificats) suporta nivells particularment elevats de privació d'habitatge.

El col·lectiu dels treballadors agraris il·lustra uns nivells de privació similars a la mitjana de la població i significativament inferiors als nivells de pobresa monetària, fet que evidenciaria la impossibilitat de captar adequadament les rendes d'aquest col·lectiu.

Privació i atur o inactivitat

Com posa de manifest l'anàlisi de pobresa monetària, les llars encapçalades per una persona aturada o inactiva (ja sigui en edat activa o jubilada) presenten sistemàticament taxes de pobresa monetària molt elevades. Així mateix, l'examen precedent també constata els problemes de privació que pateixen aquests col·lectius. A continuació, i amb l'ajut de la Taula 29, s'estudia amb més detall aquest col·lectiu segons el tipus de prestació que rep la persona de referència. En primer lloc, és un imperatiu destacar que, tal com s'observa en el cas de la pobresa monetària, una gran majoria del conjunt de perceptors de prestacions públiques pateixen greus problemes de privació. D'entre tots aquests col·lectius, els jubilats són els millor situats, amb una taxa de privació que no difereix de la poblacional, i amb nivells de privació per sota la mitjana catalana en

gairebé totes les dimensions de privació. A l'altre extrem hi ha les persones de referència que reben una prestació de viduïtat. Aquest col·lectiu mostra una situació molt precària, atès que una de cada dues persones que viuen en aquest tipus de llar serien privades i tindrien un nivell mitjà de privació dues vegades superior a la mitjana del conjunt de la població. Molt precària és també la situació d'aquells que reben prestacions d'atur i d'invalidesa, sobretot pel que fa a la dimensió bàsica de consum.

Taula 29.

Percentatge de població pobra i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació[1] a Catalunya segons el tipus de prestació que rep la persona de referència inactiva o aturada

	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
Segons tipus de prestació						
Atur[2]	36,1	36,2	2,5	1,2	1,6	1,8
Jubilació	33,7	18,3	1,1	0,6	0,8	0,9
Viduïtat	53,7	50,7	2,5	1,9	1,9	2,1
Invalidesa	42,1	29,9	2,2	1,7	1,6	1,8
PIRMI o altres[3]	35,6	30,0	1,2	1,0	1,3	1,3
Altres efectes						
No rep cap prestació	32,0	35,4	1,9	1,6	1,6	1,7
La llar rep més d'una prestació[3]	33,0	23,5	1,4	0,9	1,2	1,2
A la llar hi ha algun membre que treballa	28,6	24,0	1,3	1,0	1,1	1,2
La persona de referència inactiva						
Fa una feineta	19,9	8,0	0,5	1,0	1,0	0,8
No fa cap feineta	39,1	28,3	1,6	1,1	1,2	1,3
Conjunt població	**18,6**	**18,9**	**1,0**	**1,0**	**1,0**	**1,0**

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.
2. Inclou el subsidi d'atur per mesos cotitzats (o prestació d'atur) i la prestació complementària (quan la primera s'ha esgotat).
3. Inclou ajuts econòmics de l'Administració local, tant ajuntaments com consells comarcals, de la Generalitat, del Govern central, de la Unió Europea o d'entitats privades com ara Càritas. Si alguna llar rep més d'una prestació, per exemple, el subsidi d'atur i un ajut econòmic d'alguna institució es dóna prioritat a la recepció de la prestació d'atur.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Malgrat les elevades taxes de privació que configuren tots aquests grups, cal destacar que són menors que les taxes de pobresa monetària. Això significa que el precari nivell de vida d'aquestes persones no depèn únicament de la seva renda corrent, sinó que altres factors com els estalvis, en el cas d'alguns inactius, o les inversions prèvies en habitatge, en el cas dels jubilats, possiblement juguen un paper positiu a l'hora de mitigar el nivell de privació.

Com s'ha posat de manifest en l'examen de la pobresa monetària, hi ha factors que poden ajudar a mitigar les condicions de vida pobres de les persones que conviuen en els col·lectius de llars encapçalades per perceptors de prestacions públiques. En aquest sentit, el fet de comptar amb algun membre que treballi suposa una reducció important tant del risc com dels nivells de privació. Malgrat tot, el risc i els nivells de privació d'aquests col·lectius segueixen estant per sobre la mitjana poblacional. Així mateix, i a diferència de la pobresa monetària, les llars que reben més d'una prestació també veuen substancialment reduït el risc de privació respecte de les llars que no en reben cap o una, diferències estadísticament significatives. Això suggereix un possible error de mesura en la renda familiar quan a la llar hi ha més d'un perceptor de prestacions.

Tanmateix, l'element més efectiu a l'hora d'ajudar a mitigar l'elevat risc i nivells de privació d'aquests col·lectius, és el fet de realitzar alguna feineta. Efectivament, el col·lectiu de llars encapçalades per un inactiu que declara fer algun tipus de feineta és l'únic que mostra taxes de privació inferiors a la taxa mitjana del conjunt de la població catalana. En particular, el fet de fer-ne suposa una reducció de 20 punts percentuals respecte de no fer-ne cap.

Privació i règim de tinença de l'habitatge

Les condicions de l'habitatge constitueixen una de les tres dimensions de l'anàlisi de la privació. Per tant, el règim de tinença de l'habitatge és per si mateix un element clau a l'hora d'entendre millor el patró de la privació a Catalunya. No obstant, el règim de tinença de l'habitatge no només és important perquè es tracta d'un element constitutiu de l'índex de privació, sinó que en el cas de disposar d'un habitatge en propietat del

qual encara s'està pagant la hipoteca, si bé no té cap incidència directa sobre la pobresa monetària (ja que s'estima utilitzant la renda de la llar com a indicador), té un efecte molt clar sobre el nivell de vida, i, per tant, sobre la privació d'aquestes famílies. En la Taula 30, això queda perfectament reflectit en la diferència entre la taxa de privació de les llars que viuen en un habitatge en propietat sense o amb hipoteca. Els individus que viuen en un habitatge de propietat hipotecat tenen una taxa de privació força més prominent (19,4%) que els que viuen en un habitatge de propietat sense pagaments pendents (12,5%). Per veure l'efecte de la càrrega que suposa la hipoteca només cal comparar aquestes taxes de privació amb les taxes de pobresa monetària obtingudes en el primer apartat. Cal recordar que els individus sense hipoteca tenen un risc més elevat de pobresa monetària que els que encara tenen pagaments pendents. És a dir, és possible que els individus que viuen en un habitatge de propietat hipotecat tinguin un nivell mitjà de renda prou important per estar menys exposats al risc de pobresa monetària que els individus sense hipoteca, no obstant la càrrega econòmica de la hipoteca provoca, si més no en part, que el seu nivell mitjà de vida sigui inferior i que, per tant, estiguin més exposats al risc de privació.

El que no canvia en aquesta anàlisi de privació respecte de l'anàlisi de pobresa monetària és que el col·lectiu que pateix les taxes i els nivells de privació més contundents

Taula 30.
Percentatge de població pobra i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació[1] a Catalunya segons el règim de tinença de l'habitatge principal

Règim tinença habitatge	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
En propietat, sense préstecs ni hipoteques	20,5	12,5	0,8	0,6	0,8	0,8
En propietat amb préstecs o hipoteques	10,2	19,4	0,9	0,6	1,0	1,0
Lloguer	32,0	39,5	1,7	3,3	1,7	1,9
Cessió semigratuïta o gratuïta	11,1	18,2	1,1	0,7	1,2	1,1
Conjunt població	**18,6**	**18,9**	**1,0**	**1,0**	**1,0**	**1,0**

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

és el d'individus que viuen en un habitatge de lloguer. Aquests presenten una taxa de privació que dobla la de la mitjana poblacional, i un nivell de privació d'habitatge que triplica el de la mitjana del conjunt de la població. Malgrat que el grup de llogaters és un col·lectiu relativament heterogeni, l'elevat nivell de privació d'habitatge és la conseqüència de la interrelació de diversos factors: nivells de renda baixos, problemes per accedir al mercat del crèdit i tenir pocs incentius per condicionar, o, si més no, millorar, un habitatge que no els pertany.

Privació i salut

En l'apartat sobre la dimensió monetària de la pobresa l'estat de salut representa un factor clau a l'hora de determinar el nivell de vida dels individus, ja que pot interferir de forma important en la participació laboral tant dels malalts i discapacitats com dels que en tenen cura. Com corroboren les observacions de pobresa monetària, aquesta circumstància condueix a situacions de pobresa econòmica que, per la seva banda, poden impedir el gaudi de les condicions necessàries per evitar estats de salut deteriorats, com disposar d'un habitatge confortable, seguir una dieta equilibrada o poder comprar els medicaments necessaris. D'acord amb aquests arguments, que duen cap a un cercle viciós, juntament amb l'evidència sobre la incidència de la pobresa monetària entre els individus amb un estat de salut precari, o a les llars amb presència de discapactitats o adults dependents, s'esperaria trobar nivells de vida relativament baixos en aquestes llars.

Els resultats de la Taula 31 mostren que, efectivament, el nivell de vida d'aquests col·lectius és molt inferior al d'aquells individus que no tenen problemes greus de salut o de discapacitació. D'acord amb el primer panell de resultats de la Taula 31, les llars encapçalades per discapacitats s'enfronten a un risc de privació del 35,5%, que pràcticament duplica el risc de les llars encapçalades per una persona no discapacitada.

Per altra banda, com succeïa en el cas de la pobresa monetària, el simple fet de conviure amb un discapacitat o un adult dependent, incrementa tant el risc com els nivells de privació. El següent panell de resultats evidencia que les llars amb discapacitats tenen

Taula 31.
Percentatge de població pobra i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació[1] a Catalunya segons la condició de discapacitat de la persona de referència, i la presència de membres amb alguna discapacitat o adults dependents a la llar

	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
Persona de referència						
Sense discapacitat	18,2	18,5	1,0	1,0	1,0	1,0
Amb discapacitat	35,3	35,5	2,0	1,2	1,8	1,8
A la llar hi ha persones amb discapacitat						
Cap discapacitat	17,2	17,8	0,9	1,0	1,0	0,9
Almenys una persona discapacitada	32,6	30,0	1,8	1,4	1,5	1,6
A la llar hi ha adults dependents						
Sense dependents	17,3	18,5	1,0	1,0	1,0	1,0
Almenys un adult dependent	37,0	24,4	1,7	1,1	1,2	1,3
Conjunt població	**18,6**	**18,9**	**1,0**	**1,0**	**1,0**	**1,0**

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.
Font: elaboració pròpia a partir del PaD 2001 sobre una mostra de 1.730 llars.

nivells de privació especialment elevats en l'àmbit bàsic de consum (un 80% per sobre de la mitjana poblacional).

Finalment, d'acord amb les taxes de privació segons l'estat de salut subjectiu de la persona de referència que presenta la Taula 32, la relació entre l'estat de salut i el risc de privació és negativa. És a dir, tant el risc com els nivells de privació són molt menors en aquells individus que conviuen en llars on la persona de referència gaudeix d'una molt bona salut, que en aquelles altres llars on la salut de la persona de referència és dolenta o molt dolenta.

Com ja s'ha comentat en l'apartat anterior, l'estat de salut d'una persona està molt lligat a la seva edat. En la present anàlisi també s'ha volgut fer l'exercici de comparar

Taula 32.
Percentatge de població pobra i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació[1] a Catalunya segons la percepció subjectiva de l'estat de salut i la condició de jubilat o no de la persona de referència

	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
Conjunt població						
Molt bona o bona	13,3	14,1	0,7	1,0	0,8	0,8
Regular	26,0	25,6	1,3	1,0	1,2	1,2
Molt dolenta o dolenta	42,4	35,6	2,1	0,9	1,8	1,8
Població jubilada						
Molt bona o bona	24,4	14,2	0,8	0,6	0,7	0,7
Regular	42,1	25,7	1,3	0,9	1,0	1,1
Molt dolenta o dolenta	69,3	46,5	2,6	1,0	1,9	2,0
Població no jubilada						
Molt bona o bona	11,9	14,1	0,7	1,1	0,8	0,8
Regular	20,1	25,5	1,3	1,0	1,2	1,2
Molt dolenta o dolenta	25,7	28,9	1,8	0,8	1,7	1,6
Conjunt població	**18,6**	**18,9**	**1,0**	**1,0**	**1,0**	**1,0**

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

les taxes de privació distingint entre la població jubilada i la que no ho està. Com es pot comprovar, la relació entre estats de salut deteriorats i privació es manté tant per la població jubilada com per la que no ho està. Amb tot, hi ha diferències de nivell importants, ja que els jubilats amb un estat de salut dolent o molt dolent tenen moltes més privacions que els individus amb el mateix estat de salut, però que encara no s'han jubilat. Tant és així que pràcticament un de cada dos individus jubilats amb una salut dolenta o molt dolenta es trobarien en situació de privació, amb taxes de privació a nivell bàsic de consum de 2,6 vegades les del conjunt de la població.

Privació i nova immigració

En la Taula 33 el col·lectiu dels nous immigrants té un risc de privació que dobla el de la població no immigrant. Entre quatre i cinc de cada deu immigrants, doncs, es trobarien en una situació de privació alarmant, sobretot pel que respecte a l'habitatge. Igual com passava a la pobresa monetària, l'origen dels immigrants és rellevant a l'hora de determinar-ne el risc de privació. Els millor situats són els immigrants europeus, amb una taxa de privació del 27%. Per interpretar correctament aquest risc de privació cal tenir present que aquest està integrat per dos col·lectius ben diferents: els individus més benestants que provenen d'algun país membre de la Unió Europea, Suïssa i Noruega, i els que provenen d'altres països europeus, amb nivells de vida, generalment, molt inferiors. El pes relatiu d'aquest segon grup, juntament a les seva situació molt més precària, fa que aquest col·lectiu tingui una taxa de privació mitjana per sobre de la del conjunt de Catalunya.

Els immigrants que provenen de l'Amèrica del Sud o Central, Àsia o Àfrica, mostren una taxa de privació molt superior a la dels immigrants europeus, segons la qual,

Taula 33.
Percentatge de població pobra i amb privació i valors mitjans relatius dels índexs de privació[1] a Catalunya segons la condició d'immigrant de la persona de referència i el seu origen

	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índex			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
Persona de referència						
No immigrant	17,6	17,6	1,0	0,9	1,0	1,0
Immigrant	38,1	44,0	1,7	4,0	1,5	1,8
Segons l'origen de la població immigrada						
Europa	15,8	26,9	1,7	4,1	1,1	1,6
Amèrica del Sud, Central, Àsia o Àfrica	44,7	49,2	1,7	4,0	1,6	1,9
Conjunt població	**18,6**	**18,9**	**1,0**	**1,0**	**1,0**	**1,0**

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

pràcticament un de cada dos immigrants estaria en situació de privació. Possiblement el que esdevé més preocupant és la situació d'aquests individus respecte a l'habitatge, doncs el valor mitjà de l'índex de privació d'habitatge quadruplica l'índex mitjà del conjunt de la població.

Privació i nivell educatiu

De l'anàlisi prèvia entre educació i pobresa monetària se'n deriva que la formació constitueix un factor important per entendre el patró del nivell de vida a Catalunya. Tanmateix, l'educació no només contribueix a millorar el nivell de vida en la mesura que proporciona més ingressos, sinó que també té un segon efecte directe sobre el nivell de vida dels individus. Els individus més formats tenen menys dificultats en una societat moderna i desenvolupada, caracteritzada per elevats fluxos d'informació i institucions complexes que, tot i que ajuden a estructurar la societat, requereixen del ciutadà una certa habilitat per assolir un bon nivell de vida.

Com en l'examen de la pobresa monetària, a continuació s'observa la relació entre l'educació i la privació tenint en compte el nivell d'estudis de la persona de referència de la llar, distingint entre els menors i els majors de 40 anys. La Taula 34 recull la informació rellevant per analitzar la relació entre la privació i el nivell d'estudis de la persona de referència de la llar. Les taxes de privació corroboren la principal conclusió de l'examen de la pobresa monetària: hi ha una relació decreixent entre el nivell educatiu i el risc de privació.

Com era previsible, el grup que mostra problemes de privació més greus és el de les llars encapçalades per persones sense cap títol, és a dir, els que no saben ni llegir ni escriure, els que tot i no haver cursat estudis saben llegir i escriure, i els que no han finalitzat l'educació primària. El grup integrat per persones amb graduat escolar encara pateix taxes de privació lleugerament superiors a la mitjana poblacional. Per tant, els estudis secundaris de grau mitjà representen el punt de tall entre aquells que pateixen riscos de privació per sobre i per sota la mitjana catalana. D'entre els col·lectius amb riscos de privació inferiors a la mitjana catalana, els més ben posicionats són els que han cursat educació superior, amb una taxa de privació del 9%.

Taula 34.
Percentatge de població pobra i amb privació, i valors mitjans relatius dels índexs de privació[1] a Catalunya segons el nivell d'estudis de la persona de referència i segons el grup d'edat[2]

Nivell d'estudis	Població (%)		Valors mitjans relatius dels índexs			
	pobra	amb privació	consum	habitatge	secundari	global
Conjunt població						
Sense estudis	44,0	40,4	2,2	1,5	1,9	1,9
Estudis primaris	21,5	19,9	1,1	1,0	1,1	1,1
Estudis secundaris	9,9	13,7	0,7	1,0	0,8	0,8
Estudis superiors	7,5	9,0	0,4	0,7	0,5	0,5
Grup jove						
Sense estudis	26,8	46,1	2,7	2,2	2,3	2,4
Estudis primaris	22,9	34,3	1,6	1,4	1,6	1,6
Estudis secundaris	13,7	19,3	0,9	1,3	1,0	1,0
Estudis superiors	10,5	5,3	0,3	0,5	0,4	0,4
Grup gran						
Sense estudis	47,1	39,4	2,1	1,4	1,8	1,8
Estudis primaris	20,9	14,1	0,9	0,8	0,9	0,9
Estudis secundaris	5,5	7,5	0,4	0,8	0,6	0,6
Estudis superiors	5,9	10,8	0,5	0,7	0,6	0,6
Conjunt població	**18,6**	**18,9**	**1,0**	**1,0**	**1,0**	**1,0**

1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans del conjunt de la població per cada dimensió.
2. Grup jove: persones de referència menors de 40 anys.
Grup gran: persones de referència de 40 o més anys.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Els dos últims panells de la Taula 34 il·lustren el risc i els índexs relatius de privació dels dos grups d'edat considerats en l'estudi de la pobresa monetària. D'acord amb els resultats, el grup jove mostra taxes i nivells de privació més elevats que el grup gran. Per tant, les llars encapçalades per persones de referència sense estudis menors de 40 anys (és a dir, que pertanyen al grup d'edat jove) són les que afronten el risc i els nivells de privació més greus.

Finalment cal concloure que les observacions entorn de la privació per grups poblacionals es veuen corroborades per una anàlisi de regressió multivariant. En particular, s'ha estimat la probabilitat de privació a partir d'un model pròbit, amb les mateixes variables explicatives que les utilitzades per a l'examen multivariant de la pobresa monetària, i quatre regressions per mínims quadrats ordinaris, on les variables dependents han estat els nivells de privació de cadascun dels àmbits de privació, i el nivell de privació global. La conclusió és que els principals resultats d'aquest segon apartat sobre la privació dels diferents col·lectius són vàlids en una anàlisi multivariant.

Síntesi. Els grups de risc de la privació a Catalunya

L'anàlisi de la privació a Catalunya ha permès constatar que una part significativa de la població pateix mancances, tant si és en la dimensió bàsica de consum, en la d'habitatge o en la dimensió secundària. Per exemple, un 7,3% de la població declara viure en llars que pateixen deficiències greus en l'habitatge amb dificultats econòmiques per resoldre-les, o un 14% diu que arriba a final de mes amb molta dificultat.

Per grups poblacionals, la cara més tradicional de la pobresa monetària, vinculada a la inactivitat i a la vellesa, tampoc escapa de la privació, si bé amb algunes diferències. El nivell mitjà de privació de la població d'edats avançades és significativament més baix que el risc de pobresa monetària. Entorn d'un 20% de la població catalana que pateix privació viu en una llar on la persona de referència té més de 65 anys (o més de 60 si està jubilada). Dins del col·lectiu de la gent gran, però, les diferències de privació són notables, segons si la persona gran viu en un nucli amb parella o sense. Mentre que les persones grans amb un nucli sense parella pateixen un risc de privació molt alt, que afecta especialment la dimensió bàsica de consum, quan la persona gran conviu amb parella els seus nivells de privació són molt similars a la mitjana. Contrastant amb els resultats de pobresa monetària, s'observa que el col·lectiu de la gent gran apareix amb tanta privació com el de la població dels infants o la dels joves en el seu conjunt.

Per altra banda, un 14,4% de la població privada en edat activa viu en llars on la persona de referència no està jubilada, però es troba en situació d'inactivitat (invalidesa

laboral, viduïtat o d'altres). Aquest col·lectiu també pateix un risc de privació elevat. Conjuntament, el col·lectiu de la gent gran i el de la població en edat activa, però en situació d'inactivitat, representen gairebé un terç de la població en risc de privació a Catalunya (un 29,5% del total). L'examen sobre el tipus de prestació que rep la persona de referència ha permès constatar que els perceptors de pensions de viduïtat, d'invalidesa, o d'altres com la PIRMI, són els col·lectius amb unes taxes de privació més prominents, mentre que els perceptors de pensions de jubilació mostren un risc mitjà molt proper al del conjunt de la població, i significativament més baix en la dimensió d'habitatge.

Per altra banda, la població amb privacions que conviu amb una persona de referència laboralment activa constitueix un 64,1% del total. S'ha constatat un risc de privació alt per al col·lectiu de persones en llars encapçalades per un aturat amb un risc de privació és elevat, sobretot en la dimensió bàsica de consum i en la dimensió secundària i més reduït en la dimensió bàsica d'habitatge. Tal com s'afirmava en el cas de la pobresa monetària, el gruix de la població activa en situació de privació és el constituït per llars en les quals hi ha algun ocupat. Gairebé un 90% de la població amb privació en edat activa a Catalunya conviu en llars en les quals almenys hi ha un ocupat. De fet, la privació apareix molt més associada a la temporalitat en l'ocupació que la pobresa monetària. El risc de privació és més gran quan la persona de referència treballa amb un contracte temporal o a temps parcial, però la situació no millora gaire en termes de privació quan a la llar hi ha dos ocupats, tots dos amb un contracte temporal. La privació en la dimensió bàsica d'habitatge de les persones en una llar on tots dos membres de la parella treballen amb un contracte temporal és cinc vegades superior a la mitjana. Malgrat els esforços de moltes parelles, si la precarietat en l'ocupació els permet escapar de la pobresa monetària, no els permet d'evitar nivells elevats de privació.

De nou, un nivell educatiu baix (primària incompleta), la presència de persones discapacitades o adults dependents a la llar o bé un deteriorat estat de salut de la persona de referència, empitjoren de manera molt important el risc de privació econòmica d'aquestes llars, tal com succeïa en el cas de la pobresa monetària.

Una cara nova de la privació és la de la pobresa que afecta les llars en formació, quan la persona de referència té menys de trenta-cinc anys. Aquesta nova cara està vinculada a la 'càrrega' que representen els nens i els joves per a les famílies. Si bé les famílies en formació sembla que poden garantir un nivell mínim de recursos corrents, en termes de privació sobretot pel que fa referència a les condicions de l'habitatge, se situarien entre els grups amb un risc més elevat.

En canvi, hi ha una part important de les famílies monoparentals que, malgrat mostrar un risc elevat de pobresa monetària, aconsegueixen reduir molt sensiblement el risc de privació. Tot i això, els nivells de privació en la dimensió bàsica d'habitatge i secundària són elevats en el cas de les llars monoparentals amb menors a càrrec.

Els indicadors de pobresa i privació tampoc coincideixen per als treballadors agraris. Els nivells de privació d'aquest col·lectiu se situen per sota dels nivells mitjans, a diferència d'allò que passava amb la pobresa monetària. Les dificultats per mesurar acuradament les rendes d'aquests grups a l'enquesta podrien explicar aquestes diferències.

La població immigrant extraeuropea mostra un risc de privació que gairebé dobla el del conjunt de la població. Igualment, el risc de privació és sensiblement superior per a aquells que estan en situació d'accés a la propietat o que lloguen l'habitatge. En aquest darrer cas, els llogaters representen un 30,9% de la població privada, un percentatge similar al corresponent a la població amb privació que es concentra en habitatges de propietat sense càrregues pendents.

Conclusions i reflexions finals

Tal com s'anunciava a la introducció d'aquest treball, el principal objectiu al llarg d'aquestes pàgines ha estat contribuir a un millor coneixement de les realitats actuals de la pobresa i l'exclusió social a Catalunya. A través, fonamentalment, de l'estudi de la dimensió econòmica d'aquests fenòmens, s'ha ofert una descripció exhaustiva dels recursos i les condicions de vida de la població més desafavorida a Catalunya l'any 2001 a partir de les microdades que ofereix el PaD.

Una de les principals conclusions del treball és que els qui pateixen pobresa monetària i privació a Catalunya no es poden caracteritzar a partir d'un únic perfil, sinó que són fenòmens complexos, associats a un conjunt també complex de situacions i circumstàncies.

Per una banda, l'anàlisi evidencia la cara de la pobresa potser més tradicional, associada a la vellesa i la inactivitat. Conjuntament, aquests dos col·lectius representen gairebé la meitat dels pobres, segons els ingressos, a Catalunya. D'entre els individus amb privació, el pes d'aquest grup es redueix a un terç, ja que té un risc mitjà de privació inferior al risc de pobresa monetària. Pel que fa als nivells de privació, s'ha detectat que són especialment elevats en les persones grans que viuen en un nucli sense parella (vídues en un 71,8% dels casos), especialment en la dimensió bàsica de consum, i en les persones de referència en edat activa que es declaren inactives o en situació d'incapacitat. Per altra banda, les persones grans que viuen en parella i els perceptors de pensions de jubilació mostren uns nivells de privació, especialment en la dimensió bàsica d'habitatge, per sota dels de la mitjana poblacional.

El fet que el col·lectiu de persones grans i inactives estigui integrat en bona mesura per persones dependents d'algun tipus de prestació pública, tant si és de vellesa, invalidesa, viduïtat com d'altres, fa pensar que les prestacions mínimes i assistencials del sistema de garantia de rendes són insuficients; no només perquè les prestacions actuals no permeten una correcta participació social de bona part d'aquest col·lectiu (entre tres i quatre de cada deu persones dins d'aquest grup patirien els efectes de la pobresa monetària) sinó, i encara és més greu, perquè una part no pot escapar de la pobresa més absoluta, lligada a la privació en la dimensió bàsica de consum.

Al costat d'aquesta cara de la pobresa lligada a la vellesa i a la inactivitat, hi ha les noves formes de pobresa que afecten la població activa que arrossega els efectes de l'atur i del progressiu deteriorament del mercat de treball com a mecanisme de garantia de rendes. En aquest sentit, s'ha constatat un risc molt alt de pobresa monetària, i sobretot de privació en la dimensió bàsica de consum (i també secundària) en les persones que viuen en llars encapçalades per un aturat, el pes dels quals, sobre el total, és relativament reduït, però els efectes d'aquesta pobresa severs. Novament, es posa

de manifest la inadequada protecció que ofereix el sistema de garantia de rendes a la població aturada a Catalunya.

Si aquesta població inactiva té la possibilitat de vincular-se al mercat de treball de manera informal, aconsegueix reduir de manera significativa la seva precarietat de recursos i els seus nivells de privació. El resultat indicaria la importància del fet que els sistemes de garantia de rendes s'estableixin de manera que no es penalitzi l'esforç personal i els possibles vincles amb el mercat de treball.

La pobresa monetària i la privació no només afecten la gent gran, els inactius o els aturats. Els resultats mostren que, si bé el risc de pobresa i privació es redueix de manera significativa quan algú al nucli de la llar treballa, el gruix de la població que pateix la pobresa i, encara més, la privació és el constituït per les persones que conviuen en llars on algú al nucli treballa. L'anàlisi ha permès associar la precarietat en l'ocupació amb el risc de pobresa i privació. El risc de pobresa, i especialment el risc de privació, és elevat quan al nucli només hi ha un ocupat i aquest treballa amb un contracte temporal o a temps parcial. Quan al nucli hi ha dos ocupats, i tots dos treballen de manera precària, tot i que aconsegueixen reduir sensiblement el risc de pobresa monetària, es constata que sofreixen uns nivells de privació, sobretot pel que fa a la dimensió bàsica d'habitatge, molt elevats. Malgrat els esforços de moltes parelles per escapar de la vulnerabilitat econòmica, la precarietat en l'ocupació no els permet l'accés a un habitatge digne.

D'entre els treballadors, quan la persona de referència és un treballador o treballadora no qualificat, tant si és a la indústria com als serveis, el risc de pobresa monetària i privació també se situa per sobre de la mitjana.

L'examen de les condicions de vida ha permès corroborar una cara nova de la privació que no s'observa per a la pobresa monetària i que afecta les llars en formació més joves. Encara que les famílies més joves en formació sembla que són capaces de garantir un nivell mínim de recursos corrents, en termes de privació, sobretot pel que fa referència a les condicions de l'habitatge, se situarien entre els grups en pitjor situació. Les famílies monoparentals amb menors dibuixen també un risc elevat de pobresa monetària

i uns nivells de privació per sobre de la mitjana. En conjunt, si l'anàlisi en termes de pobresa monetària situava les persones grans en clar desavantatge, quan s'observen les condicions de vida, els nivells de privació per a la gent gran són equivalents als dels grups dels infants o els joves.

Finalment, aquest treball també ha confirmat que un nivell educatiu baix (primària incompleta), la presència de persones discapacitades o dependents a la llar, així com un deteriorat estat de salut de la persona de referència, agreugen de manera significativa el risc de precarietat econòmica i de privació de les persones afectades. Igualment, el risc de pobresa i sobretot de privació és més alt per aquells que lloguen l'habitatge, i per a la població immigrant no europea.

S'han anat remarcant al llarg d'aquest monogràfic algunes de les limitacions que caldrà subsanar en futurs estudis. Tanmateix, es confia que aquest treball posi en evidència de manera prou contundent les realitats de pobresa i exclusió social a Catalunya i la necessitat d'una acció pública molt més decidida de cara a combatre aquestes situacions. S'és conscient, però, que les recomanacions polítiques no són senzilles.

Al llarg d'aquest treball s'ha recalcat la necessitat d'una adequada política de garantia de rendes. L'anàlisi fa ben palesa la importància que tenen les polítiques laborals, les familiars, les d'habitatge, les de salut, les d'educació o d'immigració, en l'establiment d'allò que hauria de ser una estratègia integral per combatre la pobresa i l'exclusió social a Catalunya.

Annex metodològic

Aquest annex té per objectiu presentar de forma sintètica les opcions conceptuals i metodològiques adoptades en aquest estudi i presentar les dades microeconòmiques utilitzades per avaluar la pobresa a Catalunya. En la primera part, es descriu des d'una perspectiva conceptual la complementarietat entre les dues aproximacions a la mesura de la pobresa que s'empren en aquest monogràfic: la de la pobresa monetària i la de la privació. En una segona part, es presenten els continguts del PaD, la font de dades microeconòmiques en la qual es basa aquest treball. Atès que es tracta d'una nova base de dades i que és una de les primeres vegades que s'utilitza, s'ha cregut oportú aprofundir en el seu abast i limitacions per a l'estudi de la pobresa a Catalunya. Finalment, en la tercera part es detalla la metodologia utilitzada en l'anàlisi de la pobresa monetària i la privació.

Pobresa monetària i privació: dues perspectives complementàries per a l'estudi de la pobresa a Catalunya

A pesar de la importància que tenen les xifres de pobresa en el debat públic, el concepte de pobresa, pràcticament com qualsevol concepte de naturalesa social, està subjecte a ambigüitats i confusions. Si una cosa queda clara de la recerca empírica sobre la mesura de la pobresa és que no hi ha una manera "correcta" o única de mesurar aquest fenomen. Qualsevol aproximació empírica a la mesura de la pobresa comporta un conjunt de decisions metodològiques i conceptuals que duen inevitablement a l'adopció de judicis de valor. Aquestes tries, si bé permeten mesurar el concepte, allunyen sovint el consens necessari pel que fa als resultats o conclusions de l'anàlisi.

Sen (1976) distingeix dues fases fonamentals a l'hora de mesurar la pobresa: la de la identificació i la de l'agregació. La identificació consisteix a delimitar, per a una població determinada, qui és pobre i qui no ho és. Aquesta fase demana, entre altres aspectes, l'establiment d'un llindar de pobresa o d'un indicador de benestar. L'agregació, en canvi, resumeix, sovint a través d'un índex, el nivell de pobresa d'una determinada societat. Si durant els anys setanta i vuitanta, el problema de l'agregació va centrar

bona part dels esforços dels investigadors en aquest camp, i avui es coneixen prou bé les propietats dels diferents índexs i instruments disponibles per dur a terme l'agregació, més recentment, els esforços sobre la mesura s'estan concentrant en la correcta identificació de la població de risc. Aquest darrer tema ha centrat i centra l'esforç de molts investigadors socials.

De manera generalitzada, i a causa probablement de la influència que la Unió Europea ha tingut en l'elaboració de xifres de pobresa en les últimes dècades, el concepte de pobresa s'ha identificat amb el de pobresa relativa mesurada en una sola dimensió, la dels recursos econòmics, normalment a través dels ingressos monetaris. Ja l'any 1975 el Consell Europeu de Ministres considera en situació de pobresa aquells "individus i famílies els recursos dels quals són tan minsos que no els permeten compartir les formes de vida mínimament acceptables a l'estat membre on viuen". D'acord amb aquesta definició, la majoria d'estudis publicats durant els anys vuitanta i noranta per Eurostat es fonamenten en una visió relativa de la pobresa: consideren que una persona és pobra quan la seva renda 'ajustada o equivalent' està per sota del 50% de la renda mitjana de l'estat en què viu.[38]

Malgrat la importància que l'aproximació monetària té en els estudis de pobresa, aquest enfocament unidimensional i relatiu ha estat objecte de moltes crítiques, sobretot per part d'aquells que veuen la pobresa, no tant com la manca de recursos corrents, sinó com la impossibilitat de compartir un nivell de vida digne en una determinada societat. En els últims anys hi ha hagut un canvi important en l'orientació dels estudis de pobresa, cap a una voluntat d'integrar la multidimensionalitat del fenomen i identificar-ne els processos que estan al darrere de la seva emergència i agreujament. També s'ha produït un canvi terminològic, de la "pobresa" s'ha passat a dir-ne "exclusió social". En el conjunt d'indicadors socials que la Unió Europea ha posat en marxa recentment per a l'avaluació i seguiment dels diferents plans nacionals per a la inclusió social es manifesta aquest canvi d'èmfasi. Si bé els indicadors de pobresa monetària juguen un paper central com a indicadors de risc de pobresa i exclusió, el conjunt

38. D'aquestes primeres anàlisis, el treball d'O'Higgins i Jenkins (1989) n'és una bona mostra.

d'indicadors socials és molt més ampli i integra aspectes relacionats amb l'ocupació, l'atur, l'educació, la salut i l'habitatge entre d'altres.[39]

Una crítica fonamental a l'enfocament basat només en la renda rau en les limitacions que presenta com a única eina de mesura del benestar econòmic. De fet, la renda només és una *proxy* imperfecta del nivell de vida, ja que persones amb els mateixos recursos corrents poden gaudir, a la pràctica, de nivells de vida molt diferents. Això ha portat a una prolífica literatura amb aproximacions complementàries a la de la renda entre les quals caldria destacar la de la privació. Segons aquesta perspectiva, el concepte de pobresa consistiria en una situació de carestia en una sèrie d'àmbits com el de l'alimentació o el consum d'altres béns bàsics, les condicions de l'habitatge o qualsevol altra àrea que es consideri rellevant en cada societat i moment. Segons l'aproximació de la privació, es tracta d'identificar com a pobres o amb privació aquells que, a causa de la insuficiència de recursos, mostren una acumulació de mancances en aspectes considerats fonamentals en la determinació del nivell de vida d'una societat.

En el treball pioner de Townsend (1979), aquest autor analitza 'estils de vida' al Regne Unit i desenvolupa una sèrie d'indicadors de privació objectiva, és a dir, estudia si les famílies presenten mancances a les llars en les quals viuen i si poden participar en activitats on la majoria de la població participa. En el seu treball original, Townsend s'aproxima a l'anàlisi de les condicions 'objectives' de privació relativa a través de la definició de l'estil de vida compartit o aprovat de manera generalitzada per cada societat, i estudia si hi ha un punt en l'escala de la distribució de recursos per sota del qual les famílies tenen cada vegada més dificultats per compartir els costums, les activitats i les dietes d'aquest estil de vida. Ateses les dificultats que empíricament s'han trobat per establir aquest punt de tall a l'escala de renda, les anàlisis posteriors de privació com la de Nolan i Whelan (1996), i molts d'altres, s'han centrat en l'aprofundiment de la relació entre privació i pobresa monetària, integrant la mateixa privació com a element constitutiu del benestar econòmic a l'hora de determinar la condició de pobre.

39. Vegeu http://www.europa.eu.int/comm/employment_social. En aquesta pàgina web es poden consultar els diferents documents i indicadors elaborats com a part de l'estratègia de coordinació oberta i impulsada per a la construcció de l'Europa Social.

Els estudis sobre renda i privació posen de manifest que la relació empírica entre aquests conceptes és molt menor del que a priori s'hauria pogut anticipar. Una bona part de les persones, que s'identifiquen com a pobres d'acord amb la renda, no experimenten privació, ja que l'ús de la renda com a únic indicador de benestar seria problemàtic. La identificació de pobres amb els individus que pateixen privació també és problemàtica perquè una proporció important dels individus amb privació no se situa a la cua baixa de la distribució de la renda. El fet és que el nivell de vida està condicionat no només pels recursos corrents, sinó per un concepte més ampli i proper al de la renda permanent que incorporaria els estalvis així com altres actius, i els béns i serveis públics.

Si bé el nivell de renda d'un individu condiciona o determina el seu grau de privació, hi ha arguments de pes per pensar que individus que gaudeixen de la mateixa renda pateixen graus de privació diferents. En altres paraules, per una sèrie de raons, que s'addueixen tot seguit, el nivell de renda es correspon només de forma imperfecta amb el nivell de vida en les societats contemporànies. Els dos arguments més importants estan relacionats amb les decisions d'estalvi i desestalvi prèvies a l'observació de la renda corrent, i amb la impossibilitat d'incloure la variable riquesa en l'anàlisi.

En primer lloc, la utilització de la renda anual no permet tenir en compte les pautes d'estalvi i desestalvi seguides pels individus en els períodes previs al cobert per l'enquesta. L'estalvi o desestalvi acumulat certament condiciona de forma important la capacitat de consum corrent i, per tant, influeix sobre el nivell de vida dels individus. En conseqüència, persones amb un mateix nivell de renda corrent poden tenir nivells de vida diferents, o en altres paraules, graus de privació diferents.

En segon lloc, quan s'utilitza la variable renda no es té en compte la riquesa dels individus. Aquesta constitueix una font addicional de recursos i una garantia que facilita l'accés al crèdit, i, per tant, condiciona les pautes d'estalvi i desestalvi. Tant la riquesa com l'accés al crèdit que aquesta facilita, estan molt més vinculades a certes inversions o consums (com la inversió en habitatge o l'adquisició d'equipament per a la llar) que a la renda corrent. Per tant, hi ha elements importants que determinen el nivell de vida individual que no estan estretament vinculats al nivell de renda corrent dels individus, però que sí que es tenen en compte a l'hora de mesurar la privació.

Altres consideracions també juguen un paper afí a l'hora d'explicar el grau de dissociació entre la renda corrent i el nivell de vida dels individus. Per una banda cal tenir en compte els problemes de subestimació de rendes no homogènia que presenten la majoria de bases de dades. Com que la subestimació de la renda no afecta de la mateixa manera tots els col·lectius, les dades de renda poden conduir a errors a l'hora d'avaluar la situació econòmica de determinats grups poblacionals. Addicionalment, la dificultat per avaluar correctament les diferents necessitats dels individus que pertanyen a diferents llars no permet estimar de forma inequívoca els recursos necessaris per assolir un cert benestar econòmic. Per altra banda, l'exclusió d'una sèrie de components no monetaris del nivell de vida pot ser important a l'hora d'avaluar el nivell de vida de certs col·lectius. Aquests components no monetaris inclouen, entre d'altres, les retribucions en espècie relacionades amb el treball, la producció, per exemple agrícola, dedicada a l'autoconsum, la propietat, sobretot de l'habitatge, o les prestacions no monetàries que resulten de la utilització dels serveis públics i comunitaris.

Malgrat les crítiques que ha rebut l'ingrés com a aproximació al nivell de vida de les persones, alguns autors com Atkinson (1989) n'han reivindicat l'ús en les anàlisis de pobresa des d'una perspectiva diferent, la dels drets socials. En la societat actual, cal garantir el dret de qualsevol persona a un mínim de recursos, com a condició necessària per a la participació social. Des d'aquesta perspectiva, la població que no és capaç d'assolir un mínim de recursos ha de ser motiu de preocupació social, independentment d'altres qüestions.

Aquestes observacions porten a considerar l'estudi de la pobresa a Catalunya no només des de la perspectiva dels ingressos, sinó també a partir de l'aproximació de la privació. L'objectiu és el de mesurar la pobresa des d'aquestes dues vessants: la dels ingressos i la de la privació. Per una banda, l'anàlisi dels ingressos permet aprofundir en una de les dimensions claus de la pobresa, la pobresa monetària, i determinar quina és la població que a Catalunya no assoleix un nivell mínim d'ingrés. Per altra banda, i tal com mostra l'evidència empírica, les aportacions de l'enfocament de la privació a l'hora d'identificar les llars i persones en situació de pobresa i exclusió social, són importants, ja que la mesura de la privació permet incorporar la multidimensionalitat de la pobresa a l'anàlisi. Els resultats de la introducció d'aquesta multidimensionalitat

demanen un salt cap a l'estudi dels processos d'acumulació i erosió dels recursos de les llars i les persones, i cap a una comprensió més àmplia de les dinàmiques de pobresa i exclusió social. L'examen de la privació també està relacionat amb el de les capacitats i funcionaments referits per Sen (1980, 1983, 1999). Sen defensa la mesura del nivell de vida en termes de capacitats. És la capacitat de funcionar el més proper al benestar social. L'anàlisi de la pobresa hauria de ser sensible a les diferències que per raó d'edat, de sexe o d'incapacitat, per exemple, fan que determinades persones, encara que tinguin el mateix nivell de recursos, es trobin en situacions clarament desavantatjoses per a la consecució dels seus fins.

En aquest monogràfic només es prova d'oferir una primera descripció dels col·lectius en situació de risc de pobresa monetària i de risc de privació. S'espera poder aprofundir en una identificació més adient del col·lectiu de pobres a Catalunya en futurs monogràfics, combinant la informació dels ingressos amb els de la privació tal com ho fan, oficialment, a Euskadi o Irlanda.[40]

El PaD: nova font de microdades per a l'estudi de la pobresa a Catalunya

Què és el PaD?[41]

El PaD és l'abreviatura del Panel de Desigualtats Socials de Catalunya, creat per l'Observatori de les Desigualtats Socials de la Fundació Jaume Bofill[42] amb l'objectiu d'aportar nova informació que permeti a investigadors i agents socials conèixer millor quins són els mecanismes que generen la desigualtat a Catalunya. El PaD se centra, entre altres coses, en qüestions relacionades amb l'educació, l'habitatge, la salut, el treball, els ingressos o la distribució de responsabilitats dins d'una llar. El PaD pregunta

40. Vegeu Layte *et al.* (2000) o Sanzo (2000). També Lollivier i Verger (1997).

41. Nota de l'editor: Tot i que el PaD es descriu àmpliament a l'inici d'aquesta publicació, ens ha semblat pertinent reproduir una valoració externa i rigorosa de qui ha fet ús de les dades del PaD i n'exposa tant el potencial com les limitacions.

42. Per a més informació vegeu www.obdesigualtats.org o www.fbofill.org

sobre les oportunitats i limitacions dels catalans a l'hora de trobar feina, de tenir els recursos necessaris per viure, de gaudir de bona salut, de poder tenir cura dels fills o altres membres de la llar, de disposar d'atenció mèdica, etc. Es tracta, per tant, d'una base de dades extraordinàriament rica en informació, pensada i dissenyada per facilitar la investigació social a Catalunya.

Un dels aspectes destacables del PaD és el fet que recull molta informació dels membres de la llar, i no només de l'informant principal com acostuma a passar en aquest tipus de base de dades. D'aquesta manera, el PaD permet la investigació sobre aquells que normalment no són persona de referència, com ara els joves o els discapacitats. En concret, el PaD inclou quatre tipus de qüestionari: un per a l'informant principal, un per a la parella de l'informant principal, un qüestionari individual i un de *proxy*. L'informant principal és la persona de la llar que respon a totes les preguntes del qüestionari, tant les que fan referència a la seva persona com al conjunt de la llar. És el que, per exemple, informa del règim de tinença de l'habitatge, de la presència d'infants a la llar, del nombre de membres o de si la llar es pot permetre econòmicament un determinat bé. El qüestionari de la parella de l'informant principal i l'individual són molt similars, i inclouen només informació personal, com ara el nivell d'estudis més

Taula A.1.
Composició de la mostra del PaD 2001 segons tipus de qüestionari

Composició de la mostra del PaD 2001	
Nombre de llars a la mostra	**1.991**
Qüestionaris d'informant principal	1.991
Qüestionaris de parella de l'informant principal	1.188
Qüestionaris individuals	801
Qüestionaris *proxy*	609
Nens menors de 16 anys	868
Individus que no col·laboren	300
Nombre d'individus a la mostra	**5.757**

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

elevat aconseguit, el sou mensual o la percepció de l'estat de salut. Quan un dels membres no es troba present a la llar en el moment de l'entrevista, s'utilitza el qüestionari *proxy*, mitjançant el qual algun altre membre respon a algunes preguntes en nom de la persona absent. La Taula A.1 d'aquest annex presenta el nombre de qüestionaris que inclou el PaD 2001 i el total de la mostra.

Un altre aspecte important del PaD és que recull molta informació sobre diferents aspectes de la vida dels individus que, fins a l'arribada del PaD, no eren presents a la societat catalana d'una forma consistent. Com es detalla més endavant, a l'epígraf sobre la metodologia emprada per a l'anàlisi de la privació d'aquest annex, aquesta informació inclou elements objectius —com les condicions i l'equipament de la llar o el fet d'haver-se retardat en el pagament d'algun rebut— i valoracions subjectives —com la percepció individual sobre la dificultat per arribar a final de mes o per satisfer certes necessitats—. A més, el PaD proporciona informació sobre si la llar prefereix no tenir un determinat bé, o no el té perquè no se'l pot permetre econòmicament.[43] Aquesta informació, com s'argumenta al principi de l'anàlisi de privació, esdevé crucial per distingir entre la població que pateix privació i la que no en pateix. Per tant, el PaD brinda una oportunitat única per avaluar el nivell de vida dels individus que fins ara no estava a l'abast dels investigadors. Cal advertir que el PaD ofereix més possibilitats en l'estudi de l'exclusió social que les que s'han explotat en aquest monogràfic. En particular, el PaD ofereix dades de gran interès en relació amb la importància de la xarxa familiar i social i amb la participació política de les persones, informació que no s'examinarà, si bé constituiria un bon complement d'aquest estudi, d'orientació més econòmica.

Com indica el seu nom, el PaD és un panel, o sigui que l'enquesta es realitza cada any sobre les mateixes famílies, cosa que permet no només conèixer què succeeix en un moment concret, sinó també fer un seguiment de les trajectòries vitals dels individus.[44]

43. Aquesta informació sí que està disponible, si més no de forma parcial, al Panel de Llars de la Unió Europea (PHOGUE). Aquesta enquesta, però, no és representativa per a Catalunya, sinó només per a Espanya i per als altres països que hi participen.

44. La Fundació Jaume Bofill té el compromís de garantir el projecte del PaD com a mínim durant quatre onades, del 2001 al 2005.

Tant és així, que l'objectiu del PaD és continuar entrevistant aquells membres que deixen la llar, per exemple, per formar-ne una de nova. Aquesta perspectiva longitudinal permet introduir en anàlisis futures l'estudi de la dinàmica de la pobresa. Tal com posa de manifest la recerca empírica, és tracta d'un aspecte clau en aquest camp, ja que una bona part de la població identificada com a pobra segons el seu nivell d'ingressos només pateix una situació de pobresa transitòria. La fotografia estàtica de la pobresa tendeix a sobrerepresentar aquells col·lectius que experimenten una pobresa de més llarga durada.[45] A més a més, les dades longitudinals possibiliten la investigació dels efectes que tenen sobre la pobresa els canvis claus en la vida de les persones, com són les transicions de l'ocupació a l'atur, el cas de divorci o separació, el moment de l'emancipació dels joves o l'arribada dels fills.

Aquesta anàlisi longitudinal, però, haurà d'esperar almenys un any, ja que requereix informació —per a dos o més períodes— que encara no està a l'abast dels investigadors. Per tant, els resultats deriven de les dades de la primera onada (de tall transversal), de les entrevistes realitzades entre l'octubre del 2001 i el juny del 2002.

La representativitat poblacional de la mostra del PaD

Atès que fa poc que s'utilitza el PaD, ha calgut fer una anàlisi molt acurada de l'abast i les limitacions d'aquesta nova font d'informació a Catalunya.

Mostreig i factors d'elevació de la mostra

El disseny de la mostra és polietàpic, i combina el mostreig estratificat, el basat en conglomerats i el sistemàtic. Es va fixar en 2.000 el nombre de llars per entrevistar. Per tal de garantir la representativitat territorial a nivell provincial es van definir quatre estrats bàsics, un per a cada província. Es va fer una primera assignació no proporcional d'elements de la mostra a cada estrat: 800 llars per a Barcelona i 400 per als altres tres estrats. La província de Barcelona es va dividir en tres estrats, Barcelona ciutat, regió

45. Vegeu Cantó *et al.* (2002).

metropolitana i comarques centrals, i es va fer una distribució proporcional de llars que calia entrevistar entre aquestes tres zones. Per tant, és com si es treballés amb sis estrats i amb una assignació no proporcional.

Cadascun d'aquests sis estrats es va dividir en tres subestrats segons la grandària del municipi (es van fer cinc trams: menor de 5.000, entre 5.000 i 20.000, de 20.000 a 100.000, de 100.000 a 500.000, i més gran de 500.000 habitants). Així, es van definir divuit estrats (no totes les grandàries de municipi estan presents en cadascun dels sis estrats originals).

La manera com es van seleccionar les llars dins de cadascun dels divuit estrats va ser mitjançant una tria prèvia d'algunes seccions censals de l'estrat, que funcionen com a conglomerats de llars. El 1996 a Catalunya hi havia 5.186 seccions censals amb, com a màxim, 2.500 persones (870 llars aproximadament) en cada una. Per raons d'eficiència en el treball de camp, es va fixar en 10 el nombre idoni de llars a entrevistar per secció censal. Això vol dir que es van haver de seleccionar prop de 200 seccions censals (finalment se'n van seleccionar 203).

Es van ordenar les seccions censals de cada un dels divuit estrats segons el percentatge de classe. Cada estrat es va dividir per la meitat segons aquesta ordenació, que va donar lloc a un total de trenta-sis estrats que intenten reflectir la variabilitat segons el territori, la grandària del municipi i les característiques sociològiques. Dins de cada nou estrat es van ordenar les seccions censals segons el percentatge de persones inactives, i es va fer un mostreig sistemàtic de les seccions censals corresponents a cada un dels trenta-sis estrats.

Una vegada triats els conglomerats (seccions censals) on s'haurien de seleccionar les llars, dins de cadascun es van escollir de forma aleatòria 80 adreces. Els enquestadors havien de captar 10 llars per secció censal. No es van seguir rutes ni cap mètode sistemàtic, ja que es considerava que l'elecció feta fins aleshores era vàlida per a tots els membres de la secció censal. Quan una llar seleccionada originalment no vol col·laborar, l'enquestador ho intenta amb una altra de la llista de 80 adreces.

Per tal de garantir la representativitat de la mostra s'ha construït un factor d'elevació poblacional. Si s'estudia el disseny de la mostra s'observa que l'assignació de llars entrevistades a cadascun dels trenta-sis estrats no ha estat feta de forma proporcional (en cas de fer-ho als estrats que formen Barcelona capital i la regió metropolitana els haurien correspost més llars). Per tant, hi ha llars de la mostra final que representen un nombre diferent de llars poblacionals. Per tal de garantir la representativitat de la mostra s'ha d'assignar a cada llar mostral el que s'anomena factor d'elevació poblacional. El factor d'elevació d'una llar és el nombre de llars poblacionals representades per aquesta unitat mostral i és el pes que la llar tindrà a l'hora de fer qualsevol càlcul estadístic amb la mostra. Aquest factor es corregeix pel factor disseny de la mostra.[46] A més a més, aquest pes s'ha reescalat de manera que la població total es correspongui amb la del Cens de l'any 2001, és a dir, 6.361 milers de persones.

Estructura de la població al PaD i a altres fonts estadístiques

Per tal de comprovar la fiabilitat de la mostra del PaD per a l'estudi de la pobresa a Catalunya, s'ha considerat necessari establir una sèrie de primeres comparacions entre les dades del PaD i les provinents de fonts externes, particularment del Cens de Població i de l'Enquesta de Població Activa per a Catalunya (en endavant, EPA), per tal de veure els desajustos d'estructura de la població, entre aquesta nova font i les citades. En particular, s'ha establert una simple comparació de l'estructura de la població per grups d'edats, grandària de la llar i relació amb l'activitat econòmica (només per la població major de setze anys).

Abans de passar a comentar els resultats d'aquestes taules, cal assenyalar que la mostra del PaD és només representativa dels individus que viuen en llars privades, deixant

46. En un mostreig aleatori simple, on es trien amb equiprobabilitat *n* individus dins d'una població de mida *N*, cada cas mostral representa el mateix nombre d'individus poblacionals: *N/n*. Per tant, cada element de la mostra tindrà un factor d'elevació igual a *N/n*. En general, per a dissenys mostrals més complexos, el factor d'elevació de cada element de la mostra és l'invers a la probabilitat que l'element mostral tenia de formar part de la mostra. Aleshores, en un mostreig estratificat com el que ens ocupa, amb trenta-sis estrats, el factor d'elevació d'una llar mostral és el quocient del nombre de llars que, a la població, pertanyen al seu estrat, partit pel nombre de llars mostrals que comparteixen estrat amb ell.

de banda, pel seu propi disseny, a les persones que viuen en institucions, al carrer o no tenen residència estable.[47] De fet, els impulsors del PaD són molt conscients que aquesta font de dades no permet l'anàlisi de les situacions de pobresa més extrema. Caldrà tenir en compte, doncs, que aquesta enquesta, com totes les que habitualment s'utilitzen en aquest tipus d'estudis, deixa fora del seu àmbit de cobertura una part de la població catalana que, en molts casos, és la més afectada pels nous fenòmens d'exclusió social. Dades no oficials afirmen que a Catalunya hi podria haver fins a 8.000 individus sense sostre[48] i 34.594 persones que viuen en allotjaments col·lectius. Deixar de banda aquests grups de risc és, sens dubte, una limitació d'aquest estudi, que caldrà tenir present per complementar els resultats amb els que provenen d'estudis específics sobre aquests col·lectius exclosos.

Pel que fa a l'estructura per edats de la població, el PaD és molt similar al Cens de l'any 2001. Les diferències percentuals més importants es donen a la població d'edats entre els 60 i 79 anys, que es trobaria infrarepresentada al PaD, gairebé un 9% (vegeu Taula A.2 d'aquest annex metodològic) i els nens i joves fins a 19 anys que es trobarien sobrerepresentats en un 6%. Els percentatges per a la resta de grups d'edat varien com a màxim un 3% respecte al Cens, percentatge que no representa cap biaix important a l'anàlisi.

Gens sorprenents són els resultats de la Taula A.3 que exposem a continuació, en la qual s'observa una infravaloració de llars amb un sol membre (el PaD recolliria un 67% de la població total en aquest grup) i de les llars amb grandària relativament elevada (sis o més membres), tot i que les diferències en aquest cas no arriben al 7%. Aquest biaix és comú en les enquestes com el PaD, la britànica o l'espanyola (EPF). Per altra banda, s'hi troben sobrerepresentades, sobretot, les llars de dos i de quatre membres (ambdues en 11 punts percentuals respecte al Cens).

47. Si bé en el PaD es fa un esforç per captar llars on altres membres que en depenen viuen fora, tant si és en una residència per a la gent gran, un pis d'estudiants, un hospital, un centre de menors, una presó o altres institucions, aquesta informació no s'ha tingut en compte en aquest treball.

48. En aquest sentit Baquer (1999), en un estudi sobre els sense sostre a la ciutat de Barcelona, argumenta que el nombre de persones sense llar ateses va augmentar de 1.529 l'any 1993, a 1.931 l'any 1996. Així mateix, el nombre d'estades en centres d'atenció primària va passar de 23.000 a 56.000, en aquests mateixos anys.

Taula A.2.
Estructura per edats de la població catalana l'any 2001. Comparació entre el PaD i les dades del Cens de Població

Edats	PaD (en milers)	Idescat (en milers)	PaD/Idescat (en %)
0-19 anys	1.256	1.218	103,1
20-39 anys	2.005	2.069	96,9
40-59 anys	1.651	1.658	99,6
60-79 anys	1.043	1.139	91,6
80 i més anys	265	258	102,7

Font: Web de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat) i PaD 2001.

Taula A.3.
Dimensió de les llars catalanes l'any 2001. Comparació entre el PaD i les dades del Cens de Població

Membres	PaD (en milers)	Idescat (en milers)	PaD/Idescat (en %)
1	338	500	67,6
2	723	651	111,1
3	558	520	107,3
4	515	463	111,2
5	141	137	102,9
6 o més	57	61	93,4

Font: Web de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat) i PaD 2001.

Els resultats no són molt satisfactoris pel que fa a l'activitat socioeconòmica de la població, atès que les diferències entre fonts són importants sobretot pel que fa referència als aturats, que apareixen infrarepresentats a la mostra de 17 punts percentuals respecte a l'EPA (vegeu Taula A.4). Per grups d'edat (Taula A.5), els problemes de subestimació més greus són entre els aturats més joves (de 16 a 19 anys), ja que el PaD només recolliria el 33% d'aquesta població. La falta de col·laboració d'alguns joves a

l'enquesta, com es comenta més endavant, és una possible causa d'aquest biaix. Els aturats majors de 20 anys també estarien infrarepresentats al PaD amb un màxim de 9 punts percentuals en relació amb l'EPA pel grup de 25 a 54 anys. Igualment, si bé la població global dels inactius al PaD seria un 89% de la registrada a l'EPA, la Taula A.6 mostra com les persones classificades en 'Altres situacions d'inactivitat' (mestresses de casa, estudiants, rendistes, etc.) al PaD són molt més freqüents que a l'EPA. Cal recordar aquí que aquests són també biaixos típics en aquest tipus d'enquestes.

Taula A.4.
Població de més de 16 anys a Catalunya segons la seva relació amb l'activitat econòmica l'any 2001. Comparació entre el PaD i l'Enquesta de Població Activa (INE)

Activitat econòmica	PaD (en milers)	EPA (en milers)	PaD/EPA (en %)
Ocupats	2.868	2.765	103,7
Aturats	237	288	82,3
Inactius	1.991	2.233	89,2
Total	5.096	5.286	96,4

Font: Web de l'Institut Nacional d'Estadística (INE) i PaD 2001.

Taula A.5.
Població aturada a Catalunya segons grups d'edat l'any 2001. Comparació entre el PaD i l'Enquesta de Població Activa (INE)[1]

	De 16 a 19 anys	De 20 a 24 anys	De 25 a 54 anys	Més de 54 anys
PaD (en milers)	9	42	148	19
EPA (en milers)	27	44	163	19
PaD/EPA (en %)	33,3	95,5	90,8	100,0

1. No inclou els aturats que busquen la primera feina atès que l'EPA no els inclou en aquesta informació.
Font: Web de l'Institut Nacional d'Estadística (INE) i PaD 2001.

Taula A.6.
Inactius a Catalunya segons la situació d'inactivitat l'any 2001. Comparació entre el PaD i l'Enquesta de Població Activa (INE)

	Estudiant	Jubilat o pensionista	Es dedica a la llar	Incapacitat permanent	Altres
PaD (en milers)	336	913	518	93	131
EPA (en milers)	317	1006	692	147	70
PaD/EPA (en %)	106,0	90,8	74,9	63,3	187,1

Font: Web de l'Institut Nacional d'Estadística (INE) i PaD 2001.

Si a primer cop d'ull aquests desajustos poden semblar importants, l'evidència empírica mostra que són similars als d'altres comparacions semblants amb enquestes com el Panel de Llars de la Unió Europea (PHOGUE) o l'Enquesta de Pressupostos Familiars (EPF).[49] En definitiva, una primera anàlisi de la representativitat poblacional del PaD 2001 permet constatar que aquesta s'assembla a la que presenten enquestes d'aquesta naturalesa en l'àmbit espanyol o europeu.

Falta de resposta al PaD

Un segon problema del PaD és la falta de resposta parcial, és a dir, quan la llar col·labora en el Panel, però la mostra no inclou tota la informació que hauria de contenir per aquesta llar, tant si és perquè algunes variables concretes no es contesten com perquè alguns individus de la llar seleccionada no col·laboren.

Tal com passa en les enquestes d'aquesta naturalesa, la falta de resposta individual és la conseqüència del fet que no tots els individus que pertanyen a llars que col·laboren, responen al qüestionari individual, ja sigui perquè decideixen no fer-ho deliberadament o perquè no hi són en el moment de l'entrevista.

49. Vegeu Andrés i Mercader (2001), Alegre *et al.* (2001), i Sanz (1995) per a la comparació detallada d'aquestes dues enquestes amb fonts externes.

Més concretament, tal com s'esmentava, la mostra del PaD 2001 conté 5.757 individus que conviuen en 1.991 llars. D'aquests 5.757 individus, 609 contesten a través d'un qüestionari *proxy* (un 10,6% del total). Per aquests individus només es disposa d'informació parcial. Es coneix, per exemple, si treballen, però se'n desconeix la situació laboral, el tipus de contracte que tenen, o l'ofici. Un problema més greu que el dels individus *proxy* és el dels individus majors de 16 anys dels quals no hi ha cap informació perquè han decidit no col·laborar. Aquest problema afecta 270 adults.[50] Tot això fa que per a un 15,7% de la mostra d'individus majors de 16 anys hi hagi informació incompleta en els qüestionaris individuals, ja sigui parcial o total. A aquests casos, s'hi afegeix també el problema d'aquells individus que, tot i col·laborar-hi, decideixen no respondre a algunes de les preguntes del qüestionari.

Una primera anàlisi de la falta de resposta individual revela que la majoria de les persones de la llar que no col·laboren són els joves o els avis molt grans. En aquest últim cas, a causa de la impossibilitat de moltes d'aquestes persones grans per contestar cap qüestionari.

D'altra banda, la falta de resposta parcial també afecta variables concretes com les d'ingrés o de privació, que també poden ser importants per a alguns col·lectius, especialment els situats als extrems de la distribució de la renda.

Cal tenir en compte que l'anàlisi no corregeix el problema de falta de resposta. Les estimacions que es presenten, doncs, no tenen en compte les observacions amb informació no disponible.[51] A més, ja s'assenyala en el text aquells casos en què s'espera que la falta de resposta introdueixi un biaix més important. Cal poder aprofundir i tractar més acuradament aquest problema en futurs treballs.

50. També hi ha 30 casos de persones que no col·laboren de les quals desconeixem l'edat.

51. S'ha inclòs al peu de les diferents taules que s'han elaborat a l'annex estadístic la importància de la falta de resposta en cada cas, per tal que el lector tingui en compte la importància dels possibles biaixos que aquesta pot causar (recordem que podeu consultar l'annex estadístic d'aquest estudi a: http://www.obrasocial.caixacatalunya.es o a http://www.obdesigualtats.org).

De cara a l'efecte global que la falta de resposta pot tenir sobre els resultats, si bé és un problema important, no afecta de forma substancial el monogràfic. Això és gràcies al fet que aquest estudi està molt centrat en l'anàlisi del conjunt de la llar, i en les característiques de la persona de referència de la llar, de qui generalment se'n té la informació completa.

La problemàtica associada als ingressos al PaD 2001

La primera onada del PaD conté informació força completa dels ingressos disponibles corrents de la llar l'any 2000, cosa que facilita l'anàlisi de la pobresa monetària a Catalunya. La informació sobre ingressos del PaD es pot agrupar en la recollida a nivell individual i de llar. D'una banda, la matriu de dades inclou allò que en el qüestionari consta com a 'ingrés mensual net', que seria el conjunt de rendes que l'individu ingressa procedent de qualsevol tipus de font de renda (treball, prestacions públiques, capital mobiliari i immobiliari, i altres ingressos regulars i irregulars). Aquest ingrés mensual seria net de pagaments a compte de l'IRPF i cotitzacions a la Seguretat Social. A nivell individual també s'afegeixen, de manera més detallada, els ingressos mensuals i anuals procedents del treball (per compte propi i d'altri). L'enquesta també fa un esforç important d'inclusió dels ingressos procedents d'activitats laborals secundàries. D'altra banda, l'enquesta dóna informació sobre 'l'ingrés anual' que rep la llar en el seu conjunt.[52] Aquesta informació es desglossa a la Taula A.7.

Malauradament, la informació sobre els ingressos és una informació més nominal que real en aquesta primera onada del PaD. La recollida de la informació va anar acompanyada d'una certa confusió per part dels enquestadors a l'hora d'omplir els qüestionaris (les preguntes d'ingrés es podien respondre en milers o milions), cosa que va resultar en un nombre exageradament alt de valors extrems. És per això que bona part de la feina

52. A l'enquesta, aquesta variable d'ingrés anual pel que fa al conjunt de la llar s'anomena 'ingrés anual brut'. Tanmateix, es creu que en el context institucional català el concepte d'ingressos que la gent coneix no és el de la remuneració bruta, sinó el dels ingressos nets de pagaments a compte de l'IRPF i cotitzacions a la Seguretat Social. Per tant, cal defensar que, malgrat la terminologia emprada en el qüestionari, al darrere d'aquest ingrés anual hi tindríem un concepte més proper a l'ingrés net que al brut.

Taula A.7.
Informació sobre ingressos als qüestionaris del PaD 2001[1]

A. Informació ingressos corrents individuals
1. Tota la població major de 16 anys
Ingressos mensuals nets
2. Assalariats, ajuda familiar o masover
Sou net al mes (inclòs als qüestionaris proxys)
Sou brut anual
Sous bruts i nets procedents de segones i terceres feines
3. Treballadors per compte propi o cooperativistes
Sou net al mes
Beneficis anuals nets sense considerar el total del sou
4. Aturats
No es té el valor de la prestació però se sap si rep prestació d'atur
5. Inactius
Només coneixem si l'inactiu,
rep prestació de jubilació
rep prestació d'invalidesa
rep prestació de viduïtat
rep prestació del Programa Interdepartamental de Rendes Mínimes d'Inserció (PIRMI)
rep altres tipus de subsidis o ajuts
rep una beca
6. Població que es declara inactiva, si realitzen algun tipus de feineta
Sou net al mes
Sou brut anual
7. Llars amb nens en edat escolar
Import mensual o anual de beques o ajuts per estudiar
B. Informació ingressos corrents de la llar
Ingressos anuals bruts de la llar

1. Els qüestionaris *proxy* no inclouen aquesta informació.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

abans de fer l'estimació de la pobresa, ha consistit a estudiar les diferents distribucions de la renda que apareixen a l'enquesta, per tal de treballar en la més adequada.

Els problemes més greus en la recollida de la informació s'han detectat en la variable 'ingrés mensual net', contestada a nivell individual. Aquest fet ha portat a decidir no utilitzar-la per a les estimacions de pobresa fins que es disposi de la segona onada del panel, i se'n pugui contrastar el contingut i eliminar-ne els possibles problemes de mesura. Una primera exploració de la informació sobre rendes del treball assalariat va ser molt més satisfactòria.

Afortunadament, aquest problema va ser molt menor en el cas de la variable 'ingrés anual' recollida a nivell de la llar i, per tant, s'ha basat l'anàlisi en aquesta variable. Cal tenir en compte que, per la mateixa naturalesa d'aquesta pregunta —es tracta de la renda agregada per totes les fonts i tots els membres de la llar l'últim any—, resulta sovint una subestimació de la renda verdadera de la llar. Pot ser perquè l'informant principal no sigui capaç de tenir en compte tots els components de la renda i n'obviï (deliberadament o no) alguns. Pot ser també perquè la persona informant no conegui amb detall les rendes de tots els membres. És probable, a més, que la subestimació creixi amb la grandària de la llar.[53]

Com ja s'ha assenyalat, els problemes de falta de resposta parcial afecten les variables d'ingrés i el cas de l'ingrés anual de la llar no és una excepció. Del total de 1.991 llars que hi ha a la mostra, 1.209 responen a la pregunta en milers o milions, 593 llars no donen la resposta exacta sinó l'interval en el qual es troba la seva renda i, finalment, 189 llars no donen cap informació.

Pel que fa a les 593 observacions que responen a la variable en interval, s'ha imputat el punt mig de l'interval.[54] Amb tot, s'ha ajustat la imputació per aquells casos en què

53. En principi, la informació recollida a nivell individual hauria de ser més acurada que la recollida a nivell de la llar. L'experiència suggereix que quan els ingressos es recullen com un agregat de fonts i rendes, aquesta és només una aproximació imperfecta als vertaders valors d'ingrés.
54. Val a dir que els intervals en aquesta variable al PaD són relativament petits, de 3.000 euros.

la suma de les rendes del treball declarades era superior a l'ingrés anual declarat, com una millor manera d'aproximar-se al vertader valor de la renda anual de la llar.

S'han deixat de banda les 189 llars de les quals no s'ha aconseguit cap informació, ja que en aquestes llars calia un treball molt més ambiciós. La falta de resposta en la declaració dels ingressos és més freqüent en determinats col·lectius com el dels treballadors per compte propi, agricultors o perceptors de rendes del capital, no només per la propensió que poden tenir aquests col·lectius a amagar una part de la renda que guanyen, sinó per la mateixa dificultat que comporta l'estimació dels seus ingressos. És probable, també, que una part d'aquesta població es concentri a les cues de la distribució, cosa que fa difícil de preveure el possible biaix sobre les estimacions de pobresa que representa aquesta omissió. S'espera que en futurs treballs es puguin corregir i quantificar aquests biaixos.

Finalment, en un acte de prudència, s'ha decidit basar l'anàlisi en la mostra del PaD que s'obté després de podar el 2% de la població en els extrems de la distribució de la renda. L'examen que es presenta, per tant, no està basat en les 1.991 observacions del PaD original, sinó en 1.730 observacions de llars i 4.995 d'individus. La tècnica de poda és útil per tal de fer que els càlculs estadístics siguin més robustos (menys sensibles) a la presència de valors atípics a les dades mostrals. Les dades atípiques apareixen per múltiples causes (errors de mesura o de transcripció, existència d'individus que realment tenen poc a veure amb la resta de la mostra, etc.), i poden arribar a fer que els resultats de les anàlisis estadístiques siguin poc representatives de la població estudiada. Per tant, l'esmentat mecanisme de poda és adient per mitigar-ne els efectes.

Opcions metodològiques adoptades a l'anàlisi

Un cop descrit el que es pretén mesurar i la informació disponible per fer-ho, cal abordar, a continuació, la descripció dels detalls pel que fa a les metodologies d'anàlisi de la pobresa monetària, primer, i de l'anàlisi de la privació, després. També es presenten, al final, els grups poblacionals emprats per caracteritzar els col·lectius de risc, i el perfil de la pobresa i la privació a Catalunya.

Metodologia emprada per a l'anàlisi de la pobresa monetària

La mesura de la pobresa monetària no és tampoc una tasca senzilla. Encara que es restringeixi l'atenció a la dimensió dels ingressos, hi ha tota una sèrie de qüestions metodològiques importants que cal resoldre en la mesura de la pobresa monetària que són de màxima rellevància empírica, per bé que aquest treball no aprofundirà en aquests temes. Aquestes qüestions inclouen l'elecció d'un llindar de pobresa, de la unitat d'anàlisi perceptora de renda, de l'escala d'equivalència, i la unitat de ponderació del període de referència en el qual es mesuren els ingressos, o la definició mateixa d'ingrés.[55]

En aquest monogràfic s'ha optat per un enfocament molt pragmàtic a l'hora de mesurar la pobresa monetària. Les decisions metodològiques es fonamenten, en bona part, en les directrius que recentment ha fixat la Comissió Europea en l'establiment d'un conjunt d'indicadors socials per a l'avaluació de la pobresa i l'exclusió social als diferents països europeus, basades en el treball a fons d'un grup d'experts en aquest camp d'estudi.[56]

L'examen de la pobresa monetària se centra únicament en la dimensió relativa de la pobresa. Es consideren pobres aquelles persones que conviuen en llars amb una renda equivalent disponible inferior a un llindar de pobresa igual al 60% de la renda mediana.

La unitat d'anàlisi en la qual es fonamenta l'estudi és la llar que, segons el PaD, és la persona o el conjunt de persones que comparteixen un allotjament per viure-hi (mínim sis mesos, excloent estudiants en període de vacances) o que comparteixen un menjar al dia i que tenen l'habitatge com la seva residència única o principal. Es

55. Per a una discussió general d'aquestes qüestions i les seves implicacions empíriques en el context de les comparacions entre països vegeu, per exemple, Atkinson *et al.* (1993) o Mercader (1993). Per una anàlisi de la sensibilitat en la composició de la pobresa en la tria de l'escala d'equivalència vegeu, també, Duclos i Mercader (1999).

56. Vegeu Atkinson *et al.* (2002).

considera que tots els individus, nens, adults, o gent gran, dins d'una mateixa llar comparteixen la renda conjunta de la llar i gaudeixen del mateix nivell de benestar econòmic.[57] Aquest benestar econòmic no només depèn de la renda total de la llar sinó també de les necessitats d'aquesta llar. Per tal d'ajustar la renda familiar a les necessitats de les llars s'utilitza l'escala d'equivalència anomenada de l'OCDE (Organització per a la Cooperació i Desenvolupament Econòmic) modificada. Segons aquesta escala d'equivalència, les necessitats de la llar augmenten amb el nombre d'infants (menors de 14 anys) i d'adults d'acord amb la següent relació:

$$E_h=1+0,5^*(A_h-1)+0,3^* C_h$$

on E_h és el nombre d'adults equivalents, A_h és el número d'adults i C_h és el nombre de menors de 14 anys a la llar *h*. Es tracta d'una escala d'equivalència molt emprada actualment en el context internacional per la seva simplicitat, i perquè es troba a mig camí de bona part de les escales d'equivalència existents. A partir de la renda i del nombre d'adults equivalents de cada llar, s'estima la renda equivalent de la llar, com el quocient entre la renda familiar i el nombre d'adults equivalents, E_h.

D'acord amb aquestes hipòtesis, a Catalunya el llindar de pobresa corresponent per a una llar formada per un sol adult seria, l'any 2000, de 5.805,8 euros/any (966.000 pessetes/any). Es tracta d'una xifra molt propera al Salari Mínim Interprofessional (en endavant SMI) vigent aquest mateix any (d'un total de 5.947,2 euros). A la Taula A.8 d'aquest annex es detalla el valor del llindar de pobresa per famílies amb diferents grandàries i composicions d'acord amb l'escala d'equivalència emprada.

Es considera que un individu és pobre quan viu en una llar amb una renda equivalent inferior al llindar de pobresa que li correspon segons la seva composició. La distribució personal (que no familiar) de la renda amb què es treballa s'elabora reponderant cada llar pel nombre d'individus que hi ha, atès que interessa el nombre de persones que pateixen la pobresa i no el nombre de llars.

57. Caldrà tenir en compte que com que l'estudi es basa en la llar, l'anàlisi que es presenta amaga les dificultats que tenen certs col·lectius com els joves o les dones a la societat actual.

Taula A.8.
Llindars de pobresa segons grandària i composició de la llar a Catalunya

Composició de la llar	Nombre d'adults equivalent	Llindar de pobresa (€/any)
Llar unipersonal	1	5.805,8
Un adult amb 1 nen	1,3	7.547,5
Parella d'adults	1,5	8.708,7
Parella d'adults amb 1 nen	1,8	10.450,4
Parella d'adults amb 2 nens	2,1	12.192,2
Parella d'adults amb 3 nens	2,4	13.933,9
Parella d'adults amb 1 nen i un adult	2,3	13.353,3

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Així, el risc de pobresa monetària es mesura a partir de la renda de la llar, ajustada a través de l'escala de l'OCDE modificada. Cada llar rep un pes igual al nombre de membres que hi ha. El risc de pobresa monetària s'estableix a partir d'un llindar relatiu igual al 60% de la renda equivalent mediana a Catalunya. Les decisions metodològiques segueixen els indicadors de nivell 1 establerts per la Unió Europea.

Com ja s'ha assenyalat en l'epígraf anterior, les observacions es basen en l'ingrés disponible net, mesurat a partir de l'ingrés anual de la llar en la matriu de dades del PaD. El concepte de renda utilitzat que aproxima aquesta variable és el de renda disponible anual, que inclou els sous i salaris, tant del treball per compte d'altri com el corresponent a compte propi, les rendes del capital mobiliari i immobiliari i les transferències regulars, tant si són públiques com privades. Aquestes quantitats apareixen netes d'impostos[58] i cotitzacions a la Seguretat Social.

En aquest treball no s'examina tota una part de l'enquesta que fa referència a les despeses associades al cost de l'habitatge principal. Com és ben sabut, en els últims anys han

58. Més exactament, les diferents fonts de renda apareixen netes de les retencions corresponents a l'IRPF.

augmentat considerablement els costos associats a l'habitatge principal, que són una part cada cop més important del pressupost familiar. Tal com argumenten Atkinson i Cazes (1990), si les despeses associades a l'habitatge principal es consideren una part exògena del pressupost familiar, té sentit considerar els recursos (de renda o despesa) nets d'aquestes despeses.

Pel que fa a l'índex de pobresa, avui hi ha un ventall molt ampli d'índexs de pobresa, d'entre els quals es pot triar a l'hora de quantificar el fenomen. La recerca acadèmica en aquest camp ha estat, a més, molt prolífera aquests últims anys, cosa que fa que avui es coneguin bé les propietats de cada un d'aquests índexs. [59] Aquest estudi se centrarà únicament en tres d'aquestes mesures: el percentatge de pobres, H, el desnivell de la pobresa (o *poverty-gap*), PG, i l'índex de Foster-Greer-Thorbecke de paràmetre 2. El motiu pel qual s'han triat és que cada un mesura aspectes diferents de la pobresa: l'abast (o magnitud), la intensitat i la severitat del fenomen.[60] De fet, aquests tres índexs pertanyen a la família dels índexs de FGTα descomposables de forma additiva. Sigui $(x_1, x_2,..., x_n)$ una distribució de la renda sobre la qual mesurar la pobresa, on x_i representa la renda de l'individu *i*, i *z* el llindar de pobresa. La família dels índexs de FGTα té la fórmula analítica següent:

$$FGT_{\alpha} = \frac{1}{n} \cdot \sum_{q} \frac{(z - x_i)^{\alpha}}{z}$$

on el sumatori Σq fa referència a la població per sota del llindar de pobresa.

Per un valor d'α igual a 0 (zero) hi ha l'índex més simple, i també el més utilitzat a la pràctica, el percentatge de pobres, que dóna la proporció de la població amb un nivell de renda inferior al llindar de pobresa. Aquest índex mesura l'abast o magni-

59. Per a una revisió d'aquests índexs vegeu, per exemple, Foster (1984). Vegeu també Sen (1976) i Atkinson (1987). Els índexs de pobresa també es presenten amb detall en el treball pioner a l'Estat de Ruiz-Castillo (1987).

60. S'ha seguit en aquest punt el treball de Ravallion (1992).

tud del fenomen de la pobresa o, altrament dit, risc de pobresa. Si la principal virtut d'aquest és la seva simplicitat, presenta el problema (entre d'altres) de ser insensible a la intensitat de la pobresa, és a dir, si algun pobre esdevé sobtadament més pobre, el percentatge de pobres no s'altera.

Una millor mesura de la intensitat de la pobresa és l'anomenat desnivell de la pobresa (o *poverty-gap* en anglès), basat en el dèficit agregat de pobresa, que depèn de la distància entre les rendes dels pobres i el llindar de pobresa i que, adequadament normalitzat, correspon al FGT per un valor d'$\alpha = 1$.

Un dels problemes que planteja aquest índex és que no és una bona mesura de la severitat de la pobresa, perquè no té en compte la desigualtat de la renda entre els pobres: l'índex no varia si es transfereix renda d'un individu pobre a un no tan pobre (però que roman pobre després de la transferència). Un índex que sí té en compte la severitat de la pobresa és el de FGT per un valor d'$\alpha = 2$, i ho fa ponderant les distàncies de pobresa per elles mateixes, donant així un pes més elevat als pobres amb rendes més allunyades del llindar de pobresa.

Metodologia emprada per a l'anàlisi de la privació

Les decisions metodològiques a prendre per poder portar a terme l'anàlisi de la privació no estan exemptes d'un cert grau de subjectivitat. En primer lloc, cal definir les dimensions per mesurar la privació i seleccionar els indicadors que integraran cadascuna d'aquestes dimensions. Els problemes i les consideracions que cal tenir presents a l'hora de seleccionar els indicadors són diversos, i alguns d'ells són de difícil solució. Òbviament la primera qüestió que cal adreçar és quins són els aspectes o elements que s'haurien de tenir presents per tal de mesurar adequadament les diverses facetes o cares de la privació. Mack i Lansley (1985), en un estudi ja clàssic realitzat per al Regne Unit, adopten un enfocament "consensual" per determinar la llista d'indicadors. D'aquesta manera, aquests dos autors observen aquells elements que una àmplia majoria de la població té com a necessitats. Amb el temps, l'estudi de Mack i Lansley s'ha convertit en un punt de referència per a estudis posteriors, ja que aquests últims no han disposat de la informació per poder determinar els diferents elements considerats 'necessitats'

—i en aquest sentit, aquest estudi no és una excepció. Per tant, la llista d'indicadors proposada per Mack i Lansley ha exercit una influència important sobre els estudis europeus que s'han dedicat a analitzar la privació, de manera que els estudis de privació desenvolupats a partir de la segona meitat de la dècada dels vuitanta mostren un fort consens pel que fa al conjunt d'indicadors utilitzats.

La voluntarietat o impossibilitat econòmica d'una situació de mancança és un aspecte fonamental que cal tenir en compte a l'hora de definir els indicadors de privació. Certes situacions de mancança es donen de forma voluntària i responen als gustos i les preferències dels individus. Per exemple, un dels indicadors tradicionalment utilitzats de privació bàsica fa referència a la possibilitat de comprar carn i peix amb certa freqüència. Els individus vegetarians, és a dir, aquells que per raons de gustos o conviccions no mengen ni carn ni peix, declararien no comprar aquests productes bàsics, i si no es té en compte que aquesta decisió no és la causa d'una restricció econòmica, sinó que és el resultat de les seves preferències, s'estaran identificant com a individus amb privació de forma errònia. Per tant, és imprescindible definir els indicadors de privació en termes de la impossibilitat econòmica per part dels individus d'adquirir un cert bé o servei o de realitzar alguna acció —informació que inclou el PaD.

Respectant, en la mesura del que ha estat possible, els treballs sobre la matèria, per estudiar la privació a Catalunya s'agrupen els indicadors que han estat àmpliament utilitzats als estudis previs en tres grans dimensions, la dimensió bàsica de consum, la dimensió bàsica d'habitatge i la dimensió secundària, d'acord amb els dos criteris següents:

1. En primer lloc, s'han inclòs aquells béns i situacions que es pot considerar que formen part de les necessitats bàsiques i que la majoria de la població a Catalunya pot cobrir, com alimentar-se adequadament, comprar roba nova o sabates de tant en tant, disposar de serveis fonamentals a la llar, tenir bany i vàter, o tenir bones instal·lacions d'aigua, gas o llum, etc. Ja que algunes d'aquestes necessitats tenen un caràcter més vinculat al consum i d'altres estan més relacionades amb decisions d'inversió vinculades a l'habitatge, s'ha distingit entre una dimensió bàsica de consum i una dimensió bàsica d'habitatge.

2. En segon lloc, s'han considerat altres béns (i situacions) de possessió menys generalitzada, i potser no considerats tan necessaris, però la carència dels quals és la causa de la mancança de recursos per obtenir-los i, per tant, no és fruit de l'elecció personal o d'un determinat estil de vida. Aquests béns i situacions s'han englobat en una dimensió denominada secundària, i inclouen aspectes com no poder canviar els mobles o els electrodomèstics quan es fan malbé, no poder disposar de cotxe o no poder anar de vacances un cop l'any.

Com es veurà més endavant, aquestes tres dimensions recullen àrees de privació diferenciades, en el sentit que els individus que mostren graus considerables de privació en cadascuna de les tres dimensions pertanyen a grups poblacionals no necessàriament coincidents. La informació del PaD 2001 permet considerar els aspectes més importants que normalment s'utilitzen en la literatura econòmica per mesurar la privació.[61]

Tal com mostra la Taula 18 de l'apartat sobre privació, la dimensió bàsica de consum conté 8 indicadors que recullen situacions d'alimentació inadequada, falta de recursos per renovar el vestuari, problemes econòmics per comprar medicaments, o dificultats per afrontar les despeses corrents, com haver-se retardat en el pagament del lloguer, la hipoteca o algun dels rebuts de l'aigua, el gas o la llum.

Un percentatge reduït però significatiu de la població viu en llars en les quals no es poden permetre menjar carn i peix setmanalment, unes 66.000 persones per al conjunt de Catalunya. Significativa també és la proporció de la població en llars que pateixen retards en el pagament de despeses bàsiques relacionades amb l'habitatge, o que declaren que comprar els medicaments receptats pel metge els suposa un esforç molt gran. Aquests percentatges de la població amb mancances s'incrementen quan es consideren altres partides de despesa com les relacionades amb el vestit i el calçat. Un 6% de la població catalana declara que no es pot permetre comprar sabates un cop l'any i entre un 11 i un 12% dels catalans no es poden permetre econòmicament comprar roba anualment.

61. Vegeu Nolan i Whelan (1996), i Martínez i Ruiz-Huerta (1999).

Per altra banda, la dimensió bàsica d'habitatge conté sis indicadors que recullen deficiències relacionades amb les condicions i instal·lacions de l'habitatge, com tenir un habitatge amb alguna deficiència greu i tenir problemes financers per solucionar-la, patir problemes d'humitat, de fred o de seguretat, com esquerdes a la paret o aluminosi, tenir instal·lacions deficients d'aigua, gas o llum, o no disposar d'aigua corrent, vàter o bany.

Segons l'anàlisi realitzada amb el PaD, un percentatge molt reduït de la població catalana viu encara en habitatges sense aigua corrent i/o vàter i/o bany. El pes de la població en habitatges amb problemes d'humitats, de fred, o amb males instal·lacions d'aigua, gas o llum és també reduït però significatiu, un 2% del total. Gairebé un 4% de la població viu en llars on hi manca la ventilació, hi ha esquerdes a la paret, aluminosi, corcadura o altres problemes de seguretat. També, un 7,3% de la població declara viure en llars que pateixen deficiències greus en l'habitatge amb dificultats econòmiques per resoldre-les.

Finalment, la tercera dimensió de la privació estudiada és l'anomenada dimensió secundària que conté vuit indicadors. Recullen situacions de mancança més generalitzades entre la població que les recollides en els indicadors de les dues dimensions bàsiques, però que corresponen a béns o activitats considerats, en la majoria d'estudis, com a necessitats que qualsevol persona s'hauria de poder permetre. En aquest sentit, cal ressaltar que les situacions de mancança incloses en aquesta dimensió secundària en cap cas afecten més d'una quarta part de la població catalana.

En la dimensió secundària s'inclouen indicadors tals com el de si la llar disposa de cotxe, si la llar es pot permetre econòmicament una casa confortable, canviar els mobles i electrodomèstics quan es fan malbé, fer regals a amics i familiars o anar de vacances un cop l'any. També es tenen en compte variables més subjectives, com el grau de dificultat amb què la llar arriba a final de mes o l'esforç que li suposen les despeses d'habitatge.

Un 14% de la població a Catalunya declara arribar a final de mes amb molta dificultat. Gairebé una quarta part (un 24%) declara no poder permetre's econòmicament canviar els mobles quan es fan malbé o anar de vacances un cop l'any. Per a un 20% de la població les despeses de l'habitatge li suposen molt d'esforç.

Per tal d'analitzar la rellevància de les tres dimensions, a continuació s'estudia l'acumulació de mancances, per a cada una de les dimensions i entre dimensions.

La Taula A.9 mostra la distribució de la població catalana segons el nombre de mancances per cadascuna de les tres dimensions de la privació, així com per les tres dimensions considerades conjuntament. Com es desprèn de la distribució mostrada en l'última columna de la taula, un 53,5% de la població catalana viu en llars en les quals s'hi manifesta alguna mancança en algun dels àmbits considerats (el 46,5% restant no pateix cap situació de mancança).

Taula A.9.
Percentatge de població afectada per tipus de mancança segons nombre de mancances

Nombre de mancances	Dimensió bàsica consum		Dimensió bàsica habitatge		Dimensió secundària		Totes les dimensions	
	%	% acumulat	%	% acumulat	%	% acumulat	%	% acumulat
Més de 10	-		-		-		1,16	1,16
10	-		-		-		0,47	1,63
9	-		-		-		1,00	2,63
8	-		-		-		1,18	3,81
7	-		-		0,18	0,18	1,97	5,78
6	0,16	0,16	-		1,64	1,82	2,67	8,45
5	0,76	0,92	0,08	0,08	2,45	4,27	3,74	12,19
4	1,11	2,03	0,96	1,04	3,23	7,50	5,37	17,56
3	3,47	5,50	1,30	2,34	8,65	16,15	7,03	24,59
2	6,27	11,77	2,31	4,65	10,09	26,24	10,39	34,98
1	12,76	24,53	4,57	9,22	22,82	49,06	18,56	53,54
0	75,48	100,00	90,79	100,00	50,94	100,00	46,46	100,00
TOTAL	100,00		100,00		100,00		100,00	

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Segons dimensions, al voltant d'una quarta part de la població catalana (un 24,5%) pateix alguna situació de mancança bàsica de consum. En canvi, la població afectada per alguna de les mancances bàsiques d'habitatge és només d'un 9,2%. Finalment,

pel que fa a l'àmbit de privació secundària, aproximadament la meitat de la població experimenta alguna situació de mancança.

Com era previsible, les dues dimensions bàsiques de la privació, que recullen els aspectes més fonamentals de la privació, afecten una part més petita de la població que la dimensió secundària de privació, que té en compte elements no tan necessaris.

Fins ara s'ha analitzat l'acumulació de mancances dins d'un mateix àmbit. Cal tenir present també els individus amb alguna mancança en diferents àmbits. És a dir, és important conèixer fins a quin punt els individus que pateixen alguna carestia en una de les dimensions també en suporten en d'altres, o si pel contrari, els individus que pateixen mancances en una dimensió no en sofreixen en d'altres.

Una primera anàlisi agregada de correlacions simples entre les diferents dimensions indica que hi ha una relació positiva entre les tres dimensions, però que aquesta no és particularment forta.[62] Això suggereix que hi ha un grup de persones que acumulen mancances en més d'una dimensió. El detall de la Taula A.10 i el Gràfic A.1 d'aquest annex revela que només el 7% dels individus que pateixen mancances ho fan en els tres àmbits de privació, el 41% en dos dels tres àmbits i el 52% en una de les tres dimensions. Aquestes interseccions, però, no afecten totes les dimensions de la mateixa manera. Quatre de cada deu individus (39,4%) que suporten caresties en l'habitatge també en tenen en els altres dos àmbits. Aquest percentatge disminueix substancialment per aquells que en pateixen en les dimensions bàsica de consum o secundària. Per exemple, tres quartes parts dels que pateixen alguna mancança en la dimensió bàsica de consum també ho fan en un altre àmbit, mentre que els que en tenen en la dimensió

62. Les dues àrees més relacionades són la bàsica de consum i la secundària, amb un coeficient de correlació (r) del 0,64, mentre que la dimensió bàsica d'habitatge mostra un vincle molt més feble amb les altres dues dimensions —amb coeficients de correlació respectivament del 0,15 i 0,27 amb les dues altres dimensions (bàsica de consum i secundària). Pel que fa referència a la relació entre cadascun d'aquests tres àmbits i l'índex global, la dimensió secundària és la que mostra una relació més forta ($r = 0{,}91$); relació molt similar a la de la privació global i la dimensió bàsica de consum ($r = 0{,}82$). Finalment, i com es pot deduir de les correlacions anteriors, la dimensió bàsica d'habitatge és la que té un grau d'associació més feble amb la privació global ($r = 0{,}50$).

secundària gairebé la meitat també en pateixen en un altre àmbit. Finalment, el 47,8% dels que experimenten caresties en la dimensió secundària només n'experimenten en aquest àmbit, mentre que aquest percentatge es redueix a menys de la meitat per als altres dos col·lectius, és a dir, els que n'experimenten en les dues dimensions bàsiques: de consum i d'habitatge.

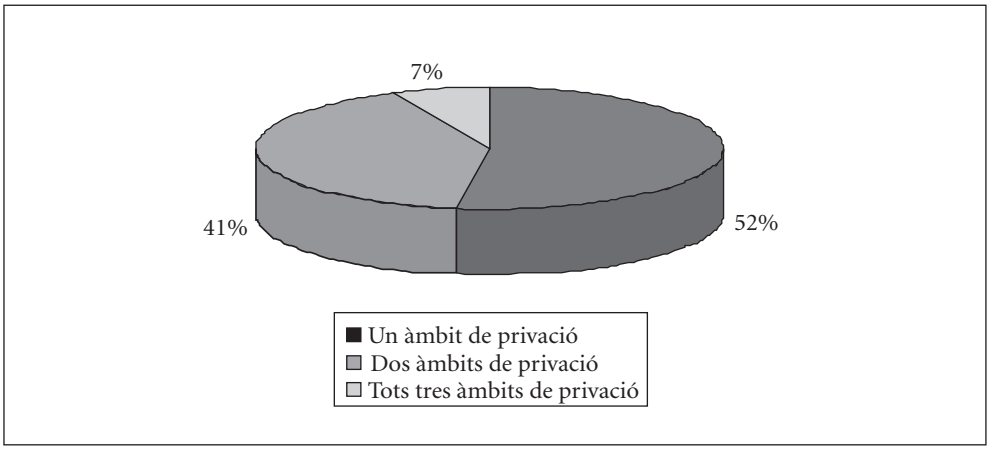
Per tant, patir carències en un dels àmbits d'alguna forma condiciona la possibilitat que l'individu en pateixi en més d'un àmbit. En particular, els que en suporten en

Taula A.10.
Distribució de la població amb alguna mancança a Catalunya

	Nombre d'individus	%
Amb alguna mancança en les 3 dimensions	230.600	6,8
Amb alguna mancança en 2 dimensions	1.400.000	41,1
Amb alguna mancança en només 1 dimensió	1.774.800	52,1
Total	**3.405.400**	**100,00**
Amb alguna mancança bàsica de consum	**1.559.900**	**100,00**
Amb alguna mancança en les 3 dimensions	230.600	14,8
Amb alguna mancança en 2 dimensions	1.173.300	75,2
Amb alguna mancança només en aquesta dimensió	156.000	10,0
Amb alguna mancança bàsica d'habitatge	**585.900**	**100,0**
Amb alguna mancança en les 3 dimensions	230.600	39,4
Amb alguna mancança en 2 dimensions	227.900	38,9
Amb alguna mancança en només aquesta dimensió	127.400	21,7
Amb alguna mancança secundària	**3.120.800**	**100,00**
Amb alguna mancança en les 3 dimensions	230.600	7,4
Amb alguna mancança en 2 dimensions	1.398.800	44,8
Amb alguna mancança en només aquesta dimensió	1.491.400	47,8

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Gràfic A.1.
Distribució de la població amb mancances segons el nombre de dimensions on en pateixen

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

la dimensió bàsica d'habitatge tenen més possibilitats de patir-ne també en altres àmbits, mentre que els que en sofreixen en la dimensió secundària són els que menys possibilitats tenen de patir-ne simultàniament en altres àmbits.

Des d'un punt de vista metodològic, cal destacar que, tal com s'apuntava a l'hora de definir les tres dimensions de la privació, aquestes diferències posen de manifest que els tres àmbits (i per tant, els índexs de privació que se'n derivin) mesuren aspectes diferents del nivell de vida, no necessàriament influïts pels mateixos factors.

En segon lloc, i una vegada definides les dimensions rellevants, cal construir un índex de privació per a cadascuna de les dimensions, que sintetitzi de forma satisfactòria, el nivell de privació de cada individu. En altres paraules, cal establir un mecanisme que permeti agregar la informació continguda en cadascun dels indicadors per a cada una de les dimensions rellevants. D'aquesta forma s'obté un índex que mesura la privació en cada una de les dimensions per a cada individu.

L'índex de privació per a una determinada dimensió, P_d, s'ha construït com la suma ponderada i normalitzada a 100 dels valors que prenen els diferents indicadors de mancança per a cada dimensió *d* (o àmbit) per a cada individu. És a dir:

$$P_d = \frac{\sum_{i=1}^{n} I_i p_i}{\sum_{i=1}^{n} p_i} \cdot 100$$

on I_i és una variable dicòtoma que pren el valor 1 quan la llar no posseeix el bé i-èssim i el valor 0 en cas contrari, i p_i és la proporció de persones que no pateix privació en aquest àmbit. La utilització d'aquestes ponderacions (p_i) permet donar una major importància a aquells indicadors per als quals hi ha una major proporció de llars que no mostra privació. És a dir, ajuda a atorgar un major pes a aquelles situacions de privació més minoritàries. El valor d'aquest índex es pot interpretar com el percentatge de privació experimentat per un individu en relació amb el valor teòric màxim, que s'assoliria si l'individu patís privació en totes les situacions de mancança considerades per calcular l'índex.

L'índex de privació global s'elabora de manera semblant, agregant els 22 indicadors de mancança que conjuntament integren les tres dimensions de privació.

La Taula A.11 d'aquest annex complementa la informació de la Taula A.10 mostrant els valors dels índexs mitjans de privació calculats d'acord amb la metodologia presentada. Més concretament, la taula mostra el nivell relatiu de privació (en relació amb la mitjana) de la població que pateix algun tipus de carestia en els diferents àmbits. D'entre els individus que en suporten en més d'un àmbit, cal destacar que la majoria ho fan en les dimensions de consum i secundària (una tercera part dels individus que pateixen alguna mancança). En els altres col·lectius les combinacions són molt més reduïdes. Els que en sofreixen en els àmbits d'habitatge i secundària representen el 6,6% dels individus amb alguna mancança, mentre que només el 0,04% en pateixen en les dues dimensions bàsiques de consum i habitatge. Això indica que els que en suporten en aquests dos àmbits, també en tenen en la dimensió secundària, cosa que denota la diferent naturalesa de les dimensions de privació estudiades.

Taula A.11.
Distribució de la població amb alguna mancança i quocients mitjans relatius dels índexs de privació[1] a Catalunya

	Població total		Valors mitjans relatius dels índexs			
Alguna mancança en les següents dimensions	**Individus**	**%**	**Global**	**Bàsic consum**	**Bàsic habitatge**	**Secundari**
Almenys una mancança en cada dimensió	230.600	6,77	4,94	5,39	11,15	3,54
Bàsica de consum i habitatge*	1.200	0,04	1,29	2,28	5,61	-
Bàsica de consum i secundària	1.172.100	34,42	2,61	4,02	-	2,44
Bàsica de habitatge i secundària	226.700	6,66	2,54	-	11,16	2,11
Bàsica de consum	156.000	4,58	0,74	2,58	-	-
Bàsica d'habitatge	127.400	3,74	1,13	-	9,83	-
Secundària	1.491.400	43,80	0,88	-	-	1,48
Total individus amb alguna mancança	**3.405.400**	**100,00**	**1,9**	**1,9**	**1,9**	**1,9**

* Aquest subgrup només conté una observació.
1. Els valors dels índexs de privació es mesuren en relació amb els valors mitjans pel conjunt de la població per cada dimensió.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Per tant, una de les conclusions importants que es deriva de la taula és que els individus que arrosseguen mancances en més d'un àmbit, normalment, tenen nivells de privació superiors en cadascun dels àmbits afectats. Per exemple, un quocient mitjà global de 4,94 indica que aquelles persones que presenten alguna mancança en cada una de les dimensions tenen un índex de privació que quintuplica el valor de l'índex global del conjunt de la població.

També cal tenir en compte que el nivell relatiu de privació dels individus que només suporten caresties en la dimensió secundària és de l'1,5% respecte a la privació mitjana en aquest àmbit, mentre que si, a més a més de mancances en la dimensió secundària, també en sofreixen en alguna de les dimensions bàsiques, la privació mitjana relativa es dobla. Alhora, si els individus estan subjectes a mancances en els tres àmbits, el nivell de privació secundària és 3,5 vegades superior al nivell mitjà de privació secundària.

Per tant, i en termes generals, els individus que en tenen en més d'un àmbit no només es troben en pitjors condicions a causa d'aquesta acumulació de caresties en diferents àmbits, sinó que també carreguen amb nivells de privació més elevats en cadascun dels àmbits de privació.

Finalment, l'última decisió metodològica que cal tenir present fa referència al llindar de privació que ha de permetre distingir la població que pateix privació de la que no en pateix. D'acord amb la literatura econòmica internacional i per tal que l'anàlisi de la privació sigui coherent amb el de pobresa monetària, s'ha definit el llindar de manera que s'obtingui un grup de grandària comparable al dels pobres segons el criteri de renda. El llindar de privació adoptat és el que correspon a un índex de privació global igual al 12,8 i una taxa agregada de privació d'un 18,9% de la població.

La construcció dels grups poblacionals

Tal com ja s'ha assenyalat, un dels objectius principals consisteix a identificar els grups en situació de risc de pobresa i privació, per a això, s'han construït una sèrie de grups poblacionals d'interès a partir de la informació del PaD. La Taula A.12 que segueix recull els grups dels quals es descriuen els nivells de pobresa i de privació. El detall referit a la construcció d'aquests grups s'inclou al Requadre A.1.

Com es pot comprovar, molts d'aquests grups han estat creats entorn del concepte de persona de referència de la llar. S'ha identificat a la persona de referència de la llar com qui té els ingressos mensuals més elevats, sense tenir en compte el seu parentiu amb la resta de membres de la llar, el seu sexe o la seva edat. No es tracta, doncs, del tradicional pare cap de família ni tampoc d'allò que l'enquesta considera informant principal, tot i que en bona part dels casos coincideixen, bé amb la parella o bé amb l'informant principal. [63] Altres estimacions tenen en compte el nucli familiar, tant si està format per un únic individu —la persona de referència—, o per dos —la persona de referència i la seva parella.

63. Només en casos excepcionals (quan a la llar tots els membres guanyen el mateix o quan ningú de la llar dóna informació pel que fa a l'ingrés mensual net) s'ha escollit a l'informant principal com a persona de referència.

Taula A.12.
Grups poblacionals utilitzats per a l'anàlisi de la pobresa monetària i la privació a Catalunya

Grups poblacionals
A. Característiques demogràfiques
1. Grups segons l'edat de tots els membres de la llar
2. Sexe i estat civil de la persona de referència
4. Tipus de família
5. Grandària de la llar
B. Mercat de treball
1. Relació amb l'activitat econòmica de la persona de referència
2. Situació laboral (treballadors per compte propi o per compte d'altri)
3. Nombre d'ocupats dins del nucli principal de la llar
4. Tipus de contracte i jornada laboral entre la població assalariada al nucli principal
5. Categoria professional de la persona de referència
C. Inactivitat o atur
1. Tipus de prestació que rep la persona de referència
2. Altres efectes: presència d'un treballador o d'altres membres perceptors de prestacions
3. L'efecte de la realització d'una feineta quan la persona de referència és inactiva
D. Règim de tinença de l'habitatge
E. Salut
1. La persona de referència té alguna discapacitat
2. Presència de discapacitats o adults dependents a la llar
3. Percepció subjectiva de l'estat de salut de la persona de referència
F. Immigració
1. Condició d'immigrant de la persona de referència
2. Origen de la persona de referència immigrada
G. Estudis
1. Nivell d'estudis de la persona de referència
2. Nivell d'estudis de la persona de referència segons el grup d'edat

Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Taula A.13.
Detall dels trets demogràfics que caracteritzen la tipologia de família utilitzada

	1	2	3	4	5	6	7
Persona de referència menys de 35 anys							
1. Jove, nucli sense parella, sense nens	x				y	Y	
2. Jove, nucli amb parella, sense nens	x				y	y	x
3. Jove, nucli amb parella, amb nens	x			x		y	x
Persona de referència de menys de 65 anys o menys de 60 en cas de jubilada							
4. Formació familia, parella amb nens de menys de 16, sense joves		x		x		y	x
5. Principi dispersió familiar, parella amb nens de menys de 16, algun jove	y	x		x	x	y	x
6. Dues generacions, parella sense nens, algun jove	y	x			x	y	x
7. Nucli amb Parella, ni jove ni jubilada, sense nens ni joves		x				y	x
8. Nucli sense parella, ni jove ni jubilada, sense nens		x			y	y	
9. Nucli sense parella, no jubilada, amb nens	y	x		x	y	y	
Persona de referència de més de 65 o més de 60 en cas de jubilada							
10. Persona gran, nucli sense parella			x		y	y	
11. Persona gran, nucli amb parella			x	y	y	y	x

Segons l'edat de la persona de referència:
(1) Menor de 35 anys
(2) Menor de 65 anys o 60 en cas de jubilat
(3) Més de 65 anys o més de 60 en cas de jubilat
Segons els membres de la llar:
(4) Presència de nens
(5) Presència de joves (fora del nucli)
(6) Presència d'altres adults (fora del nucli)
(7) Presència de parella
Nota: *x* fa referència a una característica que és obligatòria en determinat tipus de llar, mentre que *y* denota una característica que pot ser que es compleixi i pot ser que no. Per exemple, a les llars on la persona de referència és jove i viu amb parella amb nens pot ser que hi convisquin també altres adults.
Font: Elaboració pròpia amb dades del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Requadre A.1
Detall sobre la construcció dels grups poblacionals emprats a l'anàlisi

A. Característiques demogràfiques

Grups d'edat: edat de tots els individus de la llar calculada a partir de la data de naixement i del dia de l'entrevista. Es distingeix entre els menors de 16 anys, els joves a partir dels 16 anys i fins a 29 anys, els intervals d'edat entre 30 i 49, entre 50 i 64, i a partir de 65 anys.

Sexe i estat civil: només es consideren aquestes característiques per a la persona de referència. En relació a la variable estat civil, es distingeix entre casats/des, solters/res, separats/des legalment o divorciats/des i vidus/es.

Tipus de família: es considera l'edat de la persona de referència i la presència d'altres membres a la llar —distingint entre parella, nens, joves i altres adults. Es té en compte la variable parentiu per identificar la parella, i l'edat dels membres per separar els nens dels joves i dels altres adults (vegeu Taula A.13).

Grandària de la llar: nombre de membres a la llar. Es consideren totes les llars de sis membres o més, conjuntament. [64]

B. Mercat de treball

Relació amb l'activitat econòmica habitual de la persona de referència:
Treballador: es considera que una persona treballa quan declara que treballa a jornada completa, a temps parcial o de forma variable i intermitent respecte a la jornada.

64. No es tenen en compte els membres de la llar que no hi viuen però que en podrien dependre econòmicament com ara avis que són en una residència per a la gent gran o fills estudiant fora de la ciutat on viuen els pares.

Aturat: declara que no treballa però busca feina —sigui aquesta la primera feina, o no.
Invalidesa permanent: la persona de referència diu tenir una invalidesa laboral.
Altres inactius: inclou les categories 'Mestressa de casa o s'ocupa de les tasques de la llar', 'Estudiant', 'Rendista' o 'Altres situacions d'inactivitat'.

Segons la situació laboral de la persona de referència:
Treballador per compte d'altri: agrupa 'Assalariat', 'Ajuda familiar', 'Arrendatari o masover'.
Treballador per compte propi: inclou 'Empresari, autònom, professional', 'Cooperativista o treballador d'una SAL o d'una SLL'.

Segons la concentració de l'ocupació dins del nucli familiar: Només es té en compte el treball de la persona de referència i la seva eventual parella, i s'utilitza la informació anterior referent a la situació laboral.

Segons el tipus de contracte i jornada de la població assalariada: (de nou es té en compte només la persona de referència i la seva eventual parella):
Fix: si l'individu diu que és funcionari o té un contracte indefinit.
Temporal: contractes de pràctiques, d'aprenentatge, d' obra i servei, d'interinitat o eventuals, entre d'altres.
Jornada completa
Jornada parcial: parcial, variable o intermitent.

Segons la categoria professional: s'utilitza la informació tal i com es presenta al PaD, però s'agrupen les categories 'Altres administratius o treballadors no manuals', 'Comercials' i 'Encarregats' en un mateix grup.

C. Inactivitat o atur

Tipus de prestació:
Prestació d'atur: inclou el subsidi d'atur per mesos cotitzats i la prestació complementària (quan la primera s'ha esgotat)
Pensió de jubilació
Pensió d'invalidesa
Pensió de viduïtat
PIRMI o altres: inclou la prestació del Programa Interdepartamental de Rendes Mínimes d'Inserció, els ajuts econòmics de l'Administració local, tant ajuntaments com consells comarcals, de la Generalitat, del Govern central, de la Unió Europea o d'entitats privades com ara Càritas.[65]

Altres efectes:
No rebre cap prestació: es consideren només aquelles llars on explícitament la persona de referència aturada o inactiva fa constar que no rep cap prestació o pensió.
La llar rep més d'una prestació: es tenen en compte aquelles llars on altres membres inactius o aturats de la llar fan constar que reben algun tipus de pensió o prestació (es consideren les mateixes prestacions que anteriorment).
A la llar hi ha algun membre que treballa: les estimacions es fan per aquelles llars on algun dels seus membres treballa, tant si és a jornada completa, parcial o intermitent.
La persona de referència fa alguna feineta: només es consideren les llars on la persona de referència és inactiva, i segons si declara fer 'alguna feineta' o no.

D. Règim de tinença de l'habitatge

La informació del PaD ha estat resumida en les següents categories:
En propietat sense préstecs ni hipoteques: inclou 'Propietat totalment pagada',

65. Si alguna llar rep més d'una prestació, per exemple, el subsidi d'atur i un ajut econòmic d'alguna institució es dóna prioritat a la recepció de la prestació d'atur.

'Propietat per herència o donació total de l'habitatge', 'Propietat per herència o donació parcial de l'habitatge' i 'Altres tipus de propietat'.
En propietat amb préstecs o hipoteques: 'Propietat amb pagaments pendents (hipoteca)'.
Lloguer: inclou 'Lloguer amb contracte a terminis', 'Lloguer amb contracte indefinit', 'Subarrendament' i 'Altres tipus de lloguer'.
Cessió semigratuïta o gratuïta : agrupa 'Cedit semigratuïtament', 'Cedit gratuïtament per un familiar que no viu a la llar'. 'Cedit gratuïtament per l'empresa on treballa un membre de la llar', 'Cedit gratuïtament per algun organisme o institució' i 'Altres tipus de cessió gratuïta'.

E. Estat de salut

La persona de referència té alguna discapacitat: es considera que la persona de referència té alguna discapacitat si a la fitxa familiar s'hi fa constar que té una discapacitat 'Física sensorial', 'Física motriu', 'Psíquica', una 'Malatia mental' o 'Altres'.

Presència de discapacitats o adults dependents a la llar:
A la llar hi ha almenys una persona discapacitada: es té en compte la mateixa informació que anteriorment, però per a tots els membres de la llar.
A la llar hi ha almenys un adult dependent: es considera una persona com adult depenent si ella mateixa o algun dels membres respon afirmativament que té 'Dificultats per menjar sol', 'Dificultats per caminar cent metres', 'Dificultats per baixar o pujar escales', 'Dificultats per moure's dins de casa', 'Dificultats per vestir-se sol' i/o 'Dificultats per realitzar la higiene personal autònomament'.

La percepció subjectiva de l'estat de salut de la persona de referència: les cinc categories que consten al PaD s'agrupen en tres: 'Salut molt bona' i 'Salut bona', 'Salut regular', 'Salut dolenta' i 'Salut molt dolenta'. La mateixa anàlisi es fa tenint en compte la condició de jubilat de la persona de referència.

F. Immigració

Segons la condició d'immigrant de la persona de referència: es consideren immigrants tots els individus que fan constar un país de naixement diferent a l'Estat espanyol.

Segons l'origen de la població immigrada[66]:
Europa: inclou Estats membre de la Unió Europea i resta del continent europeu.
Àfrica, Àsia, Àmèrica Central o del Sud

G. Estudis

Segons el nivell d'estudis aconseguit per la persona de referència:
Sense estudis: inclou les categories 'No sap llegir ni escriure', 'No ha cursat estudis però sap llegir i escriure' i 'Primària incompleta (certificat d'escolaritat)'.
Estudis primaris: agrupa 'Primària completa (graduat escolar)', 'Comerç o estudis mercantils (graduat escolar)' i 'EGB o Batxillerat elemental (graduat escolar)'.
Estudis secundaris: 'FP1 o oficial industrial', 'FP2 o pèrit mercantil o mestre industrial', 'BUP o Batxillerat superior', 'COU', 'Educació secundària obligatòria (ESO)', 'Cicles formatius de grau mitjà', 'Cicles formatius de grau superior' i 'Batxillerat post-obligatori LOGSE'.
Estudis superiors: 'Diplomatura universitària, arquitectura o enginyeria tècnica', 'Llicenciatura universitària, arquitectura o enginyeria' i 'Doctorat, estudis de postgrau, màster, MIR o similar'.

Segons el nivell d'estudis i el grup d'edat:
S'agrupen els individus segons si pertanyen a un 'grup d'edat jove' (tenen menys de 40 anys) o un 'grup d'edat gran' (40 o més anys).

66. No hi ha observacions ni d'Austràlia ni d'Amèrica del Nord.

Bibliografia

Adelantado, J. (coord.) (2000). *Cambios en el Estado del Bienestar*. Icaria, Antrazyt, Economia, Universitat Autònoma de Barcelona.

Ajenjo, M i Blanes, A. (1999). "La població de Catalunya", a *Informe per a la Catalunya del 2000*. Fundació Jaume Bofill. Ed. Mediterrània, Barcelona.

Alba, A. (1993). "Mismatch in the Spanish labour market: Overeducation?", a *Journal of Human Resources*, 24 (2), p. 259-78.

Almeda, E. (2001). "Les famílies monoparentals i les ruptures matrimonials", a *Informe sobre la situació de la família a Catalunya: Un intent de diagnòstic*, Lluís Flaquer (coord.). Departament de Benestar Social, Generalitat de Catalunya, p. 120-143.

Alegre, J; Arcarons, J; Calonge, S. i Manresa, A. (2001). "El método de fusión Estadística: una aplicación entre la encuesta de presupuestos familiares (EPF90) y una muestra de declarantes del Impuesto sobre la Renta de las Personas Físicas (IRPF90)", a *Desigualdad, redistribución y bienestar: una aproximación a partir de la microsimulación de reformas fiscales*, Labeaga i Mercader (coord.). Instituto de Estudios Fiscales, Madrid.

Andrés, L. i Mercader, M. (2001). "Sobre la fiabilidad de los datos de renta en el Panel de Hogares de la Unión Europea (PHOGUE, 1994)", a *Revista Estadística Española*, n. 148, vol. 43, juliol-desembre. Instituto Nacional de Estadística, Madrid.

Atkinson, A. B. (1987). "On the measurement of poverty", a *Econometrica*, vol. 55, p. 794-764.

Atkinson, A. B. (1989). *Poverty and Social Security*. Hemel Hempstead, Harvester Wheatsheaf.

Atkinson, A. B. i Cazes, S. (1990). "Measures de la pauvreté et politiques sociales", a *Observations et Diagnostiques Economiques*. Revue de l'OFCE, n. 33, p. 105-130.

Atkinson, A. B. (1998). *Poverty in Europe*. Yrjö Jahnsson Lectures, Blackwell Publishers.

Atkinson, A. B; Gardiner, K; Lechêne, V. i Sutherland, H. (1993). "Comparing low incomes in France and the United Kingdom: evidence form household expenditure surveys", a *Microsimulation Unit Discussion Paper Series*, n. 1. Departement of Applied Economics, University of Cambridge.

Atkinson, T; Cantillon, B; Marlier, B. i Nolan, B. (2002). *Social Indicators. The EU and Social Inclusion*. Oxford University Press, Oxford.

Baquer, B. (1999). "El col·lectiu dels sense sostre a Barcelona: algunes possibles respostes", a *Les desigualtats socials a Catalunya*. Ed. Mediterrània, Polítiques 24. Barcelona, p. 381-399.

Borrell, C. i Benach J. (2003). *Les Desigualtats en la Salut a Catalunya*. Ed. Mediterrània, Polítiques 35. Barcelona.

Cantó, O. i Mercader, M. (2000). *La pobreza infantil en España: alcance, evolución y duración*, Innocenti Occasional Papers, Economic and Social Policy Series, n. 66. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Comité Español UNICEF.

Cantó, O. i Mercader, M. (2001). "Young people leaving home: the impact on poverty in Spain" a *The Dynamics of Child Poverty in Industrialised Countries*. Editat per Bruce Bradbury, Stephen Jenkins i John Micklewright. Cambridge University Press, p. 215-235.

Cantó, O. i Mercader, M. (2001). "Pobreza y familia: ¿son los jóvenes una carga o una ayuda?", a *Papeles de Economía Española*, n. 88, p.151-165, Madrid.

Cantó, O; Del Río, C. i Gradín, C. (2002). "La evolución de la pobreza estática y dinámica en España en el período 1985-1995", a *Papeles de Trabajo,* n. 24. Instituto de Estudios Fiscales, Madrid.

Capellades, J. i Farré, M. (2001). "Evolució de la nupcialitat i la fecunditat", a *Informe sobre la situació de la família a Catalunya: Un intent de diagnòstic*. Lluís Flaquer (coord.). Departament de Benestar Social, Generalitat de Catalunya, p. 25-59.

Càritas Diocesana (1983). *Un aspecte de la marginació a casa nostra: els beneficiaris del FAS*. Diòcesis de Barcelona, Barcelona.

Càritas Diocesana (1985). *La cara amagada de l'atur*. Diòcesis de Barcelona, Barcelona.

Carrasquer, P. i Romero, A. (1999). "El treball i l'ocupació a Catalunya", a *Informe per a la Catalunya del 2000*. Jordi Sànchez (coord.). Ed. Mediterrània, Barcelona.

Cowell, F. A. i Victoria-Feser, M. P. (1996). "Poverty Measurement with Contaminated Data: A Robust Approach", a *European Economic Review*, vol. 4, p. 1761-1771.

Davey-Smith, G; Blane, D. i Bartley, M. (1994). "Explanations for socio-economic differentials in mortality. Evidence from Britain and elsewhere", a *European Journal of Public Health*, 4, p. 131-44.

Del Río, C. i Ruiz-Castillo, J. (1997). "TIP's for poverty analysis. The case of Spain, 1980-81 to 1990-91", a *Investigaciones económicas*, XXV (1), p. 63-91.

Departament de Treball, Indústria, Comerç i Turisme de la Generalitat de Catalunya. Gabinet de Comunicació, Oficina de Premsa: www.gencat.es/dict/premsa/9_afers_lab/text_afers03/contract.pdf

Duclos, J. Y. i Mercader, M. (1999). "Household needs and poverty: with application to Spain and the UK", a *The Review of Income and Wealth*, Sèrie 45, núm. 1, març, p. 77-98.

EDIS (1996). *Las condiciones de vida de la población pobre en la Diócesis de Barcelona*. Fundación Foessa, Sèrie Pobreza 15, Madrid.

EDIS (1998). *Las condiciones de vida de la población pobre en España. Informe General*. Fundación Foessa, Colección de Estudios.

Esping-Andersen, G. (1993). *Los tres mundos del Estado del bienestar*. Edicions Alfons el Magnànim, Generalitat Valenciana.

Eurostat (2003). "Poverty and Social exclusion in the EU after Leaken-part I", a *Statistics in Focus: Population and Social Conditions*, Theme 3-8.

Foster, J. E. (1984). "On economic poverty: a survey of aggregate measures", a *Advances in Econometrics*, vol. 3, p. 215-251.

García-Serrano, C; Malo, M. A. i Toharia, L. (2001). *La pobreza en España. Un análisis crítico basado en el Panel de Hogares de la Unión Europea (PHOGUE)*. Colección de Estudios, Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

Gómez, E. (1998). "Descripción analítica de la población pobre", a *Las condiciones de vida de la población pobre en España. Informe general*. Fundación Foessa, Colección de Estudios, p. 301-356.

Institut d'Estadística de Catalunya, Estadística Bàsica de Catalunya. Demografia, economia i qualitat de vida: www.idescat.es

Instituto Nacional de Estadística, INEbase. Mercado de Trabajo. Indicadores sociales: www.ine.es

Laparra, M.; Aguilar, M; Liberal, B; Pérez, B. i Corera, C. (2002). "El impacto de las rentas mínimas en el espacio social de la exclusión social a partir del caso de Navarra", a *Pobreza y exclusión: la última red de protección social*, Luis Moreno (comp.), CSIC Politeya, Madrid.

Layte, B; Nolan, B. i Whelan, C. T. (2000). "Targeting Poverty: Lessons from monitoring Ireland's National Antipoverty Strategy"*, a Journal of Social Policy*, 29, p. 553-575.

Levy, H. i Mercader, M. (2001). "Eficacia y eficiencia de los subsidios asistenciales en la lucha contra la

pobreza en España. El sistema actual y alternativas de reforma basadas en el establecimiento de una Renta Mínima Garantizada", a *Políticas públicas y redistribución de la renta*. Fundación BBVA, de propera aparició. Disponible com a document de treball del Departament d'Economia Aplicada, Universitat Autònoma de Barcelona: http://www.eco.uab.es

Lollivier, S. i Verger, D. (1997). "Pauvreté existence, monétaire ou subjective sont distinctes", a *Économie et Statistique*, 308-9-10, p. 113-142.

Mack, J. i Lansley, S. (1985). *Poor Britain*. Allen and Unwin, Londres.

MacLennan, D; Stephens M. i Kemp, P. (1997). *La Politique du Logement dans les États Membres de l'Union Européenne*. Parlament Europeu, Direcció General d'Estudis, Luxemburg.

Martínez, R; Ruiz-Huerta, J. i Ayala L. (1998). "Desigualdad y pobreza en la OCDE: una comparación de diez países", a *Economiaz*, n. 40, primer cuatrimestre, p. 42-67.

Martínez, R. i Ruiz-Huerta, J. (1999). "Algunas reflexiones sobre la medición de la Pobreza. Una aplicación al caso español", a *III Simposio sobre Igualdad y Distribución de la Renta y la Riqueza*. J. M. Maravall (ed.) Fundación Argentaria, Madrid.

Masats, M. (1996). "La distribució social de la renda", a *Nota d'Economia*, n. 56. Departament d'Economia i Finances, Generalitat de Catalunya.

Mercader, M. (2001). "El coixí familiar: Una peça clau en la lluita contra la pobresa i l'exclusió social a Catalunya", a *Informe sobre la situació de la família a Catalunya: Un intent de diagnòstic.* Lluís Flaquer (coord.). Departament de Benestar Social, Generalitat de Catalunya, p. 76-89.

Mercader, M. (1993). "Bajos niveles de renta en España y una comparación con el Reino Unido y Francia", a *La distribución de la renta,* vol. II. I Simposium sobre Igualdad y Distribución de la Renta y la Riqueza. Fundación Argentaria, p. 137-149.

Mercader, M. i Delicado, P. (1998). "La dimensió econòmica de la pobresa a Catalunya, 1973-1990", a *Les desigualtats socials a Catalunya*. Mediterrània, Polítiques 24, p. 261-311. Barcelona.

Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales (2002). *Plan Nacional para la Inclusión Social en el Reino de España*. juny 2001-juny 2003, Madrid.

Ministerio de Fomento, Información estadística. Boletín núm. 34.3, 17/09/2003: www.mfom.es

Navarro, V. i Quiroga, À. (2003). "La protección social en España y su desconvergencia con la Unión Europea". Informe preparat per al seminari 'La convergencia social de España con la Unión Europea', Universidad

Internacional Menéndez y Pelayo, Santander, 1-5 de setembre 2003. També a www.vnavarro.org

Navarro V. (2003). *L'Estat del Benestar a Catalunya*. Manuscrit: www.vnavarro.org

Nolan, B. i Whelan, C.T. (1996). *Resources, Deprivation and Poverty*. Clarendon Press, Oxford.

O'Higgins, M. i Jenkins, S. (1989), *Poverty in Europe: Estimates for 1975, 1980 and 1985*. Article presentat a Eurostat conference, Noordwijk.

Oliver, J.; Pujolar, D. i col·laboradors (2001). *La Pobresa a Catalunya. Informe 2001*. Fundació Un Sol Món, Caixa Catalunya, Barcelona.

Observatorio Permanente de la Inmigración. Delegación del Gobierno para la Extranjería y la Inmigración. Ministerio del Interior. Anuario Estadístico de Extranjería (1996-2002): www.mir.es/dgei

Oliver, J.; Pujolar, D. i col·laboradors (2003): *La Pobresa a Catalunya. Informe 2002*. Fundació Un Sol Món, Caixa Catalunya, Barcelona.

Oliver, J; Raymond, J. L; Mañé, F. i Sala, H. (2002). "Educación Formal y Demanda de Cualificación de la mano de Obra en España. Una Visión a Largo Plazo", a *Document d'Economia Industrial,* n. 14, Centre d'Economia Industrial, Barcelona.

Ravallion, M. (1992). *Poverty Comparisons. A Guide to Concepts and Methods*. The World Bank, Washington, D.C.

Roigé, X. (2001) "Canvis en la família i relacions generacionals" a *Informe sobre la situació de la família a Catalunya: Un intent de diagnòstic*, Lluís Flaquer (coord.). Departament de Benestar Social, Generalitat de Catalunya, p. 60-75.

Ruiz-Castillo, J. (1987). *La medición de la pobreza y de la desigualdad en España, 1980-81*. Estudios Económicos, Banco de España, n. 42.

Sanz, B. (1995). "La articulación macro-micro en el sector hogares: de la Encuesta de Presupuestos Familiares a la Contabilidad Nacional", a *Papeles de Trabajo*, n. 27/95, Instituto de Estudios Fiscales.

Sanzo, L. (2000). *La pobreza en la Comunidad Autónoma de Euskadi*, Mimeo.

Sanzo, L. (2002). *La política de lucha contra la pobreza en Euskadi, Contenido y resultados*, treball presentat en el II Simposio de la Red Renta Básica, Vitoria-Gasteiz.

Sen, A. (1976). "Poverty: An ordinal approach to measurement", a *Econometrica*, vol. 44, n. 2, p. 219-231.

Sen, A. (1980). "Equality of what?", a *Tanner Lectures on Human Values*. S. McMurrin (ed.). Cambridge University Press.

Sen, A. (1983). "Poor, relatively speaking", a *Oxford Economic Papers*, n. 35.

Sen, A. (1999). *Commodities and Capabilities*. Oxford Univerity Press, Oxford India Paperbacks.

Townsend, P. (1979). *Poverty in the United Kingdom*. Penguin Books, Harmondsworth.

Trilla, C. (2001). *La Política d'Habitatge en una Perspectiva Europea Comparada*. Col·lecció Estudis Socials, n. 9. Fundació La Caixa, Barcelona.

Van den Bosch, K; Callan, T; Estivill, J; Hausman, P; Jeandidier, B; Muffels, R. i Yfantopoulos, J. (1993). "A comparison of poverty in seven European countries and regions using subjective and relative measures", a *Journal of Population Economics*, vol. 6, p. 235-259.

Vleminckx, K. i Smeeding (Ed.) (2001). *Child well-being, child poverty and child policy in modern nations*. The Policy Press, Bristol.